

2084

NINA Rapport

Barn og ungdoms organiserte friluftsliv

Hva fremmer gode opplevelser og varig deltagelse?

Line Camilla Wold
Tuva Beyer Broch
Odd Inge Vistad
Sofie Kjendlie Selvaag
Vegard Gundersen
Hogne Øian

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er NINAs ordinære rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på engelsk, som NINA Report.

NINA Temahefte

Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelsesnøkler til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. Heftene har vanligvis en populærvitenskapelig form med vekt på illustrasjoner. NINA Temahefte kan også utgis på engelsk, som NINA Special Report.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler og i populærfaglige bøker og tidsskrifter.

Barn og unges friluftsliv

Hva fremmer gode opplevelser og varig deltagelse?

Line Camilla Wold
Tuva Beyer Broch
Odd Inge Vistad
Sofie Kjendlie Selvaag
Vegard Gundersen
Hogne Øian

Wold, L.C., Broch, T.B., Vistad, O.I., Selvaag, S.K., Gundersen, V. & H. Øian. 2022. Barn og unges organiserte friluftsliv. Hva fremmer gode opplevelser og varig deltagelse? NINA Rapport 2084. Norsk institutt for naturforskning.

Lillehammer, februar, 2022

ISSN: 1504-3312

ISBN: 978-82-426-4871-6

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

Åpen

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

KVALITETSSIKRET AV

Helene Figari og Olve Krange

ANSVARLIG SIGNATUR

Forskningssjef Kristin Evensen Mathiesen (sign.)

OPPDRAGSGIVER(E)/BIDRAGSYTER(E)

Friluftsrådernes Landsforbund

KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER/BIDRAGSYTER

Morten Dåsnes og Ingrid Larsen Wigestrånd

FORSIDEBILDE

© Vegard Gundersen

NØKKELOORD

Norge

Friluftsliv

Organisert friluftsliv

Natur

Deltagelse

Barn

Ungdom

Unge

KEY WORDS

Norway

Outdoor recreation

Organized activities

Nature

Participation

Children

Adolescents

KONTAKTOPPLYSNINGER

NINA hovedkontor
Postboks 5685 Torgarden
7485 Trondheim
Tlf: 73 80 14 00

NINA Oslo
Sognsveien 68
0855 Oslo
Tlf: 73 80 14 00

NINA Tromsø
Postboks 6606 Langnes
9296 Tromsø
Tlf: 77 75 04 00

NINA Lillehammer
Vormstuguvegen 40
2624 Lillehammer
Tlf: 73 80 14 00

NINA Bergen
Thormøhlens gate 55
5006 Bergen
Tlf: 73 80 14 00

www.nina.no

Sammendrag

Wold, L.C., Broch, T.B., Vistad, O.I., Selvaag, S.K., Gundersen, V. & H. Øian. 2022. Barn og unges organiserte friluftsliv. Hva fremmer gode opplevelser og varig deltagelse? NINA Rapport 2084. Norsk institutt for naturforskning.

Rapporten tar for seg ulike temaer knyttet til barn og unges organiserte deltagelse i friluftsliv i Norge. Den består av sju frittstående kapitler (inkl. innledning) som kan leses uavhengig av hverandre. Sammen vil kapitlene gi et komplementerende bilde av ulike sider ved barn og unges organiserte friluftsliv.

Kapittel 2 er en litteraturstudie. Studien underbygger tidligere kunnskap om at deltagelse i organiserte aktiviteter i Norge har økt, og at også barns friluftsliv i større grad enn tidligere er preget av å være institusjonalisert. På tross av en økende deltagelse innen organiserte fritidstilbud, bærer fortsatt friluftslivet i Norge preg av å ha en ujevn representasjon av deltakere der mange ikke har like muligheter til å delta. I nyere litteratur fremheves spesielt familiens rolle som viktig for rekruttering og varig deltagelse i organiserte friluftslivsaktiviteter, og mangel på tid er fortsatt en av de vanlige grunnene til at unge ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter. For at barn og unge skal fortsette med friluftslivsaktiviteter påpeker litteraturen at barn og unge selv bør være delaktige i å påvirke og skape aktivitetene som tilbys. Det er viktig å ha søkelys på å utvikle ledere og støttespillere som bidrar til et trygt og godt sosialt miljø. Friluftsliv kan være et tilbud der ungdom er i aktivitet uten at det er krav til prestasjon eller resultater, og er unikt på den måten at det også favner ungdommer som faller utenfor organisert idrett.

I kapittel 3 presenterer vi funn og refleksjoner fra vår deltakende observasjon i tre ulike organiserte grupper. Gruppene er anonymiserte. Vi observerte/samtalte ut fra tre spørsmål: Hvilke faktorer som ser ut til å gi 1) bedre trivsel i naturen og i gruppa? 2) læring og mulighet for å bygge ferdigheter? og 3) tettere naturkontakt og god naturopplevelse? Disse har vi prøvd å gi svar på også under bredere tematiske overskrifter som vi finner særlig relevante, for eksempel trygghet i gruppen, balansen mellom voksenstyring og fri lek, mestring, overnatting ute, bål og vann, og frafall og stabilitet. Rask etablering av sosial trygghet i en ny gruppe (mellom deltakerne, og deltaker/leder) er helt vesentlig; det betyr sterk voksenstyring i starten, for så å gi mer rom for fri lek. Denne tryggheten er også viktig for å kunne trives i natur som ikke er spesielt tilrettelagt, men som en må lære seg å bruke og oppleve. Da er tid til lek vesentlig, gjerne på eget initiativ. Innlagt læring fungerer best når det også må praktiseres, og en kan lykkes med avanserte oppgaver når deltakerne er «med på ambisjonen».

Kapittel 4 bygger på intervjuer med 11 unge kvinner og menn som alle har deltatt i organisert friluftsliv over tid. Deres tilbakeblikk gir særlig innsikt i betydningen av det sosiale på tur, erfaringer med å delta på ferie-camper og overnattingsturer, så vel som å ha organisert friluftsliv som et fast innslag i hverdagen. I tillegg berøres rekruttering, eventuelle utfordringer og refleksjoner rundt hvordan aktivitetsledere vektet organiserte og uorganiserte aktiviteter. Med en gjennomsnittlig deltagelse på fem år, uttrykte de intervjuede at tiden med organisert friluftsliv hadde vært med på å forme dem gjennom ungdomsårene. Tilbakeblikket på egen deltagelse som intervju-studien gir, synliggjør behovet for grunnbevilgning til det organiserte friluftsliv.

Kapittel 5 viser resultater fra intervjuer av nøkkelpersoner i foreninger og friluftsråd. Mye oppmerksomhet er rettet mot det som omtales som utsatte grupper eller grupper med utfordringer, og som i liten eller ingen grad har erfaring med friluftsliv. Det reflekteres rundt hvordan man skal kunne rekruttere utsatte grupper, hva man skal tilby, og viktige elementer for gjennomføring. Det å nå brukerne gjennom skole, barnehage og SFO fremstår som viktig, og det må samarbeid og infrastruktur må videreutvikles for å få til gode prosjekter. For eksempel bør det etableres en bedre organisatorisk infrastruktur for samarbeid mellom friluftsråd, foreninger og kommunale instanser. Informantene påpeker at det kan være vanskelig å få innpass i skolene. Delvis har dette å gjøre med stramme og rigide timeplaner. Skolens manglende interesse og liten politisk interesse for uteskole og uteaktiviteter i skoletiden i kommunene kan også være en utfordring. Ut fra

tanken om at deltagelse i friluftsliv i stor grad er familiebasert, ble det lagt vekt på at man bør søke å rekruttere familier, og ikke bare barn/ungdommer. Med tanke på flerkulturell integrering kan familiefokus også gjøre sitt til at deltagelse i aktiviteter føles tryggere og mer akseptabelt. Digitalisering kan være et nyttig utgangspunkt for å utforme nye typer aktiviteter, eller for å tilføre allerede etablerte aktiviteter noe nytt.

Kapittel 6 presenterer resultatene fra den nasjonale foreldreundersøkelsen som ble gjennomført i januar 2021. Utvalget (n=1002) har gjennomgående svært god representativitet for målpopulasjonen av omsorgspersoner med barn i alderen 6-19 år. Resultatene viser at både de voksne og barna gjennomgående er fornøyd med tilbudet som helhet og de enkelte arrangementene i regi av ulike friluftslivsorganisasjoner. De voksne nevner at den viktigste motivasjonen for å delta er at naturkontakt og utendørs lek er viktig for barnets utvikling. Rekrutteringen til friluftslivsorganisasjoner skjer hovedsakelig ved at man allerede vet om tilbudet eller har fått vite det gjennom venner/familie. Det viste seg at om lag 20 % av barna har vært med i en friluftslivsorganisasjon i mer enn 10 år. Når det gjelder frafall var det oftest barnet selv som bestemte seg for å slutte, og årsaken handlet oftest om manglende personlig motivasjon. Resultatene viser at deltagelse i friluftslivsorganisasjoner er i sterk konkurranse med andre organiserte aktiviteter, og annen fritidsbruk for barna. Det siste er i stor grad knyttet til skjermaktiviteter.

Kapittel 7 viser resultatene fra foreldreundersøkelsen (n=1002) som omhandler barns utendørslek og -opphold i perioden med nedstengning (mars-april 2020) og ti måneder ut i koronapandemien (januar 2021). De voksne rapporterte at en stor andel barn brukte nabolaget og naturområder langt mindre i begge periodene, sammenliknet med før pandemien. Vi fant noen interessante demografiske forskjeller, blant annet at de yngste barna (6-8 år) hadde mer tid til å leke og gå tur sammen i familien enn de eldre. Foreldrene rapporterer at barna savner å være fysisk aktive gjennom organiserte aktiviteter, og savner å treffe venner gjennom organiserte aktiviteter. Det er overveldende mange foreldre som mener barnet ikke har startet med en ny hobby/aktivitet i løpet av pandemien, men samtidig rapporterer foreldrene at de mener barnet deres har fått en roligere hverdag, er mer sammen med de voksne, er mindre sammen med venner og er langt mer aktive på sosiale medier og skjerm. Vi diskuterer hvilke implikasjoner disse funnene kan ha for barns deltagelse i organiserte aktiviteter når samfunnet åpner igjen.

Line C. Wold – line.wold@nina.no, Tuva Beyer Broch - tuva.broch@nina.no, Odd Inge Vistad - odd.inge.vistad@nina.no, Sofie Kjendlie Selvaag - sofie.selvaag@nina.no, Vegard Gundersen – vegard.gundersen@nina.no, Hogne Øian – hogne.oian@nina.no, Norsk Institutt for Naturforskning.

Abstract

Wold, L.C., Broch, T.B., Vistad, O.I., Selvaag, S.K., Gundersen, V. & H. Øian. 2022. Children, adolescents and organized outdoor recreation. What promotes good experiences and lasting participation? NINA Rapport 2084. Norwegian Institute for Nature Research.

This report deals with various issues tied to children and adolescents participation in organised outdoor recreation (OR) in Norway. It is organised in seven independent chapters that can be read separately. All together these chapters provides a broad picture of children and adolescents' organised OR.

The literature study in chapter 2 supports previous knowledge that participation in organized activities in Norway has increased, and that children's outdoor life is also increasingly institutionalized. Despite this increasing participation in organized leisure activities, outdoor recreation in Norway is still characterized by an uneven representation of participants, indicating inequities in opportunities to participate. In recent literature, the role of the family is particularly emphasized as important for recruitment and long-term participation in organized outdoor recreation activities, and lack of time is still one of the common reasons why children and adolescent do not participate in organized leisure activities. In order for children and adolescent to continue with outdoor recreation activities, the literature points out they should be more involved in influencing the activities offered. It is important to have a focus on developing leaders and supporters that contribute to a safe and good social environment. Outdoor recreation activities are unique in the sense that young people can engage in physical activities without focusing on performance or achievements. As such, they are inclusive in ways that organized sports are not.

In chapter 3 we present findings and reflections from our participating observation in three (anonymized) organized OR groups. We used observation and conversations methods to answer three research questions: Which factors that seem to influence 1) well-being in nature and in the group? 2) learning and possibility to develop skills? and 3) closer contact with nature and positive nature experiences? We organised observations and findings according to themes such as confidence and emotional security in the group, balancing adult program and free playing, skills and mastering, outdoor sleeping, bonfire and water, and drop-out and stability. Rapid social integration and establishing mutual confidence in a new group (between participants, and participant/leader) is crucial; this requires a tight tailored social program in the beginning, followed up by more room for free playing. Emotional security is also vital for achieving well-being in undeveloped nature, an 'arena' that children must learn to use and to experience. For that purpose, free time for playing is crucial, preferably on the participants own initiative. Teaching/learning is most efficient when followed up by the opportunity to practice, and even advanced tasks/challenges can be successful when the participants agree on the "ambition of the task."

Chapter 4 is based on interviews with 11 young women and men who have all participated in organized outdoor life over time. Their retrospective reflections provide insight into the importance of the social aspect, experiences of participating in vacation camps and overnight trips, as well as having organized outdoor activities as a regular part of daily life. Recruitment, as well as reflections on challenges and on how activity leaders balanced organized and unorganized activities are also discussed. With an average participation of five years, the interviewees expressed that participating in organized outdoor activities shaped their lives as adolescents. The insights and experiences shared by the interviewees, highlights the need for public funding for organized outdoor life.

Chapter 5 provides results from interviews conducted with stakeholders in outdoor recreation associations and outdoor councils. Much attention is paid to what are referred to as ethnic groups or groups with challenges, and who have little or no experience with outdoor recreation. It furthermore reflects on how to recruit ethnic groups, what to offer, and important elements for implementation for better recruiting and for keeping the children in the organization. Reaching users through schools, kindergartens and after-school clubs seems imperative, and cooperation,

facilities and infrastructure must be further developed for good projects to be developed, for example to facilitate cooperation between outdoor councils, outdoor recreation associations and municipal bodies. The informants point out that it can be difficult to get access to the schools. In part, this has to do with tight and rigid school-schedules. The school's lack of interest for outdoor activities and little political interest for this in the municipalities can also be a challenge. Based on the idea that participation in outdoor recreation is largely family-based, it was emphasized that one should seek to recruit families, and not children/adolescent alone. From a multicultural viewpoint, a focus on families can also make participation in activities feel safer and more acceptable. Digitization can be a useful starting point for designing new types of activities, or for adding something new to already established activities.

Chapter 6 presents the results from the national parent survey, conducted in January 2021. The sample (n = 1002) has a very good overall representativity for the target population of parents/caregivers of children aged 6-19 years. The results show that both the adults and the children are generally happy to take part in the arrangements in general, and also more special events. The adults report that the most important motivation for participating is that contact with nature and outdoor play are important for the child's physical and mental development. Recruitment to outdoor recreation organizations takes place mainly by already knowing about the offer or having learned about it through friends / family. It turned out that about 20 % of the children have been part of an outdoor recreation organization for more than 10 years. When it comes to dropouts, it was most often the children themselves who decided to quit, and the reason was most often related to lack of personal motivation. The results show that participation in outdoor recreation organizations is in strong competition with other organized activities, like different sports and cultural activities.

Chapter 7 shows the results from the parent survey (n = 1002), which deals with children's outdoor play and stay in the period of shutdown (March-April 2020) and ten months into the pandemic (January 2021). The adults reported a large group of children who used the neighbourhood and natural areas far less in both periods studied, than before the pandemic. We found some interesting demographic differences, including that the youngest children (6-8 years) had more time to play and spent time with the family outside than the older ones. The parents reported that the children missed being physically active and missed meeting friends through organized activities. There were an overwhelming number of parents who believed that their children did not engage in a new hobby/activity during the pandemic. At the same time the parents believed their children had a calmer everyday life, spent more time together with adults and less with friends, and had a far higher level of activity on social media and screens. We discuss the implications of these findings for children's participation in organized activities when society get back to a normal situation.

Line C. Wold – line.wold@nina.no, Tuva Beyer Broch - tuva.broch@nina.no, Odd Inge Vistad - odd.inge.vistad@nina.no, Sofie Kjendlie Selvaag - sofie.selvaag@nina.no, Vegard Gundersen – vegard.gundersen@nina.no, Hogne Øian – hogne.oian@nina.no, Norwegian Institute for Nature Research.

Innhold

Sammendrag	3
Abstract	5
Innhold	7
Forord	9
1 Innledning	10
1.1 Noen innledende refleksjoner om barrierer for deltagelse	13
2 Litteraturstudie:	
Friluftslivsdeltagelse og overførbare erfaringer fra tilgrensende felt	15
2.1 Metodikk.....	16
2.2 Hva sier litteraturen?.....	17
2.2.1 Hvem deltar i organisert aktivitet?	17
2.2.2 Hva er det som gjør at barn og unge ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter?.....	17
2.2.3 Frafall – hvem, når, hvorfor?.....	18
2.2.4 Hvordan sikre varig deltagelse?	20
2.3 Oppsummering	22
3 Nærstudier av organiserte friluftslivsaktiviteter	25
3.1 Bakgrunn.....	25
3.2 Utvalg og Metode.....	26
3.3 Funn og refleksjoner fra feltarbeidet.....	27
3.3.1 Trygghet i gruppen; hvordan etableres den?	27
3.3.2 Voksenstyring – og/eller fri lek?.....	29
3.3.3 Læring og mestring.....	29
3.3.4 Overnatting ute	31
3.3.5 Naturkontakt.....	32
3.3.6 Bål og vann	33
3.3.7 Om frafall og stabilitet.....	34
3.4 Våre problemstillinger – en oppsummering.....	34
4 Intervjustudie: Tilbakeblikk fra tidligere deltagere i organisert friluftsliv	38
4.1 Betydning av det «sosiale».....	39
4.2 Overnattingsturer og/eller ukentlige kveldsturer.....	40
4.3 Vekting av organisert og uorganisert aktivitet	40
4.4 utfordringer	41
4.5 Rekruttering	42
4.6 Hva sitter de igjen med og er de aktive i dag?	42
4.7 Oppsummerende tanker	43

5	Hva bidrar til suksess?	45
5.1	Metode	45
5.2	Målgrupper og aktiviteter	46
5.2.1	Lav inntektsfamilier og kulturell bakgrunn	47
5.2.2	Funksjonshemmede	48
5.2.3	Barn og unge generelt	48
5.3	Rekruttering: Muligheter og barrierer	48
5.3.1	Lav terskel, nærområder og familier	48
5.3.2	Barnehager og skoler som rekrutteringsarena	49
5.3.3	Rekruttering av barn og unge med innvandrerbakgrunn	50
5.3.4	Personer med funksjonshemninger	51
5.3.5	Utstyrsspørsmålet	51
5.3.6	Digitalisering	52
5.4	Organisering og samarbeid	53
5.5	Varig deltagelse	56
5.6	Oppsummering	57
6	Deltagelse og ikke-deltagelse i organisert friluftsliv	58
6.1	Metodikk og utvalg	58
6.1.1	Representativitet og sosio-demografiske bakgrunnsvariabler om barn og foreldre	59
6.2	Om barna som foreldrene svarte for	62
6.3	Deltagelse: om de som er aktive i en friluftslivsorganisasjon	65
6.4	Deltagelse i andre former for organisert friluftsliv	69
6.5	Frafall: Om de som tidligere var med i en friluftslivsorganisasjon	70
6.6	Rekruttering: Om de som aldri har vært med i en friluftslivsorganisasjon	73
6.7	Oppsummering	74
7	Barn og unges friluftsliv under Korona	75
7.1	Innledning	75
7.1.1	Barns tilgang til natur i Norge	76
7.1.2	Barns bruk av naturen før og etter koronapandemien	77
7.2	Metode	78
7.3	Resultater	79
7.3.1	Barn og ungdoms bruk av nabolag og naturområder	79
7.3.2	Barnas aktivitetsmønstre under nedstengning og pandemi	82
7.4	Diskusjon	84
7.5	Kort oppsummering	86
8	Referanser	87
8.1	Kapittel 1	87
8.2	Kapittel 2	87
8.3	Kapittel 3	90
8.4	Kapittel 4	90
8.5	Kapittel 5	91
8.6	Kapittel 6	91
8.7	Kapittel 7	92
9	Vedlegg	94

Forord

Denne rapporten presenterer funn fra et toårig prosjekt om organiserte aktiviteter for barn i natur. Undersøkelsen er bestilt og finansiert av Friluftsrådernes Landsforbund. Studien vil bidra med kunnskap om innhold, meningsdannelse og sosialisering i barns ulike organiserte naturerfaringer. I tillegg til en nasjonal spørreundersøkelse til foreldre omfatter studien også en litteraturstudie, intervjuer og fokusgrupper med ekspertgrupper, og deltakende observasjon i tre arrangement av organisasjoner som tilbyr aktiviteter til barn og unge. Studien er gjennomført av Norsk institutt for naturforskning (NINA), avdeling Lillehammer.

Spørreundersøkelsen ble gjennomført av Norstat i januar 2021, basert på deres egne kriterier for sammensetninger av nasjonalt representative panel. Det er noen få unntak knyttet til for eksempel en underrepresentasjon av ikke-norskfødte (10,2 % versus 17 %). I alt 1006 foreldre og omsorgspersoner til barn og ungdom (6-19 år) fylte ut spørreskjemaet. Det interessante er at i denne undersøkelsen lyktes en likevel med å rekruttere nokså mange fra gruppen av ikke-norskfødte, i motsetning til tilsvarende undersøkelser der denne gruppen er helt fraværende. Vi takker alle foreldre og foresatte som tok seg tid til å besvare undersøkelsen, og Norstat for godt samarbeid.

Sofie Kjendlie Selvaag har hatt ansvaret for litteraturstudien, og har gjennomført litteratursøk. Hogne Øian har sammen med Line Camilla Wold hatt ansvar for gjennomføring av fokusgruppemøter og intervjuer av eksperter innen organisert friluftsliv for barn og ungdom. Odd Inge Vistad og Tuva Beyer Broch har hatt ansvar for studiene knyttet til deltakende observasjon av utearrangement. Tuva Beyer Broch har også inkludert resultater fra følgestudier av ungdom. Line Camilla Wold har sammen med Vegard Gundersen hatt hovedansvaret for den nasjonale spørreundersøkelsen, sammen med spørsmålene knyttet til barns bruk av natur under pandemien. Alle har bidratt inn på alle delene, noe som har gitt en god flerfaglig profil på den ferdige rapporten.

Det er mange som har bidratt på ulikt vis, og vi ønsker å takke alle de som har stilt opp på intervjuer og tilrettelagt for at vi har kunnet gjennomført deltakende observasjon på arrangement. At ressurspersoner stiller opp med å ordne det praktiske, og å bidra med erfaringer og kunnskap, har vært helt avgjørende for den kunnskapen som er fremskaffet i rapporten. Vi ønsker spesielt å takke oppdragsgiverne med Ingrid Larsen Wigestrands og Morten Dåsnes for gode innspill og faglige diskusjoner underveis i prosjektet.

Lillehammer februar 2021, Line Camilla Wold og Vegard Gundersen, prosjektledere

1 Innledning

Foto: Vegard Gundersen

I april 2020 kom NINA-rapporten *Barn og unge i friluftsliv* (Wold mfl. 2020) hvor det begynnende arbeidet med å undersøke hva som kan føre til suksessrikt friluftsliv for barn og unge startet. I anbefalingene trekkes det frem mange faktorer og forhold som innhold og aktiviteter, veilederrollen, organisering og tidsbruk samt hvordan lærings situasjoner i tilrettelegging og rekruttering må forstås som noe videre enn opplevelser og erfaringer. Her vil vi understreke at dette selvsagt henger sammen, noe som vil komme frem i de forestående kapitlene.

Da arbeidet med dette oppfølgende prosjektet startet var prosjektnavnet *Suksessrike friluftslivsaktiviteter*. I tittelen lå oppdraget om å søke en dypere forståelse av bl.a. suksesskriterier, noe som tas opp innledningsvis i kapittel 5 i forrige rapport (Wold mfl. 2020). Underveis endret imidlertid oppdragsgiver Friluftsrådernes Landsforbund (FL) prosjekt tittelen til «Friluftsliv for barn og unge i ferie og fritid». Dette nevnes nå innledningsvis fordi begrepet «suksess» altså lå til grunn fra starten av, og former dermed

hva rapporten ønsker å belyse. Denne navneendringen er ikke et tegn på at prosjektfokuset er endret, men mer på at en ville ta bort det litt uheldige og lite presise i begrepet «suksess». Begrepet er ikke helt borte fra rapporten, og blir bl.a. diskutert nærmere i starten på kapittel 3.

Gjennom ulike delstudier belyser rapporten spørsmål knyttet til barrierer, rekruttering, trivsel, læring og varig deltagelse hos barn og ungdom i organiserte friluftslivsaktiviteter. Alt dette er tema som kan relateres til det forlatte begrepet «suksesskriterier». For å kunne diskutere og belyse spørsmålene, har vi systematisert eksisterende kunnskap og forskning på temaet, i tillegg til å hente inn ny kunnskap med ulike metodiske tilnærminger. Det presenteres data fra en nasjonal kartlegging av barn og unges friluftsliv, der det settes søkelys på organisert friluftslivsaktivitet. Dette er ny kunnskap om organiserte aktiviteter som i liten grad er belyst i tidligere nasjonale spørreundersøkelser. Undersøkelsen er spesifikt rettet mot friluftsliv og organisering, og om de overnevnte problemstillingene barrierer, rekruttering, og varig deltagelse. Kunnskapen vil kunne være nyttig som grunnlag for framtidig utforming av gode organiserte friluftslivsaktiviteter for barn/unge. Som et supplement til undersøkelsen har vi sammenstilt eksisterende kunnskap fra andre sektorer og aktiviteter (eks. idrett, kultur) som kan ha overføringsverdi til organiserte aktiviteter innen friluftslivet.

Denne rapporten bidrar med kunnskap til å videreutvikle friluftslivsaktiviteter for barn og unge (i ferie og fritid). Med andre ord er målet at den vil gi organisasjoner, kommuner og friluftsråd et bedre kunnskapsgrunnlag for å rekruttere og gi tilbud om gode friluftslivsaktiviteter for barn og unge. Forskningsmålene som lå til grunn for arbeidet med denne rapporten var å få innsikt i:

- Hva barn og unge synes er interessante friluftslivsaktiviteter å bli med på og hvorfor?
- Hva som gjør at barn og unge ikke deltar, og hva som hindrer og fremmer deltagelse?
- Hva som gjør at barn og unge fortsetter med friluftslivsaktiviteter over tid?

I litteraturstudien bygget vi også på disse spørsmålene i det vi søkte etter relevant kunnskap om barrierer/motiv, rekruttering og frafall/varig deltagelse gjennom å se eksisterende publiserte kunnskapskilder knyttet til tilgrensende felt. Dette gjelder spesielt idretten, men også andre sektorer som kultur, landbruk, hjelpekorps, m.m. har vært aktuelt å skue til. Det som viste seg å eksistere av tilgjengelig litteratur har vært styrende for hvilke temaer som dekkes, og for omfanget. Denne delen er en utvidelse av en tidligere litteraturstudie (Wold mfl. 2020) som hadde fokus på mestring, hva som gjør at barn har det gøy og hva som bidrar til positive opplevelser. Således vil disse to studiene supplere hverandre. Det ble gjort søk i (norsk) litteratur etter eksisterende kunnskap om barrierer/motiv, rekruttering og frafall/mer varig deltagelse innenfor tilgrensende felt.

I den kvalitative deltakende undersøkelsen var formålet å få dypere innsikt i, og bedre forståelse av hva barn og unge opplever som «suksessrikt». En viktig forskjell fra Wold mfl. (2020) er at vi følger få (tre) arrangement over tid eller i hele gjennomføringsfasen, mens feltarbeidet bak den første rapporten var å dekke flere (ti) ulike arrangement med én dags deltagelse på hver. I denne rapporten legger vi vekt på hvilke forhold ved aktiviteten som ser ut til å gi trivsel og glede, økt kunnskap og forståelse, bedre mellommenneskelig toleranse og samspill, og nærmere naturkontakt. Vi er spesielt oppmerksomme på eventuelle endringer over tid, når det gjelder delaktighet og tilsynelatende trygghet. Det er barnas ståsted og synspunkter som i hovedsak har vært utgangspunkt for denne studien, og som dermed er avgrenset fra aktivitetsledere, arrangører, foreldre o.l. Vi har bygd videre på tidligere prosjekter og informanter med DNT ung (Skår mfl. 2014, 2016a,b). I tillegg har litteraturstudien fra Wold mfl. (2020) vært et viktig utgangspunkt for fordypningsstudiene, både for å utvikle forskningsspørsmål og for valg av bestemte aktiviteter/organisasjoner som forskningsobjekter. De konkrete aktivitetene som er studert har stort spenn i type, innhold, omfang og karakter. Et viktig kriterium har vært å velge ut aktiviteter med stort preg av å være «lavterskel», med tanke på økonomi og bruk av nærmiljø. Samtidig har det vært viktig at aktivitetene har et omfang som er stort og robust nok til at en får et godt data-tilfang. Ved å bygge videre på tidligere erfaringer fra DNT Ung kan vi dykke dypere inn spørsmål knyttet til trivsel og tilfredshet. Metoden for denne delen inkluderer observasjon og deltakende observasjoner, i kombinasjon med uformelle samtaler med deltakere og de ansvarlige for aktiviteten/arrangementet. Deltakende observasjon av barn og unge har vært gjennomført tidligere, der blant annet krysskulturelle ungdommer ble fulgt tett over to år (Broch 2018, 2020). Viktige kriterier for valg av studieobjekter har derfor vært:

- Aktivitet av en viss varighet på tiltaket slik at vi kan følge de samme barna/ungdommene eller det samme tiltaket over en viss tid.
- Aktiviteten bør være i tilknytning til barnas nærmiljø, som gir funnene god overføringsverdi til andre lokalsamfunn.
- Aktiviteten må være «billig», både for barn og foreldre. Det vil si at det ikke er stilt krav til kostbart utstyr eller høye deltakeravgifter/kontingentsatser.
- Aktiviteten bør ikke være avhengige av områder, eller en «bygget arena». Det vil si at aktiviteter ikke har apparatfokus og dermed er lavterskel både for arrangør, barn og foreldre.
- Aktiviteter som er relevant for både byområder og bygder.

Det er likevel ikke slik at alle våre tre grupper/arrangementer imøtekommer alle kriteriene.

Hovedspørsmålene for den deltakende observasjonen har vært:

- 1) Hva ser ut til å være særlig viktige faktorer ved en organisert friluftslivsaktivitet for at barn og ungdom skal trives i naturen? Hvordan kan/bør aktiviteten tilrettelegges for å oppnå trivsel?

- 2) Hvilke faktorer ser til å være særlig viktige dersom en organisert friluftslivs-aktivitet skal gi barn og ungdom mulighet til å lære eller tilegne seg friluftslivsferdigheter? Hvordan kan man tilrettelegge en enkeltaktivitet eller et tilbud for å oppnå dette?
- 3) Hvilke faktorer ser ut til å gi tettere naturkontakt og en positiv naturopplevelse?

Den deltakende studien blir fulgt opp i et kapittel med intervjuer av ungdommer som også tidligere har blitt fulgt og studert (i to år), i sitt organiserte friluftsliv (Broch 2018, 2020). Studien til Broch (2020) ga innsikt i viktigheten av kontinuitet når det gjelder både aktiviteter, aktivitetsledere og andre deltagere for å skape trygge rammer for å stimulere til varig deltagelse i friluftsliv. Gjennom intervjuene reflekterer 11 unge kvinner og menn over sin ungdomstid hvor organisert friluftsliv var en del av deres hverdag. De hadde en gjennomsnittlig deltagelse i Mimo (anonymisert organisasjon) som strakk seg over 5 år.

Foto: Vegard Gundersen

Den kvalitative delen av rapporten som bygger på intervjuer og fokusgruppediskusjoner ekstraherer og systematiserer kunnskap fra ressurspersoner som jobber med friluftsliv for barn og ungdom, enten dette er knyttet til det offentlige eller til frivillig sektor og organisasjoner. Slike ressurspersoner har en «hands-on» erfaring med barn/unge og deltagelse i egne lokalmiljø som bidrar med supplerende kunnskap knyttet til barrierer/motiv, rekruttering og årsaker til frafall. Her har vi valgt å bruke en kombinasjon av enkeltintervjuer og fokusgruppediskusjoner med et utvalg av slike aktører. Viktige forskningsspørsmål for denne delen er: Hva kjennetegner de som opplever barrierer for deltagelse i (organisert) friluftsliv? Hvilken betydning har sosioøkonomisk status, bosted, demografi og sosiokulturell bakgrunn? Er det noen typer aktiviteter som appellerer mer eller mindre til ulike grupper? Eventuelt hvorfor? Hvilke faktorer påvirker om barn og ungdom deltar eller ikke deltar i friluftslivsaktiviteter? Hva opplever de som «tidsbruk-konkurrentene»?

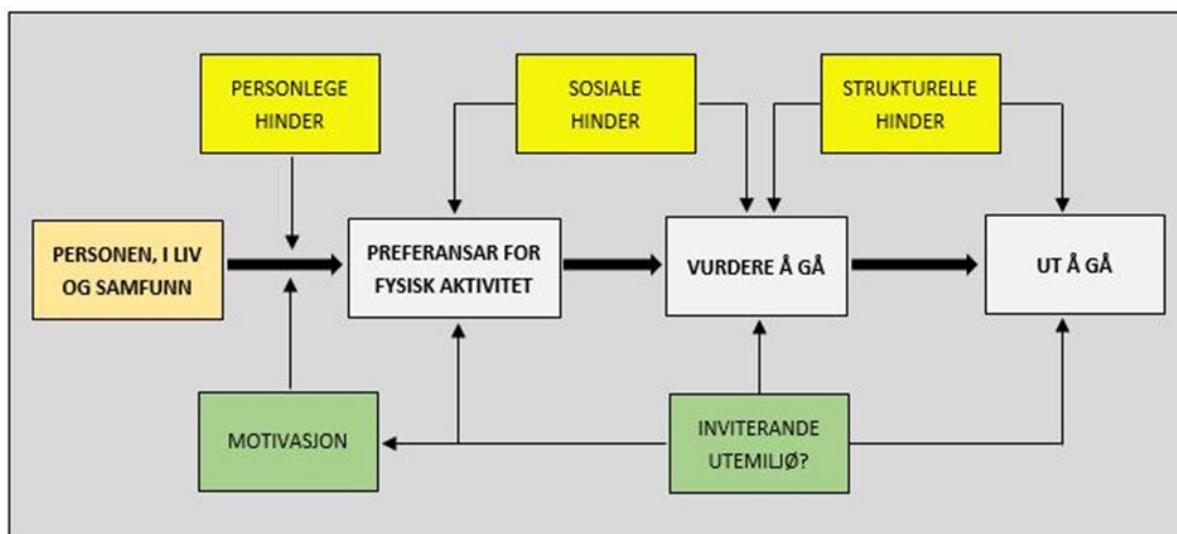
I det nasjonale utvalget fikk foreldre og omsorgspersoner anledning til å svare på spørsmål som omhandlet deres egne barn, med fokus på organiserte aktiviteter. Foreldre har relativt stor påvirkning på egne barns aktivitetsvalg, særlig ved lav alder (Skår mfl. 2016a, b). Foreldrene svarte på spørsmål om barnas fritidsaktiviteter, for så å gjøre seg noen refleksjoner knyttet til barnas deltagelse og/eller ikke-deltagelse i organiserte aktiviteter. Undersøkelsen dekker dermed hovedsakelig tematikk knyttet til deltagelse/ikke-deltagelse og barrierer/motiv for organiserte friluftslivsaktiviteter, men den omhandler også forhold knyttet til rekruttering og frafall. Undersøkelsen bygger på erfaringer fra tilsvarende undersøkelser fra denne typen paneler (Skår mfl. 2014,

Nordh mfl. 2017). Problemstillinger for dette arbeidet var: Hvor delaktig er foreldre i å påvirke barnas valg av aktiviteter? Er barna med på organiserte (og uorganiserte) friluftslivsaktiviteter? Hva slags type aktiviteter er det snakk om? Hvordan ble barna rekruttert til organisert friluftslivsaktivitet? Hva er viktig når en vurderer barnas eventuelle deltagelse i organisert friluftsliv? Hva er de viktigste motiv og barrierer for deltagelse i friluftsliv? Hva er det som fremmer deltagelse? Hvilke andre (organiserte) aktiviteter må friluftslivet «konkurrere med»?

Vi har lagt opp rapporten slik at hver av delene presentert over, danner selvstendige kapitler i rapporten som kan leses separert fra det øvrige innholdet. Hvert kapittel inkluderer dermed en beskrivelse av bakgrunn og problemstillinger, metode, resultater, samt en diskusjon og oppsummering. Før de ulike delstudiene presenteres ser vi nærmere på barrierer for deltagelse, fordi det står som et sentralt spørsmål i det vi ønsker å svare på i deler av denne rapporten.

1.1 Noen innledende refleksjoner om barrierer for deltagelse

Siden barrierer for deltagelse står så sentralt i rapporten vil vi innledningsvis påpeke noen erfaringer knyttet til dette. Vistad mfl. (2014) presenterte en modell for barrierer for det å gå tur, og som kan brukes her som illustrasjon på barrierer for barnas deltagelse i friluftslivsaktiviteter. Årsaken til at noen avstår fra å delta i friluftsliv styres ikke bare av det som i litteraturen omtales som barrierer, men også motsatsen: mangel på motivasjon/interesse for å delta (Vistad mfl. 2014, Wold mfl. 2020). Begge disse forholdene, både de faktiske hindringene som umulig- eller vanskeliggjør deltagelse (se gule bokser i figur 1.1) og de som påvirker motivasjonen eller lysten til å delta (se grønne bokser i figur 1.1), er det derfor relevant å ta høyde for når en ønsker å forstå hva som hindrer deltagelse. Forskjellen mellom de to er heller ikke nødvendigvis entydig, og ofte spiller de sammen slik at det er vanskelig å få eksakt tak på hva det er som er utslagsgivende. Mangel på tid, som er en av de mest vanlige barrierene som er rapportert i faglitteraturen om friluftsliv og fysisk aktivitet (Skår mfl. 2014, 2016a,b, Breivik og Rafoss 2017), kan både skyldes faktisk tidsmangel, men også være relatert til manglende lyst og motivasjon, eller kanskje til og med en form for unnskyldning begrunnet i dårlig samvittighet for at en ikke gjør det en opplever at samfunnet forventer at en burde gjøre. For å forsøke å forstå hvorfor barn/unge deltar eller ikke deltar i friluftsliv og organiserte friluftslivsaktiviteter mener vi derfor at det er nødvendig å forsøke å innhente kunnskap, både om faktiske hindringer, og om motivasjonsfaktorer og andre forhold som fremmer deltagelse. Mangel på motivasjon, og årsakene til dette, er også et springende punkt når det gjelder rekruttering.

Figur 1.1. Modell for analyse av hinder/stimuli for barns deltagelse i friluftsliv eller i friluftslivsorganisasjoner, her eksemplifisert med det å gå tur (Vistad mfl. 2015).

En utfordring med å kartlegge barrierer, er å få nettopp de som ikke deltar eller ikke er så interessert i den aktuelle aktiviteten i tale. For å bøte på dette, har det tidligere vært forsøkt ulike metodiske tilnærminger, som oppsøkende kontakt via standardiserte spørreundersøkelser i husstander og «på gata», spørreskjemaer, kvalitative intervjuer og panelundersøkelser gjennomført av meningsmålingsfirmaer. Erfaringene fra disse prosjektene har lært oss at det er best å innhente data om barrierer og hindringer via kvalitative intervjuer eller paneler med representative utvalg fra de målgruppene en anser som særlig relevante. De to ulike metodene gir naturligvis ulike data og har ulike styrker og svakheter. Gjennom kvalitative intervjuer får en mer detaljert kunnskap om fenomenet en undersøker, og en har mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål for å komme mer inngående inn på den aktuelle tematikken. Gjennom en panelundersøkelse vil en i større grad få svar som er allmenngyldige og som muliggjør en oppsummering av for eksempel ulike barrierer eller innsyn i forskjeller mellom ulike grupper på et mer overordnet nivå. Rekruttering kan ta utgangspunkt i både deltakers og tilbyders ståsted. Fra deltakers ståsted handler det om hva som medvirket til at en deltar i friluftsliv, mens det fra organisasjonenes ståsted handler om «markedsføring» av tilbudet. Deltagelse i en bestemt organisert aktivitet må nødvendigvis forutsette at en på et eller annet vis får kjennskap til den. Å få en bedre forståelse av hvordan organisasjonene markedsfører aktiviteter (hvis de i det hele tatt markedsfører) eller rekrutterer deltakere kan derfor være en viktig inngang både til å forstå hva som er effektivt, men også til å få en dypere forståelse av hvem som ikke deltar. Kunnskap om rekruttering sett fra organisasjonenes ståsted kan omhandle kanaler for markedsføring, type markedsføring og om tilbyder selv mener at markedsføringen er effektiv er aktuelt å belyse. Fra deltakers side kan det handle om hvordan en fikk kjennskap til en aktivitet/tilbud og hvor god en synes informasjonen var. Andre relevante faktorer er hvilken betydning familie, venner og nettverk har når det gjelder rekruttering, i forhold til innsatsen nedlagt av tilbydere. Likeledes; hvilken rolle og betydning har barnehager og skoler for senere friluftslivsdeltagelse?

Når det gjelder deltagelse og rekruttering til friluftsliv generelt ligger det en utfordring i det at årsakene til at en driver med friluftsliv kan være sammensatt. Det kan også være vanskelig å peke på akkurat det tidspunktet en ble rekruttert; organisasjoner snakker ofte om «sosialisering» som noe som skjer over tid og gjennom flere påvirkninger (f.eks. familie, omgangskrets, barnehage/skole). Vi mener en egnet vei til å få svar på hvordan barn/unge rekrutteres til friluftsliv, vil være indirekte gjennom å få svar på i hvilke sammenhenger de deltar i friluftsliv og hvor viktig ulike faktorer har vært eller er for utøvelse av friluftsliv. Også oppgitt motiv for deltagelse vil være et forhold som kan bidra til å forstå hvordan barn/unge rekrutteres. Når det kommer til varig deltagelse og frafall fra aktiviteter så er dette også tematikk som det er utfordrende å forske på, fordi en ideelt sett ønsker seg såkalte longitudinelle design, dvs. undersøkelser som følger de samme personer eller grupper over tid. Dette er både kostbart, organisatorisk krevende og krever åpenbart en lang tidshorisont. Tidligere forskning indikerer også at folk ofte er litt «til og fra» og at en i ulike faser av livet har en ulik grad av deltagelse. Det at deltagelse avtar i ungdomsårene betyr ikke nødvendigvis at en ikke blir aktiv igjen på et senere tidspunkt. Frafall i deltagelse fra barneårene og utover i ungdomstiden er ikke spesielt for friluftsliv, men gjelder organiserte aktiviteter generelt. Imidlertid har ofte friluftsliv mindre preg av prestasjonsorientering, sammenlignet med f.eks. idrett. Breivik og Rafoss (2017) viser at omfanget av trening og idrettsaktiviteter går ned med alderen, mens deltagelsen i friluftsliv øker (opptil 60 år). Tilsvarende indikerer resultater fra Ungdata-undersøkelsene (Bakken 2019) og levekårsundersøkelsen (Vaage 2015) at frafallet i friluftslivsorganisasjonene er langt mindre enn frafallet i idrettsorganisasjonene.

2 Litteraturstudie: Friluftslivsdeltagelse og overførbare erfaringer fra tilgrensende felt

Foto: Odd Inge Vistad

Dette kapitelet sammenstiller publiserte kilder som bidrar med relevant kunnskap om barrierer/motivasjon, rekruttering og frafall/varig deltagelse i friluftsliv for barn og unge og tilgrensende felt. I tråd med oppdraget og prosjektets rammer er litteraturstudien begrenset til gjennomgang av i første rekke norsk litteratur som bidrar til kunnskap om gitte tema. Prosjektet *Friluftsliv for barn og unge i ferie og fritid* er forankret i, og har som mål, å bidra med kunnskap til norske aktører. Derfor har den norske konteksten stått sentralt i litteratursøket. Det ble i all hovedsak søkt i norske databaser med fokus på organiserte aktiviteter i ferie og fritid, men også litteratur fra andre land, og da først og fremst nordisk litteratur, ble innlemmet i litteraturtilfanget. Det har ikke vært rom for å sammenlikne kulturelle og samfunnsmessige forskjeller på tvers av landegrensene. Kunnskap om tematikken i tilgrensende felt til friluftsliv, som idrett og kultur, har vist seg relevant gjennom fellesnevneren: organisert utendøraktivitet. Det eksisterer en omfattende forskning i Norden på ulike sider ved idrettsdeltagelse, dette er inkludert i vår litteraturgjennomgang. Det har også blitt tydelig at eksisterende lit-

teratur om det uorganiserte friluftslivet kan bidra til nye forståelser av barrierer, rekruttering og varig deltagelse i friluftsliv. Derfor er litteratur som tar for seg suksesskriterier og begrensninger for barn og unges frie lek og møteplasser i natur blitt inkludert i litteraturstudien.

Litteraturstudien bygger videre på kapittel 3 i NINA rapporten *Barn og unges friluftsliv* (Wold, Skår & Øian 2020), som også omhandler suksess i organiserte friluftslivsaktiviteter. Kort oppsummert fant Wold, Skår og Øian at litteraturen gjennomgående vektlegger betydningen av den direkte naturkontakten som friluftsliv gir, og ikke minst barns frie lek i naturomgivelser. Det siste holdes for å være av stor betydning for barns utvikling i bred forstand; fysisk, kognitivt, emosjonelt og sosialt. I dagens samfunn gis barn i mindre grad tid til denne form for direkte naturkontakt. Av de viktigste barrierene finner vi urbanisering som reduserer grøntarealer og tilgjengeligheten, og endrede fritidsmønstre som innebærer at barn tilbringer mer tid innendørs og at deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter legger beslag på barnas fritid. Litteraturstudien viser at det er viktig å gi barn anledning til å utforske naturen på egne premisser, uten for mye voksenorganisering. Samtidig er det viktig å ta i betraktning at en del barn har en familiebakgrunn som gjør at de er ukjente med naturtyper som for eksempel skog, og at de ikke nødvendigvis besitter en sterk egenmotivasjon for deltagelse.

Studien danner et godt bakteppe og en viktig forståelsesramme for litteraturstudien som nå vil presenteres. Den tidligere litteraturgjennomgangen er et godt utgangspunkt og referanselisten herfra er brukt til å finne nyere nordisk litteratur på temaet. Denne litteraturen underbygger i stor grad funn fra den tidligere litteraturstudien, men familiens rolle, i form av støtte og engasjement i friluftsliv, har nå fått et større fokus.

2.1 Metodikk

I litteraturgjennomganger er det vanlig å bruke søkeresultater fra akademiske og bibliografiske databaser siden disse har kvalitetssikring av forskningsbidrag og kjente søkelogaritmer. Andre databaser og søkemotorer brukes gjerne som et supplement for å finne litteratur og disse har ofte ukjente logaritmer som gjør at søkene ikke kan repliseres. Blant annet Google og Google Scholar er slike databaser hvor en kan fange opp litteratur som ikke fanges opp i mer standardiserte søk. I denne litteraturgjennomgangen er det både brukt bibliografiske databaser og søkemotorer. Litteraturstudien tar utgangspunkt i Google søkemotor, Google Scholar, Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning, søketjenesten Oria, og NOVA sine publikasjoner i det digitale arkivet ODA. Det ble gjort søk med norske nøkkelord (se tabell 2.1 for en oversikt). Oria ble brukt for å finne relevante artikler fra 2019 og frem til 2022. Søket inneholder begrepet 'friluftsliv' i alle felt og ga 145 treff på fagfellevurderte publikasjoner. Utvelgelsen av relevante studier ble gjort på tittel- og sammendragsnivå. Søkeordet 'friluftsliv' og tidsavgrænsningen (2019-2022) ble kombinert med søkeordet 'frafall' (2 treff), 'rekruttering' (3 treff), 'barn' (23 treff), 'unge' (18 treff) og 'ungdom' (8 treff). I dette søket ble det åpnet opp for både fagfellevurderte artikler og andre artikler, men det var ingen flere publikasjoner enn de som allerede hadde blitt fanget opp i det originale søket som ble funnet relevante for tematikken. Etter en skjønsmessig gjennomgang av publikasjonene basert på tematikken for studien (barrierer/motivasjon, rekruttering og frafall/varig deltagelse i friluftsliv for barn og unge), ble 19 publikasjoner (alle fagfellevurderte) valgt ut til en nærmere gjennomgang. I løpet av arbeidsprosessen ble dette antallet ytterligere redusert til 11 publikasjoner. Siden det finnes begrenset med norsk forskning på feltet er søkemotoren Google og relevante organisasjoners nettsider og biblioteks-kataloger brukt for også å avdekke studier og publikasjoner som ikke er utgitt via forlag eller i et tidsskrift (jfr. grå litteratur). For avisartikler, nyhetsbrev, bokanmeldelser og lignende har vi benyttet primærkilden for å hente ut informasjon. Litteraturen som er brukt består dermed av rapporter, avhandlinger, masteroppgaver, bøker, populærvitenskapelige artikler, i tillegg til fagfellevurderte artikler.

Tabell 2.1. Oversikt over databaser og søkeord som ble brukt i litteraturstudien med relevante publikasjoner studien baseres på. Se tabell 2.2. nederst i kapittelet for referanseliste av studiene.

Søkebase	Dato	Søkeord	Antall relevante publikasjoner
Google	10.06.2021	frafall idrett	18
Google	10.06.2021	frafall organisert aktivitet	1
Google	10.06.2021	frafall organiserte fritidsaktiviteter	2
Google	10.06.2021	rekruttering barn rekruttering ungdom	6
NOVA	10.06.2021	frafall korps frafall kulturskole frafall organiserte fritidsaktiviteter	5
Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning	09.12.2021	frafall idrett/organisert aktivitet	1
Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning	09.12.2021	rekruttering barn/ungdom/aktivitet	0
Google Scholar	08.12.2021	siteringssporing	16
Oria	23.01.2022	friluftsliv	11

Som nevnt over ble deler av tematikken for denne litteraturgjennomgangen dekket gjennom litteraturstudien i prosjektet NINA hadde om barn og unges friluftsliv rettet mot suksess i organiserte friluftslivsaktiviteter (Wold, Skår & Øian, 2020, kapittel 3). Det har blitt gjennomført siteringssporingen av deres litteraturliste ved hjelp av Google Scholar. Alle artikler som refererte den tidligere studiens litteratur, ble gjennomgått. Denne tilnærmingen kan sees på som en slags snøball-metode brukt i dette tilfellet med skriftlige kilder og ikke med informanter. Utvelgelsen av relevante studier i etterkant av første siteringssøk ble gjort på tittel- og sammendragsnivå. Etter en skjønsmessig gjennomgang basert på tematikken for studien (barrierer/motivasjon,

rekruttering og frafall/varig deltagelse i friluftsliv for barn og unge), ble 28 publikasjoner valgt ut til en nøyere gjennomgang. I løpet av arbeidsprosessen ble dette antallet ytterligere redusert til 16 publikasjoner.

Gjennom arbeidet med relevante publikasjoner fra alle søk ble det klart at enkelte publikasjoner var mer relevante enn andre både faglig og tematisk med tanke på prosjektets formål. I mange tilfeller overlappet de utvalgte publikasjonene hverandre i stor grad. I siste instans satt vi igjen med 60 relevante artikler fra litteratursøkene.

2.2 Hva sier litteraturen?

2.2.1 Hvem deltar i organisert aktivitet?

Litteraturstudien bekrefter tidligere forskning som viser at deltagelse i organiserte aktiviteter i Norge har økt, og at også barns friluftsliv i større grad enn tidligere er preget av å være institusjonalisert (Skår & Krogh 2009, Mjaavatn 2013). Selv friluftslivsaktiviteter i nærmiljø blant unge er i mindre grad spontane og egenstyrte, også leken er i større grad blitt institusjonalisert gjennom barnehage, skoleaktiviteter og organisert fritid (Dervo mfl. 2014, Wold mfl. 2020). Dette innebærer at en større andel av fritiden brukes på tilrettelagte og organiserte aktiviteter, blant annet idrett. Ikke bare tiltrekkes barn og ungdommer av organiserte fritidstilbud, også foreldre ser på dette som viktig for barnas utvikling (Wold mfl. 2020). På tross av en økende deltagelse innen organiserte fritidstilbud, bærer fortsatt idretten i Norge preg av å ha en ujevn representasjon av deltakere der mange ikke har like muligheter til å delta. Myrli og Mehus (2015) peker på at det er systematiske skjevheter i rekruttering og frafall i norsk idrett som gjør seg gjeldende, og synliggjøres, gjennom kjønnsforskjeller, sosial ulikhet, økonomisk ulikhet og majoritet/minoritetsbakgrunn.

2.2.2 Hva er det som gjør at barn og unge ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter?

Mangel på tid er en av de mest vanlige barrierene som er rapportert i faglitteraturen om friluftsliv og fysisk aktivitet (se f.eks. Breivik & Rafoss 2017). Årsaker til at folk avstår fra å delta i friluftsliv styres imidlertid ikke bare av det som i litteraturen omtales som (tids- og andre) barrierer, men også av mangel på motivasjon og interesse for å delta (Wold mfl. 2020). Både de faktiske hindringene som umulig- eller vanskeliggjør deltagelse og de mindre synlige barrierene som påvirker motivasjonen eller lysten til å delta er relevant for å forstå hva som hindrer deltagelse. Funnene til Fribergs studie ved Fafo i 2005 peker på det er stor interesse for å delta på fritidsaktiviteter. Fafo-rapporten bygger på en spørreundersøkelse gjennomført blant ca. 3000 elever i første klasse på videregående skole i Oslo i 2004. I tillegg er det trukket inn data basert på personlige intervjuer med 620 familier med pakistansk og somalisk opprinnelse, samt postalintervjuer med 3900 andre familier fra den øvrige befolkningen. Rapporten viser at det var interesse for å delta på fritidsaktiviteter også blant de som ikke deltok. At unge avstår fra aktiviteter skyldes ikke alltid manglende interesse ifølge denne rapporten som legger vekt på at strukturelle forskjeller er en større barriere. Forskningen til Friberg (2005) viser at et flertall av minoritetsungdom ønsker å delta på fritidsaktiviteter. De som ble intervjuet så fordeler av å delta, både for å få venner og for å tilegne seg kunnskap og ferdigheter. Flere studier peker på at det i idrettsdeltagelse foreligger en klassekomponent som innebærer at unge i ressursvake familier har lavere sannsynlighet for å delta i idrett enn ungdom i bedrestilte familier (Andersen & Bakken 2018, Krangle & Strandbu 2004, Myrli & Mehus 2015, Seippel mfl. 2011, Skauge & Hjelseth 2021, Strandbu mfl. 2017, Ødegård mfl. 2016, Ødegård & Fladmoe 2017). Det er en tydelig sammenheng mellom økonomi og deltagelse i idrettslag, og mangel på ressurser er en av forklaringene på at unge ikke deltar på aktiviteter (Jacobsen mfl. 2021, Friberg 2005). Friberg (2005) fant ikke denne sammenhengen som forklaring på deltagelse i andre typer organisasjoner. Sandbæk og Pedersen (2010) finner

i studien *Barns levekår - betydningen av familiens inntekt*, at til tross for om familien har svak økonomi, deltar de fleste barn i Norge i organiserte fritidsaktiviteter.

En utslagsgivende faktor for barn- og unges deltagelse, som trekkes frem av Friberg (2015), er foreldrenes forventninger og holdninger til barns bruk av tiden utenom skole. Om foreldrene har negative holdninger til aktiviteter kan det resultere i at foreldre i mindre grad stiller opp og engasjerer sine barn i aktiviteter. De unges deltagelse i aktiviteter, spesielt idrett, krever ofte betydelig innsats fra foreldrene (Strandbu 2006). Ulike religiøse og kulturelle tradisjoner, blant annet knyttet til kjønnsroller, kan vanskeliggjøre deltagelse blant noen minoritetsungdom (Pfister 2011, Walset & Strandbu 2014). Ifølge Friberg (2005) og Strandbu (2006) ble disse utfordringene spesielt tydelige blant jenter med ikke-vestlig bakgrunn. Skår og Krogh (2009) peker også på at mange voksne kan føle seg utrygge i natur på grunn av manglende friluftslivserfaringer, noe som videre kan overføres til barn og ungdom.

Relevant her, er hvordan rekruttering til friluftslivsaktivitetene foregår, og hvor inkluderende og åpne organisasjonene fremstår ovenfor de gruppene i samfunnet som har begrenset deltagelse. Med andre ord er det avgjørende at informasjon om friluftslivsaktiviteter ikke bare når frem til foreldre, men også trykker dem. I følge Bufdirs ungdomspanel for en nasjonal fritidsordning, er blant annet det at foreldre har lite kjennskap til fritidstilbud trukket frem som en barriere for deltagelse (Bufdir 2021). Like viktig som at tilbudet er kjent, kan hvordan en får kjennskap til en aktivitet eller et tilbud også spille inn. Her trekker Thorød (2012) frem betydningen av familie, venner og nettverk i rekrutteringsprosessen; at kjente står inne for en aktivitet skaper trygghet. I Norge skjer rekruttering til organiserte fritidsaktiviteter gjerne gjennom venner og uformelle nettverk. Dette gjør at visse aktiviteter kan forbli knyttet til enkelte miljøer; jo mer segregert ungdomsmiljøene er jo mindre sannsynlig er det at de som ikke deltar vil føle at de passer inn (Friberg 2005). Det er også slik at rekrutteringen ofte skjer over tid og gjennom flere gjentatte påvirkninger (f.eks. familie, omgangskrets, barnehage/skole). Nyere forskning viser at mange med minoritetsbakgrunn i større grad føler seg ekskludert fra idrettsaktiviteter. Spesielt minoritetsjenter rapporterer å oppleve stigma på bakgrunn av etnisitet og kjønn, ved at de tillegges stereotypiske holdninger knyttet til innvandrerjenter i en idrettskontekst (Larsen 2016). Også friluftslivsaktiviteter og ulike naturlandskap knyttes til sosioøkonomisk klasse og identitetsdannelse; ingen sosiale arenaer er helt nøytrale, heller ikke friluftslivet. Dette løftes frem i en studie gjennomført av Broch (2020) blant urban ungdom i Oslo. Gjennom erfaringsnære beskrivelser blir det tydelig hvordan for eksempel langrenn og skiturer ikke bare er knyttet til en norsk øvre middelklasse og friluftslivsentusiaster. For flere barn og unge med melaninrik hud er skiturer og skisport sterkt knyttet til det å ha hvit hudfarge. Betydningen av hudfarge og kulturell bakgrunn for opplevelser i natur og av friluftslivsaktiviteter er noe som per i dag er understudert i Norge. Kjønn og klasse derimot er ofte representert i spørreundersøkelser. Vi etterlyser perspektiver som evner å se sammenhengen mellom ikke bare etnisitet, kjønn, klasse og alder, men også fanger opp at hvordan vi defineres ut fra fenotyper påvirker våre opplevelser av og deltagelse i natur.

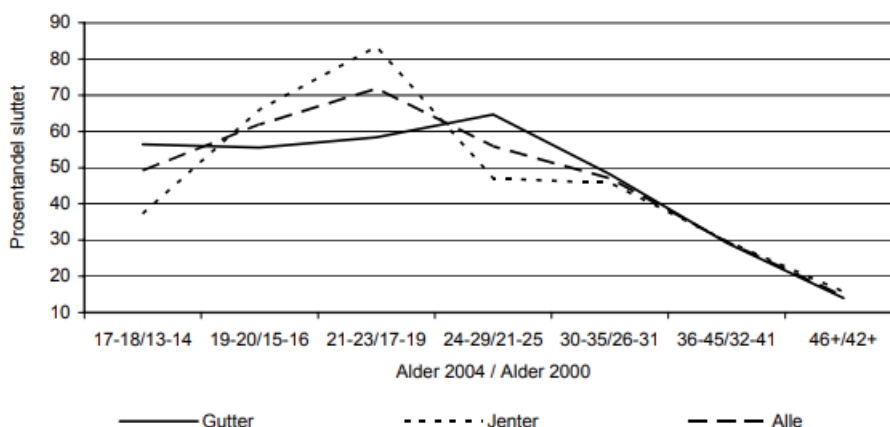
2.2.3 Frafall – hvem, når, hvorfor?

Når det kommer til varig deltagelse og frafall fra aktiviteter, er dette tematikk som er utfordrende å forske på fordi den beste metoden er såkalte longitudinelle forskningsdesign, dvs. undersøkelser som følger de samme personer eller grupper over tid. Dette er både kostbart, organisatorisk krevende og fordrer åpenbart en lang tidshorison. Tidligere forskning indikerer også at folk ofte er litt «til og fra», og at en i ulike faser av livet har en ulik grad av deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter. Det at deltagelse avtar i ungdomsårene betyr ikke nødvendigvis at en ikke blir aktiv igjen på et senere tidspunkt. Frafall i deltagelse i barneårene og utover i ungdomstiden er ikke spesielt for friluftsliv, men gjelder organiserte aktiviteter generelt. Imidlertid bærer friluftslivet ofte mindre preg av prestasjonsorientering, sammenlignet med f.eks. idrett. Breivik og Rafoss (2017) viser at omfanget av trening og idrettsaktiviteter går ned med alderen, mens deltagelsen i friluftsliv øker fra 15 år og opptil 60 år. Tallene har de hentet fra undersøkelsen 'Norsk Monitor' som gir oversikt over aktivitetsvaner i et representativt utvalg av den norske befolkning fra 15 år og eldre. Undersøkelsen har siden 1985 blitt gjennomført hvert annet år. Også resultater fra

Ungdata-undersøkelsene (Bakken 2019) og levekårsundersøkelsen (Vaage 2015) indikerer at frafallet i friluftslivsorganisasjonene er langt mindre enn frafallet i idrettsorganisasjonene.

Selv om frafallet innen friluftslivsorganisasjonene er noe lavere, kan det likevel være årsaker til frafall i idretten som også kan være gjeldende for friluftslivsaktiviteter. Flere norske studier har sett på faktorer som kan bidra til at ungdommer fortsetter eller slutter med idrett. Reitlo (2012) trekker frem at deltagelse og frafall er betinget av indre og ytre faktorer. Med indre faktorer menes her kjennetegn ved selve aktiviteten som forhold til lag/gruppe/trener, ferdigheter og konkurranseaspekt. Ytre forhold som kan påvirke deltagelse er blant annet skole, familie, venner, andre interesser og skader. Hvorvidt en fortsetter eller faller fra, har derfor en kompleks årsakssammenheng. Av interne faktorer er opplevelsen av å ha det gøy og oppleve mestring, uavhengig av faktiske ferdigheter, en viktig faktor for at unge fortsetter med idrett. Også forholdet til treneren er sentralt; at deltakerne får støtte og får være delaktig i planleggingen trekkes frem. Mindre gode relasjoner eller at venner faller fra har også vist seg å ha sterk innvirkning. Konkurranspreget i idretten øker med alder og dette er en tydelig årsak til frafall. Av eksterne årsaker til frafall peker Reitlo (2012) på at interessen for andre fritidsaktiviteter ofte øker og kan utkonkurere idrettsaktivitet. Økende krav fra skole bidrar også til at de unge prioriterer annerledes (Reitlo 2012, Strandbu & Bakken 2007, Ødegård mfl. 2016). Skauge og Hjelset (2021) fant at frafallet fra idrettslag er høyest blant de med best skolekarakterer blant minoritetsungdom, mens det er motsatt for majoritetsungdom.

Berntsen og Kristiansen (2020) peker på at forholdet til treneren, at treningsopplegget oppleves som morsomt og meningsfylt, kan være avgjørende for å fremme motivasjonen til deltakerne i idrett. Dersom det ikke er samsvar mellom miljøets og deltakerens innstilling til idrettsaktiviteten, gir det deltakeren en følelse av å bli kontrollert, noe som igjen ofte fører til at enkelte mister motivasjonen til å fortsette med idretten. Flere studier har vist at den viktigste motivasjonen for å drive med idrett er at det er gøy (se f.eks. Jakobsen 2000, Pedersen 2013), noe som underbygges av Seippel sin studie fra 2005. Seippel fikk inn svar på en spørreundersøkelse fra et tilfeldig utvalg medlemmer i norske idrettslag i år 2000. Fire år senere fikk deltagerne tilsendt et nytt spørreskjema, da med mål om å kartlegge utviklingen og frafall. Begrunnelsene som ble gitt for frafall var i stor grad begrunnet med tidsklemma og uforenelige forhold knyttet til mange treninger og samtidig ha et familieliv, arbeidsliv, studentliv eller andre interesser. Det var også mange som oppga at de ikke trivdes lenger som sluttegrunn. Figur 2.1 synliggjør at det var høyest frafall i ungdomsårene, mellom 15-23 år, og det var en høyere andel jenter/kvinner som sluttet enn gutter/menn. Jenter sluttet i større grad fordi de oppfattet tilbudet fra lagets side som for dårlig eller at de ble skadet. Gutter sluttet i større grad fordi de måtte prioritere hva de brukte tiden sin på.

Figur 2.1. hentet fra Seippel (2005), side 19 og viser frafall i idrett hos gutter og jenter fra en undersøkelse foretatt i 2000 og 2004 i Norge (med tillatelse).

Også studien som baserer seg på ungdatabasundersøkelsene gjennomført i 2016-2018 av Bakken (2019), over 10 år etter Seippel (2005), viser at jenter gir seg med idrett tidligere enn gutter. Som beskrevet over viser også Bakken (2019) at frafall kan ha sammenheng med sosiokulturell status. Bakken viser til statistikk som forteller at nærmere seks av ti slutter før 17–18-årsalderen, samt at unge fra høyere samfunnslag blir værende lenger i idretten enn unge fra lavere sosiale lag. Mange av de som slutter i idrettslag slutter å trene eller blir mye mindre aktive. Tall fra ungdatabasundersøkelsen i 2015, (se Strandbu mfl. 2019) avdekket følgende faktorer som virket positivt inn på at unge fortsatte med idrett i ungdomsårene: om sport var viktig i familien, om foreldre hadde gode treningsvaner, og om foreldre ønsket at deres barn holdt på med idrett. Kjønnsforskjeller slår annerledes ut når det gjelder kulturaktiviteter. SSBs tidsbruksundersøkelse viser at det er en betydelig større andel jenter enn gutter som deltar i musikkorps, kor, teater og dans, og forskjellen øker med alderen (Bufdir 2012). I 2010 var det 22 % av guttene i alderen 9–12 år som deltok i disse aktivitetene og 38 % av jentene. Blant 13–15-åringene var andelen gutter redusert til 14 %, mens den økte til 41 % blant jentene. SSBs undersøkelse nevner ikke etnisitet, men etnisitet blir en viktigere dimensjon for mange i ungdomstida, og mange får et økt behov for gruppetilhørighet (Broch 2020, Eriksen & Frøyland 2017, Frøyland & Gjerustad 2012, Prieur 2004). Dette kan gi seg utslag i endret atferd, og ønsker fra foreldre og/eller for egen del om å endre deltagelsesmønstre i fritidsaktiviteter, mer i tråd med selvskreven og tilskreven identitet.

2.2.4 Hvordan sikre varig deltagelse?

Ifølge flere internasjonale studier gir hyppige naturopplevelser i barndommen gjerne en større tilknytning til naturen og friluftslivsdeltagelse i voksen alder (Rosa mfl. 2018, Calogiuri 2016, Ward mfl. 2008). Lovelock mfl. (2016) fant at ustrukturert utelek for barn i naturen var særlig viktig for deltagelse i organisert friluftslivsaktiviteter i senere år. Frihet til å utforske nærmiljøet er en kritisk faktor for å opparbeide ferdigheter og erfaringer med naturen som senere kan brukes til mer formell deltagelse i friluftsliv. Naturmiljøet er en ressurs der barn kan oppleve lek som ikke er tilgjengelig for dem i andre miljøer (Ellis mfl. 2021, Obee mfl. 2020). Det fysiske miljøet som deltakerne bodde i, hadde tilgang til eller kunne observere, var også medvirkende til deres engasjement i friluftsliv (Lovelock mfl. 2016). Tidligere gjennomførte Sääkslahti mfl. (2004) en treårig studie for å fremme barns utendørslek, og konkluderte med at mange småbarnsforeldre trenger støtte, konkrete ideer og erfaringer med hva en kan gjøre utendørs for selv å føle seg trygge og mestre dette tilstrekkelig til å kunne videreføre dette til egne barn. Mange foreldre synes balansen mellom å både skulle beskytte barn mot risikoer og samtidig utsette dem for risiko i utelek er vanskelig (Herrero-Arias mfl. 2020, Sharpe mfl. 2020). I denne sammenheng er det verd å poengtere at voksne kan forstyrre barnas frie lek, og slik, uten hensikt, påvirke leken negativt (Ellis mfl. 2021).

Funnene til Lovelock mfl. (2016) og Lagestad mfl. (2021) støtter også at tidlig erfaring med friluftsliv og familiens rolle er viktig for å sikre varig deltagelse. De utdyper viktigheten av familiens friluftslivsengasjement. Engasjement, hevder de, kan utgjøre en stor del av familieidentiteten, og bidra til at barna starter med friluftsliv i en svært ung alder og også bidra til bredere deltagelse i ungdomsårene. Forskning som har studert faktorer som fører til høy barndomsdeltagelse, peker på viktigheten av et støttende sosialt miljø med foreldre, familie og venner, som gjør det mulig for unge mennesker å engasjere seg og delta i utendørsaktiviteter. Etter å ha sammenstilt litteratur om utendørstrening for familier, argumenterer Hiltuen (2019) for å involvere de unge selv, men også foreldre eller andre familiemedlemmer, i planlegging av friluftslivsaktiviteter. Dialog kan bidra til å utvikle aktiviteter som møter målgruppens behov og interesser. En slik dialog vil også kunne bidra til å finne løsninger for de vanligste deltagelsesbarrierene som for eksempel mangel på tid.

I kampen mot tidsklemma blir attraktivitet viktig, slik det også kommer frem i rapporten til Gurholt mfl. (2020). I 2019 gikk de tre nevnte friluftslivsforskerne gjennom eksisterende kunnskap om friluftsliv for barn og unge i Oslo. De uttrykker i kunnskapsrapporten at: «Aktivitetene må gjennomføres på måter som er meningsfulle – som gir utfordringer, mestring og opplevelser, og på

måter som vekker lyst til å delta, utfolde seg og å komme tilbake» (Gurholt mfl. 2020). Når det kommer til å rekruttere de familiene med størst behov, anbefaler Hiltunen (2019), som vi tidligere har vært inne på, at dette bør foregå via personlige kontakter, som oppleves som pålitelige, troverdige og identifiserbare for familiene. Å oppmuntre allerede involverte familier til å ta en mentorrolle i rekruttering kan, ifølge forfatterne, være en effektiv strategi, og noe som vi mener burde kartlegges mer inngående.

Overgangen fra barndom til ungdomsår, eller fra tidlig til sen ungdomstid, er perioder hvor det skjer noen dyptgripende utviklingsendringer, og som kan være kritiske faser for å opprettholde engasjementet og deltagelse i en aktivitet. Etter hvert som barna blir eldre, blir også andre personer, institusjoner og organisasjoner viktige for å støtte varig deltagelse i friluftsliv. Støtte, tilrettelegging og veiledning fra skole-, klubb- og friluftslivsorganisasjoner var spesielt viktig for deltagerne som ikke kom fra friluftslivorienterte familier, eller som på annen måte var begrenset av manglende oppmuntring fra foreldrene (Hiltunen 2019). For dem ble den eneste kontakten med friluftslivet tilrettelagt gjennom skole eller organisasjoner. En slik tilrettelegging var spesielt viktig for barn og ungdom fra mer urbaniserte miljøer. Viktigheten av trygge ledere som tilbyr forutsigbarhet og fleksibilitet kommer også frem i boken *Urban ungdom, natur og følelser* (Broch 2020). Gjennom bokens ulike kapitler blir leseren kjent med hvor skjørt tenåringslivet er, og hvordan dette utspiller seg i en tilrettelagt friluftslivskontekst. Redselen for å ikke passe inn, tillegges en ekstra dimensjon for minoritetsungdom, det være seg knyttet til kultur eller fenotype, som hudfarge. En studie fra Australia konkluderte med at det kreves et større arbeid for å sikre at instruktører og ledere har ulik bakgrunn. Et mangfold blant friluftslivsveiledere vil kunne tilby deltagerne fordelene av ulike perspektiver på friluftsliv så vel som samfunnet mer generelt. Det vil også gi flere unge muligheten til identifikasjon (Allen-Craig mfl. 2020). Dette stemmer også i en norsk kontekst, og understreker viktigheten av representasjon innad i friluftslivsorganisasjoner, men også i de friluftslivshistorier som gis hegemoni i form av TV-reklame og ukeblader, så vel som politiske dokumenter og i mediedekning generelt (se Broch 2020).

Noen som også tar for seg barne- og ungdomsårenes ulike faser er Lovelock mfl. (2016). Forskerne identifiserte tre viktige overgangsfaser og medfølgende kritiske vendepunkter fra barndom til voksen alder. Hver fase har med seg begrensninger som krever tiltak og støtte dersom deltagelse i friluftsliv skulle overføres fra en fase til den neste. Den første fasen forfatterne identifiserte var fra "utendørs-barn til kule-barn". Dette er perioden fra starten av puberteten til ungdomsårene, da en rekke av deltakerne, selv de med mye erfaring med friluftsliv og støtte fra familie og venner, noen ganger "mistet veien" når det gjaldt å opprettholde sin deltagelse i friluftsliv. Denne perioden er preget av skole- og gruppepress for å passe inn og tilpasse seg mer konvensjonelle former for fritidsaktiviteter. Den neste kritiske fasen var perioden fra videregående skole til høyere utdanning/opplæring. Denne fasen er preget av mye større tidsbegrensninger for deltakerne på grunn av studiekrav. Vanligvis vil dette være en fase hvor det er en del frafall fra organiserte fritidsaktiviteter, om enn noen ganger midlertidig. Den tredje kritiske fasen ble identifisert som flytting fra en region til en annen. I tillegg til å stille nye krav til tid, er flyttingen fra universitet/høyskole og til arbeidslivet ofte en geografisk forflytting. Slik flytting blir ofte ledsaget av adskillelse fra friluftslivssvenner, og at en ikke lenger er kjent i nærområdet. Dette gjenspeilet seg i intervjuene, der deltakerne i studien snakket om at de ikke lenger hadde steder å gå til eller folk å reise med. Den vanligste strategien som ble brukt av deltakerne for å imøtegå dette, og komme i gang med aktiviteten igjen, var å bli med i en friluftslivsorganisasjon. Ofte var dette bare for en kortere periode, inntil de fikk tilstrekkelige med lokale kontakter og lokalkunnskap (Lovelock mfl. 2016).

Ungdomstiden er ikke bare en tid for identitetsdannelse og tilpasning, men også en tilknytningsperiode med stor vekt på jevnaldrende grupper og klikker, som dette sitatet illustrerer: "nesten alltid holdt sammen av felles interesser, smaker, aktiviteter og/eller hobbyer" (Thurlow 2002, s. 346). Ungdomstiden preges av ambivalens; behov for (gruppe)tilhørighet, men også selvstendighet; behov for trygge voksenpersoner og rammer, men også løsrivelse fra autoriteter (Broch 2020). Det er derfor ingen overraskelse at fritidsaktivitetene og deltagelsen endrer seg gjennom ungdomsårene. De spesielle utfordringene ungdom står overfor, medfører kanskje at det ikke er

plass til de samme fritidsaktivitetene som de holdt på med som barn og tidlig ungdom. Som påpekt ovenfor samles tidligere forskning seg om noen faktorer som indikerer at folk generelt er litt «til og fra», og at en i ulike faser av livet har en ulik grad av deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter. Det at deltagelse avtar i ungdomsårene, betyr ikke nødvendigvis at en ikke blir aktiv igjen på et senere tidspunkt. Dermed kan en spørre seg om det er så farlig med frafall i ungdomstiden, spesielt for de som tar opp igjen aktivitetene senere i livet.

2.3 Oppsummering

Frafall er sammensatt, og ifølge eksisterende kunnskap er det ikke ett svar eller én løsning for hvordan dette kan hindres, da mange av faktorene også ligger utenfor friluftslivet, og vanskelig kan påvirkes av lokale lag. Likevel er enkelte av frafalls-årsakene knyttet til forhold som kan hensyntas, og dette gjelder først og fremst forhold som går på selve aktiviteten. De lokale lagene og foreningene kan få en bedre forståelse for hva slags tilbud unge ønsker og hva som skal til for at barn fortsetter ved å gå i dialog med sine deltagere. Barn og unge bør selv være delaktige i å påvirke og skape aktivitetene som tilbys. Det er viktig å ha et fokus på å utvikle ledere og støttespillere i et trygt og godt sosialt miljø (Broch 2020, Berntsen & Kristiansen 2020, Jakobsen 2000, Pedersen 2013, Seippel 2005). Det er mange potensielle medlemmer blant de som flytter til et nytt sted (Lovelock mfl. 2016). I denne sammenheng er det viktig å ha et fokus på hvordan lag og foreninger markedsfører aktiviteter eller rekrutterer deltakere. Ved å reflektere rundt markedsføring og rekruttering, kan en oppnå å nå en større målgruppe og en forståelse for hvem som ikke deltar. Å være der ungdommen er, viser seg viktig for å gi informasjon. Her ønsker vi å fremme kommunikasjon og dialog gjennom digitale plattformer som et mulig bidrag til å effektivisere markedsføringen ved å nå bredere ut. Digital kommunikasjon kan for eksempel være å opprette en interaktiv plattform hvor deltakere og ledere/støtteapparat kan kommunisere uformelt. Plattformer som ungfritid.no viser fritidsaktivitetstilbud i Norge, og kan være et viktig verktøy for å knytte seg opp mot for lokale tilbud og lag rundt om i landet. Allemed.no er et annet verktøy det kan være nyttig å vite om, denne nettsiden har som mål å veilede frivillige organisasjoner og kommunesektoren for å fremme inkludering av alle barn og unge i fritidsaktiviteter.

Mange studier forenes i en økende bekymring for at barn tilbringer mindre tid i naturen enn før (Wells mfl. 2018, Andkjær mfl. 2016), spesielt i urbane områder (Natural England 2009). Studier viser også at barn foretrekker naturlige lekeplasser og materialer å leke med (Wang mfl. 2018; Ward 2018). Om barn og unge har få erfaringer med natur og friluftsliv, vil kunnskapen og ferdigheter rundt dette minske, og tryggheten bli borte. Studien til Johansen (2009) viser heldigvis at selv om man har hatt dårlige eller begrensede erfaringer med naturen tidligere, kan det på et senere tidspunkt i livet utvikles til å bli en meningsskapende aktivitet i hverdagen.

At mange begrunner manglende deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter med tidsklemma, kan være faktisk tidsmangel, rett og slett manglende lyst og motivasjon, eller en blanding av de to. For noen kan det også være en form for unnskyldning som bunner i dårlig samvittighet for at en ikke gjør det en tror samfunnet forventer eller ønsker av en. Frafall skyldes oftest et ønske om å prioritere fritiden annerledes, blant annet blir skole og hjemmelekser viktigere i ungdomsårene. Studier dokumenterer at frafall i idrett i ungdomstiden ofte er knyttet til utfordringer med hyppige treninger til faste tider og at breddeidretten mer eller mindre erstattes av økt konkurranse- og prestasjonsfokus. I ungdomstiden søker mange bort fra voksenstyrte aktiviteter for å bli mer selvstendige og vise avstand til voksne (Thurlow 2002, s. 346). For mange av de barn og unge som slutter med idrett fordi det ikke passer så godt lenger, eller fordi det er for rigide rammer, kan organiserte friluftslivsaktiviteter være et godt alternativ og en viktig sosial og helsefremmende arena. En slik arena kan i større grad enn egenorganisert aktivitet skape sosiale kontakter på tvers av sosiale lag. En fransk studie viste at organiserte utendørsaktiviteter kan dempe skadelige effekter, som for eksempel overdreven skjermtid kan ha, på psykososial helse hos ungdom (Mutz mfl. 2019). Friluftsliv kan være et tilbud der ungdom er i aktivitet, uten at det er krav til prestasjon eller resultater. Friluftslivsaktiviteter er unike ved at de har en tendens til å nå ungdommer som organisert idrett ikke gjør (Lagestad mfl. 2021). Idrett og friluftsliv er ikke alltid

lett å skille, og blant annet klatring og stisykling kan sies å være begge deler. Ofte skilles idrett og friluftsliv av konkurranseaspektet, som er avgjørende for idrett, mens friluftsliv betinger at naturopplevelsen settes først, eller i det minste er en viktig del av aktiviteten (Howe 2019). I en studie av Aggerholm og Breivik (2021) innrømmet tilhengere av det nye/moderne friluftslivet et visst fokus på ferdigheter og prestasjoner, men fremholdt at opplevelsen av naturmiljøet og nærhet til villmark også var viktige elementer. En litteraturgjennomgang fra 2019 av fordeler ved oppslukende naturopplevelser for barn og unge, viste at fysisk aktivitet i natur gir deltakerne større selvtillit, selvstendighet, motstandskraft og kognitiv ytelse enn aktiviteter som foregår innendørs eller på tilrettelagte utendørsarenaer (Mygind mfl. 2019). Det ene utelukker altså ikke det andre, og studien til Kjønneksen mfl. (2008) indikerer at å være involvert i ulike typer fysisk aktivitet gir gode muligheter for å etablere livslang involvering i fysisk aktivitet mer generelt. Å delta i organiserte friluftslivsaktiviteter kan gi en tilhørighet ved å være medlem av lokale eller landsdekkende friluftslivsforeninger, og et fellesskap der deltakerne har sterke følelsesmessige bånd til ulike naturlandskap så vel som andre deltagere (Broch 2020, Aggerholm & Breivik 2021). Organiserte friluftslivsaktiviteter fremmer friluftsliv som en måte å oppleve og være i naturen på.

Foto: Vegard Gundersen

Tabell 2.2. Oversikt over hvilke studier som tilhører hvilke søk. Se tabell 2.1. for beskrivelse av søk og referanselisten nederst i rapporten for utfyllende informasjon om publikasjonene.

Søkebase Dato Søkeord	Relevante publikasjoner
Google, 10.06.2021 Frafall idrett	Andersen, P. & A. Bakken (2018); Bakken, A. (2019); Berntsen, H., & Kristiansen, E. (2020); Breivik, G., & Rafoss, K. (2017); Dervo mfl. (2014); Krange, O. og Strandbu, Å. (2004); Myrli, T. R., & Mehus, I. (2015); Pedersen, L. E. (2013); Pfister, G. (2011); Reitlo, L. Skarsem. (2012); Seippel, Ø. N. (2005); Seippel, Ø., Strandbu, Å., og Sletten, M. A. (2011); Strandbu, Å. og Bakken, A. (2007); Strandbu, Å., Bakken, A. og Sletten, M. A. (2017); Strandbu, Å., Bakken, A., & Stefansen, K. (2020); Walseth, K., and Å. Strandbu. (2014); Ødegård, G., Bakken, A. og Strandbu, Å. (2016); Ødegård, G. og Fladmoe, A. (2017).
Google 10.06.2021 Frafall organisert aktivitet	Kjønniksen, L., Torsheim, T., & Wold, B. (2008).
Google 10.06.2021 Frafall organiserte fritidsaktiviteter	Buudir (2012); Jacobsen, S. E., Andersen, P. L., Nordø, Å. D., Sletten, M. A., & Arnesen, D. (2021).
Google 10.06.2021 Rekruttering barn Rekruttering ungdom	Buudir (2021); Jakobsen, A. M. (2000); Mjaavatn, P. E. (2013); Skår, M., & Krogh, E. (2009); Vaage, O. F. (2015); Wold, L.C., Skår, M. og Øian, H. (2020).
NOVA 10.06.2021 Frafall korps Frafall kulturskole Frafall organiserte fritidsaktiviteter	Eriksen, I. & Frøyland, L. R. (2017); Frøyland, L. R. og Gjerustad, C. (2012); Prieur, A. (2004); Sandbæk, M. & Pedersen, A. W. (red.) (2010); Thorød, A. B. (2012).
Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning 09.12.2021 Frafall idrett/organisert aktivitet	Skauge, M., & Hjelseth, A. (2021).
Google Scholar 08.12.2021 Siteringssporing	Andkjær, S., Høyer-Kruse J. & Arvidsen, J. (2016); Calogiuri, G., (2016); Friberg, J. H. (2005); Gurholt, K. P., Torp, I. H. D., & Eriksen, J. W. (2020); Hiltunen, P. (2019); Johansen, M. A. (2019); Larsen, Y. (2016); Lovelock, B., Walters, T., Jellum, C., Thompson-Carr, A. (2016); Natural England. (2009); Rosa, C, Profice, C. & Collado, S. (2018); Strandbu, Å. (2006); Thurlow, C. (2002); Wang, X., Woolley, H., Tang, Y., Liu, H-y., Luo, Y., (2018); Ward Thompson, C., Aspinall, P., Montarzino, A. (2008); Ward, K. (2018); Wells, N., Jimenez, F., Mårtensson, F. (2018).
Oria 23.01.2022 Friluftsliv	Aggerholm, K., & Breivik, G. (2021); Allen-Craig, S., Gray, T., Charles, R., Socha, T., Cosgriff, M., Mitten, D., & Loeffler, T. A. (2020); Broch, T. B. (2020); Ellis, C., Beauchamp, G., Sarwar, S., Tyrie, J., Adams, D., Dumitrescu, S., & Haughton, C. (2021); Herrero-Arias, R., Lee, E., & Hollekim, R. (2020); Howe, L. A. (2019); Lagestad, P., Bjolstad, T., & Saether, E. (2019); Mutz, M., Müller, J., & Göring, A. (2019); Mygind, L., Kjeldsted, E., Hartmeyer, R., Mygind, E., Bølling, M., & Bentzen, P. (2019); Obee, P., Sandseter, E. B. H., & Harper, N. J. (2021); Sharpe, E. K., Litwiller, F., & Gallant, K. (2020).

3 Nærstudier av organiserte friluftslivsaktiviteter

3.1 Bakgrunn

Foto: Odd Inge Vistad

I dette kapitlet presenterer vi den kvalitative delstudien av oppdraget. Her er formålet å bygge mer kunnskap om hva som kan bidra til at organiserte friluftslivsaktiviteter er «suksessrike». Vi samlet data via samtaler og (deltakende) observasjon i et utvalg organiserte friluftslivstilbud for barn og unge i 2020 og 2021.

Hva mener vi så med «suksessrik»? Som vi har diskutert tidligere i rapporten er dette et begrep som nok er litt for «stort», litt for «preteiosst» og kanskje litt for entydig positivt. Det som er positivt for noen, kan oppleves negativt for andre. Målet er først og fremst å identifisere innhold og elementer – i bred forstand – i det aktuelle arrangementet som ser ut til å gi positive utslag for deltakerne (barn og/eller unge). Dette kan tre frem i form av lyst til å være med, trivsel og læring underveis, eller lyst til å komme tilbake/fortsette med det samme eller noe lignende senere. Det er dessuten et kjernepoeng å konsentrere seg om 'innhold og elementer' som arrangøren kan påvirke. I foregående rapport (Wold mfl. 2020) diskuterte en bredere at

«suksessrik» kan og bør relateres til en større samfunnsmessig sammenheng (f.eks. arrangør, foreldre, integrering, friluftslivskultur mm). Men også der ble konklusjonen å forankre «suksess» opp mot de barn og unge som var deltakere, og deres erfaringer og beskrivelser av «suksess». Således er begrepet **suksessrik** et emisk begrep, som vil si at begrepet er blitt fylt med mening gjennom samtaler med og observasjoner av ledere og deltagere.

Studien baserer seg på deltagelse og observasjon av ulike friluftslivstilbud for barn og unge. Vi har naturlig nok et utenfra perspektiv av enkeltindividenes opplevelser, og vi får begrenset innsikt i deres indre tanker, motivasjon, følelser og opplevelser. Men ved å observere og lytte til hva mennesker gjør, hva de sier og hvordan de uttrykker seg, kan vi likevel få innsikt i hva og hvordan de opplever det å være deltaker i ulike friluftslivsarrangement og praktiske uteaktiviteter. I tillegg har de voksne (lederne) ofte refleksjoner rundt organisering, og ikke minst tidligere erfaring med lignende arrangementer og gjennomføring, og reflekterer gjerne over hva de mener fungerer og ikke, og for hvem. Slike erfaringer har vi også spurt om og forsøkt å lære av.

Langt på veg i tråd med Wold mfl. (2020) så er hovedspørsmålene våre:

1. Hva ser ut til å være særlig viktige faktorer ved en organisert friluftslivsaktivitet for at barn og ungdom skal trives i naturen? Hvordan kan/bør aktiviteten tilrettelegges for å oppnå trivsel?
2. Hvilke faktorer ser ut til å være særlig viktige dersom en organisert friluftslivs-aktivitet skal gi barn og ungdom mulighet til å lære eller tilegne seg friluftslivsferdigheter? Hvordan kan man tilrettelegge en enkeltaktivitet eller et tilbud for å oppnå dette?
3. Hvilke faktorer ser ut til å gi tettere naturkontakt og en positiv naturopplevelse?

3.2 Utvalg og Metode

Utgangspunktet for å studere ulike friluftslivsarrangement for barn og unge, var en liste over organisasjoner og tiltak/arrangement som FL presenterte for oss. Disse organisasjonene hadde sagt seg villige til «å bli studert» i prosjektet. Det lå ikke en sterk føring for prosjektet at vi *skulle* velge arrangement eller organisasjoner fra denne lista; det var ment som en hjelp for å starte søket etter relevante tiltak. Vi brukte derfor mye tid i starten på å danne oss en oversikt over den gitte listen, kontakte ansvarlige personer og studere nettpresentasjoner av tiltakene/arrangementene, for å forsikre oss om at innholdet/deltakerne kunne passe for oss. Vi hadde kapasitet til å studere tre eller fire tiltak/organisasjoner, og det måtte være en viss variasjon både i deltakernes alder og tiltakets innhold. Dessuten måtte lokalisering i tid/sted både gi en viss variasjon og være praktisk gjennomførbar.

Nye data er altså innhentet gjennom korte kvalitative feltarbeid, så kalte case-studier. Det er viktig å understreke at en slik datainnsamling ikke gir noe representativt bilde av «hva, hvem, hvordan og hvorfor». Slike intensive kvalitative studier skal derimot gi en bedre forståelse av fenomener, og innsikt i hvordan ulike forhold og faktorer (stedet, lederne, deltakerne, aktivitetene, sosial trygghet, erfaring mm) samvirker til et «resultat». Det vi har observert i et bestemt arrangement eller med en bestemt arrangør trenger ikke være likt det som ville blitt observert i et tilsvarende tilbud (med andre ledere, deltakere og områder). Ved å få innblikk i ulike måter å arrangere aktiviteter på, observere samspill og hvordan arrangementene utspiller seg og mottas, kan en gjennom systematisk gjennomgang og et analytisk blikk si noe om tendenser når det kommer til hva som ser ut til å bli godt mottatt, hva som skaper trygghet, ulike stemninger og eventuelt hva som kan sette en demper på stemning, eller lage barrierer for samspill mellom deltagere og/eller trygghet til ledere og organisering. Det er viktig å minne om at vi ikke skal evaluere ulike tilbud eller arrangører, men prøve å identifisere hvordan ulike faktorer ser ut til å virke og samvirke. For ikke å skape «inntrykk av evaluering» har vi også anonymisert arrangementene og arrangøren.

Feltarbeidet har altså bestått i at en forsker var tilstede på ulike organiserte friluftslivstilbud for barn og unge, og gjennomført det som metodisk betegnes (deltakende) observasjon (Holme & Solvang 1986, Fangen, 2010). Ren observasjon består i å kun observere, uten å ha noen form for interaksjon med de en observerer. I deltakende observasjon deltar forskeren mer aktivt i de gjøremålene som foregår og inngår som en mer naturlig del av gruppa som studeres. Graden av aktiv deltagelse fra forskeren sin side har vært varierende alt etter hvordan det har passet med type aktiviteter, organisering og de aktuelle barne-/ungdomsgruppene. For det meste har forskeren hatt en tilbaketrukket, men nysgjerrig og spørrende rolle, som har resultert i samtaler med deltakere og lederne underveis. Tilbudene som utgjør feltstudiene, har hatt en varighet på alt fra 2 timer til hele dager; i ett tilfelle var også ute-overnatting inkludert. To av 3 tilbud var leirer som gikk over flere dager. Til sammen har vi hatt 11 feltdager fordelt på 3 ulike tilbud/arrangement.

Vi har også hatt samtaler med aktivitetslederne for alle tilbudene som utgjør feltarbeidet, stort sett underveis, men også noe i etterkant. Formålet var å høre deres perspektiver og syn på temaer, organisering, opplegget, type deltakere m.m., knyttet til tilbudene. Det vil si at vi har hatt noen overordnede temaer som vi har ønsket å få deres synspunkter på, men samtalen har ikke hatt en struktur bestående av et fast sett med forhånds-definerte spørsmål. Overskriftene i resultatkapitlet nedenfor avspeiler noen av de sentrale temaene i samtalen.

Utvalgte arrangement og grupper

Vi fikk følge og delaktig observere tre grupper/arrangement. Disse tre ble gjennomført i regi av organisasjoner som er tilknyttet Norsk Friluftsliv, men vi anonymiserer tiltakene og kaller dem A, B og C:

- A. Et 3-dagers fjellarrangement for ungdom (fjell, bjørkeskog, innsjø, overnatting i felleshytte) høsten 2020
  - a. Ungdom fra Sørlandet, 15 stk. i alder 13 – 16 år. Lite overtall gutter
  - b. To ledere og 3 studenter i praksis
  - c. En fra NINA var med hver dag (uten overnatting)
- B. Et 4-dagers lavlandsarrangement (skog, innsjø, hjemme-overnatting, men med en innlagt ute-overnatting) sommeren 2021
  - a. Barn (13 stk. i alder 10 – 13 år) fra en region/et nærmiljø i innlandet. Litt overtall jenter
  - b. Fire ledere
  - c. To fra NINA var med, men bare én hver dag (ikke med på overnatting)
- C. Forening med et helårstilbud i en bygd (i 2021, i nærmiljø og i lavfjell/fjellskog)
  - a. Både barn og unge i innlandet (10 år – minst 18 år)
  - b. Tre til fem ledere på hver sammenkomst (som vi var med på)
  - c. En fra NINA var med på 2 ulike kveldsarrangement (vinter) og en overnattingstur ute (én natt, sen-høst). 13 til 15 deltakere på hvert av de tre arrangementene.

Vi prøvde å få deltatt på ett arrangement til, men pga. først korona-restriksjoner (avlyst gjennomføring) og senere sykdom i forskerstaben, lot det seg ikke gjennomføre.

Vi vil ikke systematisk gå gjennom hvert arrangement/tiltak/gruppe, men henter fram funn, observasjoner, erfaringer og refleksjoner fra de ulike gruppene. Når vi nedenfor omtaler forskeren i feltsituasjonen så blir vedkommende kalt 'NINA'.

3.3 Funn og refleksjoner fra feltarbeidet

3.3.1 Trygghet i gruppen; hvordan etableres den?

I alle de tre gruppene vi studerte, og generelt sett i alle organiserte gruppe-situasjoner, så er det en fase der noen eller flere i gruppen er nye for hverandre. Det kan ofte føre til en viss 'utrygghet'. Denne følelsen kan selvsagt også vedvare (lenge), avhengig av både personlighet, følelse av mestring og hvordan det sosiale samspillet blir styrt eller får utvikle seg – både mellom deltakerne, mellom deltakere og ledere, og mellom lederne. Med andre ord kan individuell utrygghet forplante seg i gruppen og påvirke dynamikk og opplevelser.

I våre tilfeller er 'ukjent-fasen' mest framtrødende i gruppene A og B, siden dette var tidsavgrensede leirer eller arrangement med åpen påmelding. Likevel, i begge tilfeller var det noen deltakere som kjente hverandre fra før, eller hadde vært med på lignende (eller samme) leir, gjerne på samme sted, tidligere år. Dette gir en slag 'flying start' – for de det gjelder, noe som kan forsterke følelsen av 'utenforskap' for (noen av) de andre.

Alle arrangement så ut til å ha en ganske klar plan for selve mottagelsen. Den første dagen, eller den første samlingsstunden for hele gruppen, avslører fort noen sosiale mønstre. De som er del av et kjent nettverk (to eller flere), er både pratsomme og «fysiske». Et søskenpar står gjerne sammen, slik også «bestevenner» gjør. De som «kommer alene» fortsetter alene, helt til «noe» (gjerne noen) fører dem til omplassering og deltagelse. Lederne for både A og B organiserte alle i en ring, der de og ledere kort presenterte seg selv med navn sammen med en selvvalgt «kroppsbewegelse»; de som kom etterpå repeterte navn og bevegelser før de presenterte seg selv (tydeligvis et kjent grep i barne- og ungdomsorganisasjoner). Det var lite entusiasme for selve øvelsen (litt «kleint»), men den ble gjennomført. I A ble navnerunden etterfulgt av tilfeldig

inndeling i tre grupper ved telling til tre, noe som i stor grad brøt opp det trygge samværet med den de kjente fra før (var gjerne nabo i ringen). Denne første dagen samarbeidet deltagerne i disse gruppene, fram til middag, om å løse seks praktiske oppgaver. Vår vurdering er at dette forkorta fasen med «sosial famling». Det var tydelig at deltakerne ble mer aktive og delaktige (i den gruppa som NINA fulgte) fra post 1 til post 6. Enkelte oppgaver utløste i seg selv mer samarbeid og deltagelse enn andre oppgaver. Brått var det en av de mer forsiktige som lyktes best med et ringspill, eller 'klut-kasting'; det så ut til å skape en trygghet som igjen førte til mer åpenhet ovenfor andre. Utover dagen ble det også tydelig at noen av ungdommene var fysisk overlegne og fysisk dyktige, noe som understreket hvor viktig det var at oppgavene var varierte og allsidige nok til å ha appell til alle. «Blindebukk»-oppgaven skapte mye engasjement, men det er vanskelig å si om det var oppgaven i seg selv eller et resultat av at dette var siste post for gruppa NINA fulgte. Oppgaven gikk ut på at en og en fikk bind for øynene, og de andre måtte rope og forklare hvor og hvordan han/hun måtte gå for å finne/hente ulike gjenstander i terrenget. I A ble denne gruppeinndelingen også videreført dag 2.

I B ble også navnerunden fulgt opp av inndeling i (fire) grupper på tvers av søsken- og vennepar. Dette arrangementet bar preg av en noe mer ad hoc start med mindre tydelig regi og framdrift. Etter gruppeinndelingen kom en periode med både «fritid» og avbrutt fritid der ledere forteller om allemannsrett, kart og en rebusløype som hver gruppe etter hvert skulle løse (poster langs en kartfestet løype). I ventefasen, før rebusløpet startet, falt ungene igjen inn i mønsteret med vennskap og kjennskap, mens noen «frøs alene ved bålet» (for det var kjølig!). Hver gruppe samarbeidet etter hvert om å gjennomføre rebusløypen, og dette så ut til å gjøre noe med dem sosialt. De gruppene som ble først ferdig fylte ventetiden med å leke felles gjemsel (på eget initiativ), og etter hvert klatre i tre (kanskje siden en av jentene alt hadde lyktes ved å gjemme seg i et tre?). Et par av jentene forble utenfor/utmeldt det meste av dagen, mens de fleste andre fløt mer sammen i ulike leker og aktiviteter som i stor grad var uorganisert. Også det organiserte (bålkonkurranse og koking av blåbærlyng-te) gled denne dagen godt sammen med det uorganiserte (spikke, bade, «leke med ilden», mate ender), mye pga. kvaliteter ved selve området der deler av arrangementet foregikk disse dagene: et lite, naturlig avgrenset strandområde med bål-plass mellom sittestokker, furutrær, fiskemuligheter, badebrygge og villender å mate. Det var en kjølig dag, men likevel lystbading. Det var god stemning blant mange fornøyde unger da de ble henta; «gleder meg til i morgen». Det var kun en som hadde spurt flere ganger hva klokka var. I løpet av uken fant også denne personen sin plass og dette understreket for oss på NINA hvor viktig det organiserte opplegget og mottakelsen er på første dag.

Gruppe C skiller seg ut ved at deltakerne på sammenkomsten ikke kom gjennom påmelding, men var faste medlemmer av en lokal forening. De møtes en til to ganger i måneden (med innlagt sommerferie), etter en terminliste med program, fram møtested, tidspunkt og hva de trenger av utstyr. Dette er en forening som i stor grad er knyttet til én barneskolekrets og som er veldig populær i bygda. Slik kjenner deltakerne hverandre gjennom skolen og klassen. Bli-kjent-fasen ligger derfor utenfor selve foreningen, og utfordringen – særlig for lederne – er i større grad å være obs på inkludering og utenforskap som er kjent fra skolesituasjonen. Ved hver samling starter en også her med en organisert velkomst og hilsen. Lederne er tydelig bevisste på den sosiale tryggheten, og sier at mye av aktiviteten og den sosiale inngangen i foreningen er forankret i alder og klassenivå. Men også i denne gruppa kom det fram et poeng om verdien av kjennskap og trygghet, under frokosten, like før avreise (se nedenfor i kapitlet 'Overnatting ute'): En av de nye lederne hadde fått spørsmål fra en av 5-klassingene på morgenkvisten: «Hvem er du?». Så ble det full leder-presentasjon rundt bålet; dette var tross alt første gang de yngste var med på (overnattings-)tur med ungdommen, og møtte nok en ukjent leder eller to.

Det ble etter hvert tydelig hvor viktig mottagelsen og bli-kjent-fasen er for å skape en rask trygghet. Likevel, der den sosiale starten ikke var så regissert, kom likevel tryggheten, men det tok lenger tid – særlig for de som kom alene og var utrygge fra start. Det er rimelig å anta, som nevnt, at det organiserte bør få en tydelig plass i selve mottagelsesfasen. Så kan en la frileken ta mer over på slutten av dagen og videre i opplegget.

3.3.2 Voksenstyring – og/eller fri lek?

I en viss forstand vil enhver friluftslivsorganisasjon alltid ha sterke og høye tanker om seg selv og sitt eget virke. Det er ikke dermed sagt at hovedambisjonen er å få (i dette tilfellet) barn og unge til å fortsette i laget eller organisasjonen så lenge som råd, men kanskje like mye å få dem til å trives i naturen og fortsette med friluftsliv – alene eller sammen med andre – på uorganisert vis.

Uformell prat med ledere i de ulike arrangementene tyder på at flere av dem tenker på verdien av «fri tid» i løpet av arrangementet, altså tid der barna selv får anledning til å finne på ting å drive med. Noen ledere ytret tydelig poenget ovenfor, at ungene må få oppdage og prøve ut hva man kan gjøre ute – alene eller sammen med andre – uten at noen organiserer det. Og ikke minst dette: at ungene får lyst på noe i tillegg til å sitte med brett, pc eller mobil i hverdagen; da må de ha oppdaget «ute» og prøvd det ut, og funnet noe som er artig. I dagliglivet må da initiativet ligge i den enkelte eller i vennegjengen. Og det selvsagte tillegget: Nærmiljøet må gi mulighet til å drive med dette artige i hverdagen, eller at familien tar grep i helger og ferier.

La oss se nærmere på de yngste, dvs. gruppe B. De fleste ungene kom ikke på leir som «blanke ark», uten tidligere naturkontakt. Flere av dem har solid erfaring med uteliv, både fiske, spikking, bål, overnatting ute, padling og ikke minst bading. Andre har selvsagt mindre erfaring, og tre av dem «erklærte seg som gamere» (til NINA) – to av disse falt litt utenfor første dagen. Det var forbudt å ha med mobil på denne leiren. Noen er uredde, andre mer engstelige – og for ulike ting (alt fra mat, til spikkekniven og kulde). Gjennom disse dagene får vi også høre om familiene og hva de pleier å gjøre. Det er ganske klart at dette ikke er et snitt av landets 10-13 åringer, og foreldrenes/foresattes rolle i noen påmeldinger er uttalt – men det kan like gjerne være for de ungene med mindre friluftserfaring.

Så fort det var ventetid i programmet så spurte noen: «Kan vi bade nå?» eller «Jeg vil fiske!». Noen hadde alltid et initiativ, også helt i starten, men da var det litt mer utfordrende, trolig fordi lederne ikke var helt samordnet om innhold og framdrift i programmet første dagen. En sa «sett i gang...», mens den med hovedansvaret så kom og sa «nei nå skal vi...». Dette er kanskje en detalj, men henger sammen med det vi skrev under forrige overskrift: En tydelig styring rundt tiltak for å bli bedre kjent fra starten, og så følge opp dette sosiale, letter fort gjennomføringen i fortsettelsen. Og da – dag to og tre – så vi også at de mer forsiktige kom med sine forslag om hva de ville drive med, når programmet åpna for «fri lek» – noe det ofte gjorde.

Slik sett er også «fri lek» et resultat av voksenstyring; det bør aktivt legges inn i programmet. Når så mange unger/ungdom som ikke kjenner hverandre skal «gli sammen» i 3-4 dager, så ser det ut til å være særlig god hjelp i en voksenstyrt og solid 'bli-kjent-dag' til å begynne med, gjerne gjennom utvalgte samarbeidsoppgaver.

For C må vi igjen vurdere noe annerledes, siden de tre C-møtene vi har deltatt på inngår i en helhet – over året og over flere år. Første samling var fullt og helt avsatt til lek, men den var styrt til lek i løssnø-bakke og kalt «akekveld» i tunet på en gård. De 13 ungene (fra 5. – 7. klasse) og noen av de 5 voksne brukte ski, snøbrett, kjelke eller akebrett. De voksnes rolle var mest å være der og oppmuntre, dempe bannskapen i all begeistring, holde varme i bålpanna og servere pølser og varm drikke. I den grad det var «voksenstyring» så gikk det på sikkerhet i halvmørkeret. En av de voksne var like ivrig som ungene i bakken. Etter spørsmål fra ungene fikk alle også komme en tur i geitefjøsset. Slik viser det seg at frileken tar spontane veier, som inn i geitefjøsset med deltagerne selv i førersetet (men med bonden i flokken).

3.3.3 Læring og mestring

Alle tre tiltak hadde lagt inn klare læringsopplegg – delvis teoretisk (allemannsrett, om Fridtjof Nansen, værtegn, kart/kompass, ressursbevissthet-materialer), praktisk (skilek, padling, bålaging, kameratredning i vann, førstehjelp/båre-konstruksjon), teoretisk/praktisk (jeg-vi-samarbeid,

karttegn-kart-kompass-orientering, tegne flåte-bygge flåte, treslag, kunnskap om natur, material-kunnskap-forsøpling-ansvar-rydding-miljø, mm). Noe av dette omfatter også mestring.

Hva er så forskjellen mellom læring og mestring? Det er vel i alle fall slik at mestring må ha et solid innslag av praktisering, av det å prøve ut og få erfaring, og vi kobler det her sterkere til selve utøvelsen av friluftslivet. Friluftslivsvegleder Nils Faarlund har sagt at «Det trengs bare én fjellregel, og det er Tur etter evne». Her må Evne være sterkt i slekt med Mestring. Men mestring dreier seg selvsagt også om læring, om lek, og ikke minst om erfaring. Når vi nå snakker om mindre friluftslivserfarne barn og unge så kan vi kanskje gjøre et særlig relevant «mestrings-utvalg». Det kan f.eks. være stadig bedre til å takle vind og kulde (klær, skifte, bevegelse, utstyr, bål), å bli god til å spikke (god kniv, risiko, førstehjelp, godt emne og måten du spikker på), god til å lage bål (god ved, stable, nøreved, opptenning, fyr, vind), god til å sove godt ute (underlag, sovepose, telt/lavvo/åpen himmel, fuktighet, årstid, trygghet) og god til å passe på sakene sine, til å samarbeide og ta sitt ansvar i gruppa.

Både A, B og C hadde programposter som både kan kalles (opp-)læring og bidrag til personlig mestring. «Alt» er nevnt stikkordsmessig ovenfor, men her skal vi følge opp noe av dette mer i detalj, for hver av de tre gruppene.

A hadde det mest ambisiøse prosjektet av disse tre. Dette hadde nok sammenheng med at tre friluftslivsstudenter fulgte (og delvis ledet) gruppa og de fikk både veiledning og etterpå evaluering av ansvarlig leder for gruppa. Studentene hadde slik sett ansvar for visse programposter. Dag 2 skulle de tre ungdoms-gruppene (inndelingen fra dagen før) lage hver sin flåte, med segl, av to kanoer. Etterpå skulle de segle med vinden en viss strekning. I tillegg til 2 kanoer hadde hver gruppe dette til disposisjon: 1 presenning, en begrensa mengde hyssing og tau (som kunne kuttet), 3 stropper (for stramming) pr gruppe, som kan knyttes, men ikke kuttet. De kunne bruke kniv, øks og sag, og bruke tre-materialer som de måtte finne. Men først (etter frokost) skulle 'flåten' planlegges med skisse, utstyrbehov og arbeidsplan – og planen skulle godkjennes av studentene. Alle tre gruppene ble ferdige med farkoster som lot seg segle, men en gruppe starta faktisk helt på nytt etter lunsj; de innså at planen deres ikke fungerte, men de hadde tenkt ut en ny og bedre måte underveis. NINA tenkte at dette prosjektet trolig var litt for ambisiøst, men det var det ikke. Lederen var godt fornøyd med oppgava, ikke minst fordi det var så mange innslag som er relevante for praktisk friluftsliv (bruk av redskap, materialer, plan og improvisasjon), og den gav rom for å prøve ut, feile, prøve igjen, og til slutt satt alle med følelsen av å ha lykket. På slutten av fotturen dagen etter, like før pakking og avreise spurte NINA en av de litt forsiktige guttene: Hva likte han best disse tre dagene? «Å lage flåte av kanoer, uten tvil». Og det var ikke seglinga, men selve arbeidet med flåten.

Rimelig nok hadde B et opplegg som var mye preget av lek. Og også læringsbiten var godt i slekt med lek, med unntak av kartlesing som var passiv læring. Alle var innovent spikking og det var gjerne ved-skier de spikka på. De lærte også hvordan spikkingen ga næringsved som skal til når en lager bål. På tur dag to fikk alle utdelt kart hvor de skulle prøve å følge med og finne riktig sti frem til rasteplassen. Ved rasteplassen ble det frilek med blåbærplukking som igjen ble laget syltetøy av, og da kjedsomheten snek på fant noen ut at de ville lage gapahuk. De fikk også erfare at en kan lage te av blåbærlyng. Så her gikk frilek og læring hånd i hånd, noe som også førte med seg mestringsfølelser.

Siden C er et helårstilbud med hyppige møter, er læringsbiten litt mer innbakt i «det tematiske samværet» enn for A og B. Her vil vi bare løfte fram avslutningen på Grantreturen (en overnattingstur – se neste overskrift) – altså morgenen etter. Alle er samla rundt bålet, spiser frokost med varm drikke og praten går om turen og natta. Det som står att er å pakke og rydde leiren, og så kommer foreldrene og henter kl. 12. Der ved bålet henter en av lederne søppelsekken de har hengt opp og tømmer den ut på bakken. Så mye søppel har vi klart å lage! Kunne vi ha gjort dette på en annen måte, slik at det ble mindre søppel. Forslag kommer om gjenbruk, ta med hjem, planlegge bedre, pakke om maten hjemme. Noen har også funnet søppel etter andre her,

en mark-boks etter fiskere. Når alle har pakka står det bare manngard igjen før avreise – en siste vandring over området for å se om noe er mista/glemt/kasta som ikke skal være her.

På vei tilbake til bilen (gruppe C) forteller en av lederne om noe av filosofien i denne gruppa: De har lav ambisjon på det å prestere, men høg ambisjon på deltagelse. Mestring og trivsel hører sammen, og trivsel i gruppa kommer ved at vi stiller opp for den som trenger det, når noe butter imot. Han forteller et eksempel der de møtte en annen gruppe – en vintertur med dårlig hold i snøen og en ungene i den andre gruppa plumpa i en bekk. En leder sa da at han fikk klare seg selv videre! «I vår gruppe ville vi tatt pause hele gruppa, til den uheldig fikk skifta og var klar til å fortsette. Vi unngår så langt mulig traumatiske opplevelser». Dette er også en del av læring og mestring.

3.3.4 Overnatting ute

På et friluftslivsseminar i 1987 husker vi filosofen Arne Næss sa: «Ikke glem overnattingen». Han mente at overnatting ute gir noe ekstra til ens eget forholdet til naturen. Arrangement B og C hadde dette på programmet, mens A brukte hytteovernatting.

Overnattingsturen for tiltak C har lange tradisjoner – til den samme odden kledd med storgran, i slutten av oktober, uansett vær – og med særlig bred aldersoppslutning (fra 5. klasse til videregående). En av de eldste sier: «...om det er én tur i året vi skal være med på, så er det denne». De kaller den Grantreturen. De eldste og noen ledere starter gjerne fredags ettermiddag slik at det blir to overnattinger. De som er i barneskolen kommer i løpet av lørdag. NINA var bare med fra lørdag til søndag. For mange av de yngste (5. klassingene) er dette overnatningsdebuten ute, i denne organiserte sammenheng. Den aktuelle odden og den åpne skogen, er såpass vidstrakt at de ulike aldergruppene i gjengen kan, hvis de vil, lage seg sin egen «kohort». I denne sammenheng er det da ikke en kohort pga. pandemi og smittebegrensning, derimot inndelinger som falt naturlig som følge av sosial trivsel og trygghet. Noen lå i hengekøye, andre på bakken, og noen i telt. De fem lederne lå litt rundt omkring i passe avstand til 'kohortene'. En av lederne hadde hovedansvaret for bålet og veden og sov derfor like ved bålplassen. De som ikke hadde godt nok utstyr, som for eksempel manglet underlag, sovepose og/eller overtrekk, fikk låne. Foreningen er godt utstyrt og har også kjøpt «overskuddsutstyr» fra Forsvaret. Å fryse skulle være unødvendig selv om temperaturen var litt på minus, dessuten fylte lederne opp brusflasker o.l. med varmt vann fra bålet, for de som ville ha en slik i soveposen.

Å overnatte ute dreier seg ikke bare om det å sove ute. Det er å følge døgnet fra dagslys til mørke og tilbake til dagslys, om hvordan gruppen og det sosiale fungere i disse fasene, om hvordan bålet får en ekstra funksjon når mørkret kommer (se 'Bål og vann' nedenfor), om hvordan en kan bruke mørkeret til å leke på nye måter (gjømme/finne, utføre oppgaver når en «ikke ser»). Dette brukte C aktivt ved at den eldste i gruppen organiserte en lek for de yngste i mørkret.

Den siste natta for tiltak B var programmet å overnatte ute ved en leir-/rasteplass de klargjorde i løpet av ettermiddagen. Dette var et område nær «base-stasjonen» og stadig ved det samme vannet. Unger og ledere sov ute, men det var selvsagt frivillig. Bare én gutt av de totalt 13 deltakerne valgte å heller overnatte hjemme for så komme tilbake neste morgen. Jentene lå i hengekøyer nær hverandre, de fleste guttene og to av lederne brukte en lavvo, og et søskenpar lå i telt. NINA var ikke med på overnattingen, men vi fikk med oss noe forberedelse og litt spenning på forhånd, og ikke minst neste morgen/formiddag da noen sto tidlig opp, andre sent – opplevelser av kvelden og natten ble delt med høylytte ord og fortellinger. Denne siste dagen hadde lite fast program, men mye innhold: frokost, egenaktivitet med mer bading, pakke utstyr, rydde søppel, og frakte utstyr tilbake til basen i kanoer. Både unger og ledere forteller villig om kvelden: Det var måneskinn, de steikte hamburgere på bålet, noen fiska og 3 fikk fisk, både kano og SUP (stå-padle Brett) var i bruk. Ungene fikk til og med en av de voksne opp på en SUP! og ikke minst masse bading. Det er bare godord å høre om overnattingen, og legge-seg-fasen bød heller ikke på problemer annet enn litt surving og ønske om 'mor' – sier en av lederne.

Alt i alt ser overnatting ut til å styrke eksisterende og nye vennskapsbånd og trygghet til ledere. Også gutten som valgte å ikke overnatte kom godt inn i historier om natten da han ankom og så ut til å ha det fint sammen med resten av gjengen den siste dagen.

3.3.5 Naturkontakt

Den fysiske rammen rundt arrangementene var litt ulike for A, B og C, men mye var også likt. A hadde base på en større hytte i tre dager og to netter. Her ble det overnattet på flere fellesrom, tillaging og servering av måltider, planleggingsøkter og opphold om kvelden. En større fylkesvei gikk like forbi. B var også lokalisert nær en turisthytte ved enden av en lokalvei, men den fungerte bare som lagerplass, garderobe og for toalettbehov – ingen måltider eller overnatting innomhus. De tre møtene/arrangementene vi fulgte C foregikk ute, men to av dem veldig bostedsnært. For eksempel foregikk skilek og aking i kveldsmørket i bakkene mellom fjøs og våningshus, og en ski- og læringskveld ble gjennomført i lysløypa nær sentrum. Det tredje møtet var til fjells, med god avstand til veg, bolighus, hytter eller annen infrastruktur, bortsett fra enkle sittebenker rundt en oppmurt bålring. Naturmiljøet hadde visse fellestrekk for både A, B og (fjelldelen av) C: Kombinasjonen av vann (innsjø) og skog (to med gran- og blandingsskog, ett med bjørkeskog).

For A var dessuten nærheten til fjellets kulturlandskaper tydelig – både rester etter det gamle seterlandskapet og det moderne hyttelandskapet – de gikk litt over i hverandre. En ganske trafikkert fylkesveg gikk også forbi. Alt dette måtte deltakerne (A) forholde seg til (rent fysisk). Gruppearbeidet med poster i rundløypa første dagen foregikk i dette kulturlandskapet og bjørkeskogen. Den dagen ble avslutta ved bålet like ved vannet (se neste punkt). Det meste av dag 2 dreia seg om flåtebygging og seiling av de ferdige flåtene – alt dette skjedde rimeligvis ved vannet og på vannet. Den tettteste naturkontakten må nok tillegges dag 3; da var det tid for fjelltur – en rundtur på delvis tydelig sti, men like mye utenfor, oppover myrene (våte sko er også naturkontakt), over bekken (siste sjans til å fylle vannflaska før toppen), vekk fra stien og videre opp over nakne berg (kart og kompass), en stor kraftlinje minner oss på sivilisasjonen, og en enslig reinsbuk på ansvar og sårbarhet. Alt dette ble omtalt og observert av både ledere og deltagere. Nedover flyter fellesskapet litt ut – stien er tydelig, noen går fort, det skal pakkes og busses hjemover.

Gruppe B hadde naturen (blandingsskog og vann) rundt seg hele tiden, men også sikt over vannet til bondens kulturlandskap og hytter i strandsonen, og i ryggen og rundt seg et semi-tilrettelagt fritidsmiljø med turisthytte, bade- og piknik-plasser. Som for A så var det nok turene ut fra basen som gav tydeligst naturkontakt – fotturen på dag 2 og padleturen dag 3. Eller sagt på en annen måte – disse turene gir minst nærkontakt med dagens sivilisasjon. Fotturen (ca. 3 km) fulgte sti ene veien, oppover til «blåbærtoppen». Ansvarlig leder foreslo å finne veien utenfor sti hjemover; over en myr sier en av «gamerne»: «dette var godt å gå på». Oppå blåbærtoppen har en annen «gamer» begynt å plukke blåbær i en pose, flere blir med og posen fylles opp. Andre unger prater fritt i lyngen, om bøker de har lest (den ene skulle egentlig vært på forfatterkurs), «Har du fått mensjen?», en forteller om en gapahuk hun har bygget. Hun tror også hun kan få det til her, og setter i gang. NINA og en venninne blir med. De har ikke tid til å være med på de andres gjemsel eller boksen-går, eller når det blir delt ut en 'natur-bingo' og når ungene skal finne fire ting i skogen, der første bokstavene skal bli ordet S-K-O-G. Og gapahuken ble ferdig... Neste dag har B padletur – seks kanoer over stille vann og etter hvert «oppover» en like stille og ganske bred, meanderende (svingende) bekk. Vi snur når bunnsteinene stopper oss. Det var blomstrende vannliljer langs kanokanten og beitende sau og beverfelte trær langs bekken. Underveis tok vi matpause på et skogkledt nes, og i dag var det guttene som klatra i trærne. På hjemveien hørte vi torevær i det fjerne – også det natur – og lederen snakka om hvor farlig det er å være i båt på vannet når det lyner.

For C var det særlig den omtalte grantre-turen som bød på naturkontakt. Det er mindre enn en halvtimes gange fra parkering til denne odden, eller en kan bære kano ned til vannet og padle dit. Så lenge en oppholder seg på odden så byr den på «heltids naturkontakt». Det er riktig nok et regulert vann som omgir odden, men når det er full vannstand (som det var) må en vite om

«inngrepet» for å forstå en moderne påvirkning. Og det er selve granskogen som preger opplevelsen, og det på en mektig måte. For folk flest er det ganske sjelden å oppleve så stor og mektig granskog, som er grønn og åpen i skogbunnen og som «inviterer til overnatting». For dette er som sagt hovedmotivet for denne turen (se avsnittet om Overnatting ute).

3.3.6 Bål og vann

Som mange har erfart (og som vi påstår også etter dette feltarbeidet): det er to «enkle» innslag i friluftslivet som har en spesielt viktig posisjon: Det å lage, sitte ved og å utnytte et bål, og det å ha nærhet til og «bruke» et vann. Som et apropos kan vi nevne tilstanden i Femundsmarka – en av våre svært populære nasjonalparker – der mange vann, tjern, vassdrag, furuskog og lite tilrettelegging særpreger området. Et annet særpreg er de hundrevis av leir- og rasteplassene, og det at de fleste av disse ligger like ved vannkanter. Dette er ikke-opparbeidede plasser; de har blitt til gjennom bruk og slitasje (Vistad 1995, Aas mfl. (akseptert)). Her kan en resonnerer rundt mange forklaringer, ikke minst menneskets evolusjon, overlevelse og trivsel. Poenget her er ikke egentlig å forklare, men mer å beskrive og reflektere over hvordan 'bålet' og 'vannet' kan gjøres til gode innslag i barns og unges friluftsliv. En refleksjon etter våre observasjoner er at det ofte ikke trengs stort mer program enn å arrangere turer eller leirer til steder med tilgang til vann. Da ser det ut til at tiltrekningen mot lek og bading går av seg selv. Bålet er litt mer komplisert pga. dels strenge regler om bålbrenning (når og hvor). Her trenger også ungene læring og forståelse.

Alle tre arrangementene hadde tydelige innslag av både bål og nærhet til vann, og i alle tre tilfellene i kombinasjon, men ikke alltid i en «praktisk interaksjon». Dvs. at nærheten til vannet var ikke alltid nødvendig for nytten av bålet, og bålet var sjelden en nødvendighet for bruken av vannet. Men det er klart at også sommeren har kalde dager (som for B), og det å varme seg ved et bål når en har bada kan gjerne kalles «nødvendig». Bålet og bålplassen danner også et naturlig samlingspunkt i lek og badepauser, uavhengig av temperatur. For C var det så sent på høsten at ishinna på vannet nok la demper på badelysten. Sannsynligvis er det vel så viktig at dette er to trivselementer som gjerne kan kombineres og som forsterker hverandre (opplevelse mer enn funksjon?).

Den aktive bruken av vannet var størst for gruppe B. Med unntak av de to turene (til fots, med kano) så foregikk det meste av samværet ved vannkanten, og mye av aktiviteten i vannet. Men – av vannaktiviteter – var det bare kanopadling som var del av det offisielle programmet. All annen vannaktivitet kom på barnas eget initiativ; det var mest bading, litt padling, SUP (ståpadling), fiske med lånte fiskestenger og mating av stokkand-familien. På dag 3 var det kanopadling på programmet. Etter en teori-økt om sikkerhet i kano og praktisk demonstrasjon av kameratredning ble unger og fem voksne (inkl. NINA) fordelt av lederne på seks kanoer. NINA delte kano med den eldste, og kanskje mest friluftslivserfarne i gruppa, og en av de selverklærte gamerne – begge jenter. Begge hadde padla før og turen gikk som en vind – NINA (som satt bakerst) hadde ofte nok med å styre.

Når det er mørkt blir bålet større og rommet mindre. Og samholdet og samspeillet i gruppa blir tettere, fordi mørkret lager vegger rundt gruppa, og sjeldnere går noen ut fra bålringen. Slik kan det virke, men kanskje er det innbilning? For det var også et annet særpreg ved de to bålsamlingene om kvelden som NINA observerte (A og C): et tydelig 'program'. Det var sanger, leker, historiefortelling (inkl. spøkelseshistorier), oppsummering og tanker rundt dagen som var gått, og holde-varmen-øvelser, i tillegg til prat og spontane innfall. Rundt A-bålet ba også en av lederne alle om å være helt stille en stund. Og etterpå: Hva hadde de opplevd ved dette? Flere seriøse refleksjoner ble delt; en annen sa «litt kjedelig, men det var jo fint også». NINA var ved bålet til seansen ble formelt avsluttet ved 9-tiden, og ungdommene gikk tilbake til turisthytta. Ved ankomsten neste dag fortalte en av lederne (til NINA): Det ble liksom ikke noe som skjedde i hytta, så alle gikk ned igjen til bålet (noen hadde heller ikke forlatt stedet) og satt der langt utover. Og praten fløt enda friere nå.

En ekstra observasjon ved dette bålet til gruppe A: Dette var jo om høsten og en gutt var tydelig dårlig kledd, tatt i betraktning tid og sted. Han var også en kar som gjerne holdt seg litt i periferien, og hadde et særegent perspektiv på de fleste situasjoner og behov. Slik starta han også bålkvelden, litt utenfor ringen. Men det var vel ingen som var nærmere varmen enn han da seansen ble avslutta i 9-tiden. Her flyter læring, mestring og trivsel sammen...

3.3.7 Om frafall og stabilitet

Med frafall mener vi vel oftest at deltakerne ikke vil være med videre, eller komme tilbake på et senere eller lignende arrangement. Her er inkludert at de heller ikke begynner med friluftsliv på egenhånd. Men dette kan vi si lite om etter vårt feltarbeid, bortsett fra der erfarne ledere gir av sine erfaringer. Og nettopp dette med erfarne ledere er kanskje et like viktig tema som frafall blant deltakerne? Av og til, kanskje ofte, er det en sammenheng mellom stabilitet i deltakerflokkene og stabilitet i ledergruppa. Dette temaet har vi berørt litt i gruppe C, som er et helårstilbud og med stabile ledere. For de to andre gruppene kan vi bare prøve å avlede noen sannsynlige effekter av det å (tilsynelatende) trives og medvirke i gruppa/arrangementet.

Gruppe C har eksistert i mer enn 20 år, og har hatt en (sannsynligvis uvanlig) stabil ledertropp. Flere av de voksne som tok initiativet/ble med i starten, er stadig med. Og i stor grad er det slik at de voksne ble med fordi barna deres var med. Og for flere er det slik at de ikke har slutta selv om egne barn har vokst til og flytta ut. Videre er gruppa så populær i bygda at det faktisk er mer vanlig at ungene i en klasse i denne skolekretsen er medlemmer, enn at de ikke er det. Og de kan være medlemmer helt fra 2. klasse og oppover. Også mange på ungdomsskolen og noen på videregående forblir medlemmer. Mange av lederne er innflyttere og trolig er gruppa en viktig inngang til å bli kjent i og med bygda – både for voksne og unger. I denne gruppa er det vanlig å la klassemønsteret forplante seg inn i aktivitetene og møtene. Det betyr at ikke alle er med på alt, men f.eks. at de eldre medlemmene holder på med sine ting. Når det derimot kommer til turer med overnatting (som det er noen faste av i løpet av året, inkl. Grantreturen) så er det en nedre aldersgrense som gjelder, avhengig av hvor krevende turen er. Og på disse «terminfesta» turene er alltid voksne ledere med. Selv om ungdommen er oppfordra til også å ta sine egne turer (uten voksne) så skjer det sjelden. Som nevnt under 'Læring og mestring' så har de en filosofi i gruppa at deltagelse er viktigere enn prestasjon. Kanskje er dette en viktig forklaring og føring som er velkommen for den som har blitt ungdom, en aldersfase der frafallet innen f.eks. idretten ofte er stort. Det er sannsynlig at dette frafallet i ungdomsidretten (for mange?) henger noe sammen med økende prestasjonsforventning/-press, når en vokser ut av barnefasen.

Ofte senterer organiserte friluftslivstilbud seg til byer, og gjerne med mål om å skape nærhet til nærnatur (som kanskje ligger litt unna). Bygda derimot, det «er» jo nærnaturen, er det ikke? Vi tror for mange tar det for gitt av naturen er en del av hverdagen, for alle alderstrinn – på bygda. Trolig er sannheten at avstanden mellom innbygger og natur/nærnatur kan være like stor på bygda som i byen, i hvert fall når det gjelder «naturpraksis» - av og til kanskje større. Deltagelse i arrangement C, og kunnskapen om hva denne gruppen betyr for bygda løfter frem viktigheten av å bygge felles erfaringer ute. Mange trenger både rammer og hjelp for å utvide sine bevegelsesrom og erfare naturen – for første gang, på nye måter, alene og sammen; ta naturen i bruk på en annen måte enn at den ligger der som en kulisse og omgir en i hverdagen. Denne bygdeforeningen kan fungere som en integrerer i lokalsamfunnet; i byene tenker vi ofte på friluftslivet som en integrering i det norske samfunnet.

3.4 Våre problemstillinger – en oppsummering

Friluftsliv, naturkontakt og trivsel er sannsynligvis noe annet i en 1) privat-/venne-situasjon, sammenlignet med en 2) mer ukjent sosial situasjon. Her er oppgaven vår mest konsentrert til situasjon 2. Gruppene A og B er typiske for denne situasjonen, men også gruppe C kan kaste lys på situasjon 2 selv om friluftslivet i C er mer forankret i situasjon 1). På den bakgrunn vil vi summere funnene slik, ut fra våre tre hovedspørsmål:

1. Hva ser ut til å være særlig viktige faktorer ved en organisert friluftslivsaktivitet for at barn og ungdom skal trives i naturen? Hvordan kan/bør aktiviteten tilrettelegges for å oppnå trivsel?

Det er viktig å ta grep for å prøve og bygge nye sosiale kontakter i en gruppe der mange ikke kjenner hverandre, og så fort som råd. Det letter samhandling og reduserer mulig utrygghet, og gjør derved gruppen bedre og raskere i stand til å gjennomføre det faglige programmet, og med et bedre utbytte for deltakerne. Det finnes ingen kvikk-fiks for å lage nye vennskap, men det finnes praktiske grep for å dempe sosial utrygghet. Gruppe A og B delte storgruppa inn i mindre grupper, og på tvers av eksisterende slekt-, kjenn-, eller vennskap. Dette demper ikke eventuell utrygghet før hver av de nye gruppene begynner å samhandle. Derfor bør første dag starte med et godt planlagt opplegg der ny-gruppene umiddelbart skal i gang med å samarbeide for å løse oppgaver. Oppgavene bør ikke ha et konkurranseelement internt i gruppa, men kanskje er det lurt å legge inn en konkurranse mellom gruppene? Poeng-kriteriene bør variere mellom oppgavene – ikke bare «raskest, lengst, høyest», men like gjerne «godt samarbeid, kreativitet, god beregning».

Foto: Odd Inge Sted

Trivsel i naturen henger også sammen med trygghet, både sosial trygghet og det å oppleve naturen som trygg (altså ikke skummel og truende). Normalt vil naturbesøk i vår gruppe-sammenheng være noe som gruppe og ledere gjør sammen. Da skal det veldig mye til at «naturen er skummel». Men når beveger en seg bort fra denne trygge rammen? Det var tydelig at det å overnatte ute – for et par – sto fram som noe litt skummelt. Var også det å gå utenfor sti skummelt? Eller å høre torden som rumlet på kanoturen og kanskje truet med både regn og lyn? Sannsynligvis ikke, siden det skjedde i fellesskap og på veg tilbake til basen. Og hva med den gruppa som hver høst har Grantretur på programmet – med overnatting under ei gran – og som har med seg 5-klassingene som «debutanter»? Sannsynligvis er turen snakka så mye om på forhånd, både formelt og uformelt, at den vil framstå som «kjent» og trygg, også for debutantene. Dersom planen er å ta en ny og ukjent barne-/ungdomsgruppe (både for deltakere og ledelse)

med ut i naturen på en mer «individualisert» måte, så bør en starte med samtaler om natur og egne erfaringer: har de vært ute i naturen før? ...hvordan? ...hva slags natur? ...bor de et sted nær skogen? ...er de vant til å leke i skogen? ...har de overnattet ute (telt, lavvo...)? Dette var dog ikke relevante utfordringer for våre tre grupper, men likevel verd å nevne.

Hva kan vi bruke naturen til? Alle tre gruppene hadde selvsagt programposter på nettopp det – det er jo det som er friluftsliv. I alle tre gruppene var det også mer eller mindre tid til fri utfoldelse og de viste eksempler på mangt: bade, spikke, hugge med øks, fiske, padle, lage bål, plukke blåbær, klatre i tre, leke gjemsel eller '50 på boksen', danse, eller lene seg mot furuleggen og lese i en bok. Alt dette må være tegn på trivsel i natur... Vi har spesielt trukket fram bål og vann som to «forløsende» trivselsinnslag i naturen og friluftslivet.

2. Hvilke faktorer ser ut til å være særlig viktige dersom en organisert friluftslivsaktivitet skal gi barn og ungdom mulighet til lære eller tilegne seg friluftslivsferdigheter? Hvordan kan man tilrettelegge en enkeltaktivitet eller et tilbud for å oppnå dette?

Læring og mestring henger sammen. Mang en friluftslivsferdighet bygger på en viss læring (lage bål, kart og kompass/orientering, fiske, bærplukking, svømme, holde varmen...) før den må følges opp med kontinuerlig praktisering for å mestres godt. Andre ferdigheter er vi «født til» (å gå, spikke, sove, klatre, ro, padle ...), men de må likevel praktiseres for å mestres bedre og bedre under ulike forhold.

På det aldersstadiet vi snakker om her mener vi det er viktigere å la deltakerne «smake på menyen» enn å prøve og utdanne gode kokker. Starten må være å fatte interesse; det finnes plenty muligheter for å rendyrke og utvikle det en måtte like. Både A, B og C har ganske allsidige opplegg i programmet, men også med gode muligheter for «egen lek» (særlig B og C), som kanskje er noe av det viktigste for å både oppdage og utvikle ferdigheter. Det som én deltaker starter med, fenger gjerne flere. Når en først er et sted der en kan fiske, men fiske ikke står på programmet, så må en likevel regne med (håpe på) at noen får lyst til å fiske. Og ikke minst: «Jeg vil også fiske...». Det å ha nok stenger og agn til utlån er lurt. Det samme gjelder kanoer, redningsvester o.l., og da snakker vi fort om kostnader; padling sto allerede på programmet til A og B, og utstyret var på plass. Ved overnatting ute er det viktig at deltakerne får gode opplevelser; ikke blir (for) våte eller blir (for) kalde. Gruppe C hadde erfaring med dette, og ekstra utstyr til utlån. På den annen side: mestring vil også styrke seg gjennom noen negative opplevelser, som å fryse litt. Men om frosten tar ute-lysten med det samme, så gir det ingen gevinst.

Det faste programmet til A (ungdomsgruppa) var stramt, med mindre rom for deltakerne til å finne på egen ting. Til gjengjeld var det sterke innslag av både læringstema og anledninger til prøve ut egne ideer (innafor programmet). Tydeligst var dette i programposten: Bygg flåter av to og to kanoer. De hadde begrenset med både utstyr og redskap og oppgava utfordra deltakerne på mange plan – og de fleste/alle relevante for også å bygge friluftslivsferdigheter, trygghet, glede og nysgjerrighet ute. Den største risikoen ved slike ambisiøse prosjekt er vel at en kan bli *for* ambisiøs; at deltakerne ikke kommer i mål, eller at det ikke lar seg gjennomføre. Det kan virke demotiverende.

3. Hvilke faktorer ser ut til å gi tettere naturkontakt og en positiv naturopplevelse?

Tettere naturkontakt forutsetter både mulighet og vilje til tett naturkontakt. Vi summerer alle tre tiltakene til å ha både viljen og muligheten, men det kommer selvsagt litt an på hva vi mener med 'natur' i denne sammenheng. Her finner vi at det er viktig å framheve den naturen som ikke er spesielt tilrettelagt for «menneskelig aktivitet», i dette tilfellet friluftsliv. Selv om den ikke er tilrettelagt, så er det jo like fullt en natur vi alle har en «allemannsrett» i (utmark), der vi fritt kan ferdes og oppholde oss – altså drive friluftsliv – med de plikter det også pålegger oss, overfor naturen, andre brukere og grunneieren (etter Friluftsloven).

Både A og B var lagt til steder der det både var tilrettelagt (turisthytter, rasteplasser med bål/bålpanne mm) og der ikke-tilrettelagt natur var tett på. For C så var det særlig Grantreturen som ga denne tette naturkontakten (men også der var det en rasteplass med bålring). Kanskje skal vi også nevne ake-kvelden? Den foregikk riktignok i et kulturlandskap, men det var ikke spesielt tilrettelagt for kveldens aktivitet: skilek og aking i løssnøen. Og slik sett var en heller ikke avhengig av et åpent kulturlandskap; det kunne like godt vært i et åpent naturlandskap.

Kanskje er det her særlig viktig å vektlegge det siste poenget i problemstilling 3: positiv naturopplevelse, siden dette ikke er natur som er spesielt tilrettelagt for friluftsliv? Med positiv mener vi ikke noe samfunnsmessig normativt positivt, men først og fremst noe som blir opplevd positivt av deltakerne – av de unge; det som kanskje gjør at de vil prøve det igjen eller komme tilbake. Vi har løfta fram to elementer i overskrifts form, som stikker seg ut som virkningsfulle – vann og bål. En kan kanskje diskutere om bål er natur eller kultur, men det er i alle fall et poeng at brennende ved kan spille en vel så viktig rolle utenfor ovn og bålpanne, bare mellom stener, på et trygt sted, der en kan sitte rundt og varme seg, steike ei pølse, og koke vann til varmeflaske eller sjoko-pulver, eller bare drømme seg bort. Både A og B viser veldig sterkt den forløsende effekten som vann kan ha på (særlig) barn, men også på ungdom. Nå hadde riktignok barnegruppa (B) mer tid til egenaktivitet enn A, og slik sett flere muligheter til å prøve ut «vannets muligheter». Men vi tror kanskje også dette har sammenheng med at barn leker (bader, stuper, hopper, padler) når de får muligheten, mens ungdommen kanskje vil kalle det de driver med noe annet enn lek, eller være mer påholdne med å «leke i vannet»?

Også skogen viste seg som en god «lekearena» for B. Der lekte de gjemsel og boksen-går, klatra i trær og bygde gapa-huk. Trolig er denne leke-inngangen til ikke-tilrettelagt natur spesielt viktig for unger; viktig for at de skal få sjansen til oppdage mulighetene og allsidigheten i denne «lekeplassen». Naturen (ikke minst skog) åpner for veldig mange innganger og utganger for lek, der bare fantasien setter grenser. En tilrettelagt lekeplass vil i større grad by på et visst, men begrenset spekter av leke-muligheter.

4 Intervjustudie: Tilbakeblikk fra tidligere deltagere i organisert friluftsliv

Foto: Tuva Beyer Broch

De 11 unge kvinnene og mennene i denne intervjustudien har alle deltatt i samme friluftslivsorganisasjon, for barn og unge, anonymisert til Mimo, over tid. Intervjuene tar sikte på å få frem refleksjoner omkring tidligere deltagelse. Hva trekker de frem som gode og mindre gode minner, hvordan ble de rekruttert og hva gjorde at de kom igjen år etter år? Samtalene ledet frem til seks temaer som belyses i følgende rekkefølge: 1) Betydningen av det sosiale, 2) Betydningen av ukentlige aktiviteter og helge-ferieturer, 3) Vekting av organisert og uorganisert aktivitet, 4) Opplevde utfordringer, 5) Rekruttering og 6) Hva sitter de igjen med i dag?

Gjennom sin PhD fulgte Broch (2018) Mimos aktiviteter og deltagere over en toårs periode. Fem deltagere i denne intervjustudien er rekruttert gjennom kjennskap stiftet i løpet av feltarbeidet i 2013 og 2014. Derfra ble snøballmetoden brukt, der deltagere anbefalte å

snakke med andre de selv kjente til. Både Brochs tidligere feltobservasjoner (2020) og denne rapportens tilbakeblikk fra tidligere deltagere, fremhever Mimo-lederes kompetanse og evne til å skape trygge rammer. Det er derfor viktig å fremheve at Mimo mottar en grunnbevilgning fra to ulike instanser, slik kan de ha faste ansatte og en forutsigbar forsikring om at mange av aktivitetene kan fortsette fra år til år. Alle ansatte har utdanning innen friluftslivsveiledning, barnevern eller tilgrensende felt. For å kunne gjennomføre eksisterende tilbud, og utvikle nye aktiviteter i tråd med presserende behov, benyttes også mye tid til å søke om ekstra (små)midler. Mimos drift er avhengig av slike ekstra bevilgninger.

Den tryggheten som Mimo-ledere klarte å roffeste i organisasjon og i utallige veiledningssituasjoner, kan ses i sammenheng med hvordan unge deltagere ble møtt rutinemessig over tid. Denne praksisen er muliggjort av grunnbevilgningen. De 11 unge mennene og kvinnene i intervjustudien har en gjennomsnittlig deltagelse som strekker seg over 5 år, det sier mye om betydningen Mimo har hatt i deres oppvekst. Guttene, med unntak av én, har en kortere og mer variert deltagelse enn jentene.

Mer spesifikt ble i alt fem unge menn i alderen 20 til 23 intervjuet, de hadde en gjennomsnittlig deltagelse på 3,5 år, en hadde deltatt i 7 år og to i 1,5 år. Også seks unge kvinner i alderen 19 til 21 ble intervjuet, deres gjennomsnittlige fartstid var 6 år. En hadde deltatt i 9 år. Felles for alle var at de i oppveksten bodde sentrumsnært og uten direkte tilgang til natur. To av de intervjuede danset i periode ballett ved operaen, ellers deltok ingen i annen organisert aktivitet i fritiden.

Intervjuenes lengde varierte fra 40 min til to timer. Felles for alle 11 er deres vektlegging av sosialt samvær, betydningen av vennskap, balansen mellom organiserte og frie aktiviteter, samt gode ledere. Sitater er satt inn med kursiv.

Intervjuundersøkelsen som er gjennomført omfatter få personer, så det er rimelig at en kan stille spørsmål om representativitet. Det er ønskelig med flere studier som er større i omfang og som klarer å fange opp tidligere deltagere som falt fra på tidligere tidspunkt. Dette vil kunne gi dypere innsikt om frafall og faktorer som kan gjøre friluftslivsorganisasjoner rustet til å ivareta og fange opp deltagere som ellers faller fra.

4.1 Betydning av det «sosiale»

[Beste minne fra Mimo-tiden] det må vel være Skeikampen på vinterferie. En sånn tur, bare reisen dit [med buss] er drit morsom. Spiller høy musikk, snakker og ler og tuller. Når vi er der også. Det å dele rom med de vi ville. God mat og flotte ledere. Vi laget mat selv i grupper, vasket opp og ryddet. Også hadde vi små konkurranser, som at den som rydda best fikk premie og det var liksom veldig gøy. Var veldig opptatt av det husker jeg. Verste [minne], ja ... hmm, det var en sommertur på Husbergøya. Da var det noen som var med som var litt sånne rampegutter, som ikke fulgte reglene. Da var det noen som kom inn på rommet vårt og drev og tulla og sånn. Det verste var at vi lekte gjemsel og sånn – Også dytta de oss ut i vannet, og vi hadde jo telefon og sånn. Vi hadde vært der (sommerkoloni for junior) også kom ungdomsgruppa, og da hadde vi én kveld sammen. Og da skjedde det mye rart (ler).

Hadde ikke så mange venner, så deltagelse ga meg en piff og tro på det. Jeg har fortsatt kontakt med noen fra Mimo. Jeg hadde nok ikke vært den jeg er i dag uten. Mimo var et sted jeg kunne være meg selv. Her fikk jeg være meg og ble likt for det. Noe annet med skolen (Mann, 22 år).

Når de unge voksne fikk spørsmål om sine beste og verste minner fra tiden ved Mimo, stod det «sosiale», her i betydningen av forskjellige samhandlingssituasjoner, sentralt. Det å få lov til å kjøre båt eller være med i slalåmbakken for første gang ble nevnt, men aktivitetene stod ikke frem som beste eller verste minne i seg selv. Det var konteksten som vekket selve tilbakeblikket, med beskrivelser som: *Da jeg og «Kari» kjørte rumperister [flytering som dras etter båten] sammen, vi døde av latter, eller skogsturene når jeg gikk med Harald (leder) og han kunne fortelle så mange historier.*

Etter å ha reflektert over sitt eget beste minne sier en ung mann: *Det var menneskene som gjorde at jeg kom tilbake. Ingen ble utestengt. Lederne ga energi, de var motiverende. Jeg har fortsatt kontakt med flere av gutta som var der sammen med meg. Flere av de unge kvinnene ser tilbake på hytteturene de var med på som særskilt fine opplevelser. Men heller ikke her er det hytteturen og aktivitetene alene som står frem, men hytteturen med jentene. Mari tar et dypt åndedrag for så å le litt, før hun med trykk i stemmen forteller at: *Beste [med Mimo] var alle vennskapene og minnene vi har sammen. Følelsen etter [en] tur var også deilig. Jeg elsket alt. Verste var da «Anders» var slem mot meg.**

Denne unge kvinnen er et ekko av de andre, akkurat som den unge mannen som innleder dette avsnittet. Minnene er festet til latteren, det er musikken og praten på skogsstien eller i bussen på vei til hytta. Det er sola, eller da himmelen åpnet seg og alle ble våte og kalde. Likevel er det noen aktiviteter som slår det meste, og det er der det var litt ekstra fart og spenning, og som de aldri hadde opplevd om det ikke var for deltagelsen i organisert friluftsliv. Sentrale minner var knyttet til hytteturer, slalåm og det å få lov til å kjøre båt eller sitte på rumperisteren bak den.

Som så vidt nevnt over, ble været ofte fremhevet som en viktig del av konteksten og særlig når det var snakk om mindre gode minner. En ung kvinne ler og sier at det verste ved å delta på Mimo var alt som hadde med kulde å gjøre. Hun var en ung kvinne som også deltok i Brochs PhD studie. Den den gang unge jenta var alltid med, selv om været var kaldt, hun stod på ski, akte, elsket slalåm og satt ved bålet for å varme seg når tærne var iskalde etter en skøytetur. Kanskje trosset hun kulden som hun «hatet» av samme grunn som denne unge mannen utrykte: *Folka betød mer enn været.* Samtlige deltagere fremhevet været og/eller en konkret hendelse knyttet til episoder med andre deltagere, som del av hva som kunne være det verste minnet.

Samtidig utrykte alle at det å være våt og kald, hagl på en sykkel tur eller kalde tær på skitur, er ganske kult å se tilbake på. Noen knyttet erfaringene til begrepet mestring.

Innebygd i historier om gode minner var også lederne. Fordi alle de intervjuede deltok over tid og Mimo hadde faste ansatte som fulgte bestemte grupper en dag i uken, deltok på helgeturer og feriekolonier, ble lederne viktige brikker i gruppedynamikken som utspilte seg. Samtlige uttrykte hvor viktig det var for dem at lederne var hyggelige, imøtekommende og hjelpsomme. Fem av de intervjuede (3 kvinner og 2 menn) trakk også frem hvor gøy det var at de ansatte kunne så mye. Dette gjaldt både historiefortelling knyttet til steder, stier og om naturen, men også viktige praktiske ting når de var ute på turer. De visste også at de voksne ville gripe inn om det skjedde noe uønsket mellom deltagerne. Denne kunnskapen og grensesettingen så de på som en trygghet.

En ung mann måtte slutte etter 1,5 år fordi han oppførte seg uakseptabelt mot en annen deltager. Episoden var en engangshendelse, men kom oppå mange andre små utfordringer han var innblandet i. I dag uttrykker han anger og viser forståelse for at han måtte slutte. På spørsmål om han ville ha kommet tilbake om han hadde fått tilbud om det svarer han raskt ja. *Det var en fin gjeng på tur* sier han, og det holdt han unna andre ting. Muligheten til å møte andre på samme alder, andre som ikke var i samme miljø ellers, opplevde han som en fin tid. Også andre sa at det å møte andre barn og unge utenfor egen vennekrets og i ulike aldre var befriende. De knyttet vennskap til personer de ellers ikke ville ha møtt i eget nabolag.

En mann på 23 år får avslutte dette avsnittet om betydningen av sosialt samvær og vennskap i organisert friluftsliv: *Tur er gøy med noen du kjenner godt*. Dette utsagnet peker mot hvordan intervjudeltakerne svarte på spørsmål om hva de likte best av de ukentlige turkveldene eller overnattingsturer.

4.2 Overnattingsturer og/eller ukentlige kveldsturer

Foretrekker overnatting, men det ukentlige gjorde noe med forventningene. Vi visste jo hvem vi hadde det bra med, og vet at en har noen å være med. Og vi fikk litt friere tøyler for lederne visste jo hvem vi var som personer – de kjente oss [fra de ukentlige møtene]. (Kvinne, 21)

De aller fleste svarte spontant at overnattingsturer og (ferie)kolonier var det morsomste, men når de begynte å fortelle fra turene stoppet samtlige tankefullt opp – med unntak av én. Gleden og spenningen knyttet til overnattingsturene var stor. En deltager stoppet opp, tok en pause og sa; *men den [gleden ved overnatting] hadde vært annerledes om ikke de ukentlige møtene var der. Og noen av oss [som deltok på de ukentlige møtene] begynte faktisk å møtes oftere i uka også*. Den yngste kvinnen på 19 år understreker hvor knyttet de (jentene) ble på overnattingsturene, men at de ukentlige møtene var veldig viktige. Hun tror hun hadde klart seg fint med møtepunktet i uken, men det var for lite med en gang i uken. Ingen andre nevnte at en gang i uken var for lite, men disse stemmene om hvor viktige de faste møtepunktene var for opplevelsen av overnattingstilbudene kom fra nesten alle.

I samtalene om de ukentlige møtene og overnattingstilbud kom det frem hvor viktig det var for alle å ha nok uorganisert tid.

4.3 Vekting av organisert og uorganisert aktivitet

Ved spørsmål om hva de syntes om vektingen mellom det organiserte og uorganiserte på turer, svarer denne unge deltageren på vegne av alle – med unntak av en som ikke hadde noen annen tanke enn at det hadde vært bra som det var.

Det [tid tildelt organisert og uorganisert aktivitet] var bra, skulle ikke vært mer organisert i alle fall. Fint de få gangene vi delte oss på tur også, slippe å vente på andre hele tiden ... det ble bra løst i ukedagene, men utfordring på overnattingene.

På ukedagene kunne Mimo-ledere alltid (med få unntak) tilby minimum to aktiviteter i tillegg til bålet som ble tent og fungerte som samlingspunkt og matpausested. Bålet viste seg som en magnet på mange da Broch fulgte Mimos aktiviteter i 2013-2014, men dette trekkes ikke frem i intervjuene. Det alle var enige om var betydningen av å ha valgmuligheter. Dager de gikk på skiturer var det kanskje bare 12 minutter de trengte å gå sammen før deltakerne kunne dele seg. Noen fortsatte skituren, mens andre laget i stand til mat, akte eller bare småpratet rundt bålet som ble tent. Som nevnt av deltageren innledningsvis ble dette en større utfordring på overnattingsturer, særlig feriekolonier der mange som ikke deltok i ukedagene også ble invitert inn. Her ble det mange flere deltagere, noe som så ut til å tvinge frem noe mer og strengere organisert aktivitet. Når det er sagt var det alltid satt av rom for mye egentid for deltagere også under feriekoloniene.

Noe de fleste trakk frem uoppfordret når de så tilbake på organiseringen av turer, var deres egen bestemmelsesrett og variasjonen av aktiviteter. En uttalte det slik: *Fin balanse og fint at vi innimellom fikk være med å bestemme aktivitet. Også at vi brøt med [de vanlige aktivitetene og fikk spille] bowling en gang liksom, så lenge vi var aktive.*

Det at Mimo som organisasjon har et avslappet forhold til å definere friluftsliv bidro til stor variasjon i aktivitetstilbudet. De få tilbudte unntaksaktivitetene, som brøt med forestilte friluftslivsaktiviteter, skapte stor glede hos deres unge og litt eldre deltagere. At de i løpet av ett år kunne få oppleve bowling eller prøve seg på curling inspirerte mange av dem. En ung kvinne trakk også frem at hun gjennom å delta på de organiserte aktivitetene, alt fra å lære å tenne bål, sette opp et telt eller gå på ski, tok med seg kunnskap inn i egen skolehverdag. Det å kunne prate om opplevelser knyttet til en hyttetur med klassekamerater, eller slippe å bruke akkebrett på skolens skidag fordi hun ikke kunne stå på ski, gav henne nyttig kulturell kapital. Likevel trakk de aller fleste frem det uorganiserte som veldig viktig, kanskje det viktigste ved det å være Mimo-jente/gutt.

Rommet som ble skapt for å prate, henge og tulle med andre deltagere ble verdsatt av samtlige, det å kunne pendle mellom den organiserte deltagelsen og det frie. Med trygghet i gruppa oppstod det også spontan lek i de uorganiserte tidsrommene – Som mørkegjemsel i skogen, dans ved bålet eller ulike ordleker. Et par likte også å ha med seg en bok eller blyant og skisseblokk. Da var de ute sammen med andre, men kunne koble av ved bålet med andre mennesker rundt seg.

4.4 Utfordringer

Opplevde de kanskje noen utfordringer med å være del av en friluftslivsorganisasjon, aktiviteter og turer? Spørsmålet fikk et par til å reflektere rundt barne- og ungdomsårene mer generelt. Noen sa de hadde prøvd alle former for sport, men ikke trivdes med det. Så da var det spennende å komme inn og forsøke noe nytt. Noe som brøt med den allestedsværende konkurransen, og som tilbød så mange ulike rom å være i. Det vil si at de kunne trekke seg vekk fra noen eller søke andre deltagere. Utfordre seg selv litt fysisk gjennom en skitur, eller få sommerfugler i magen når de akte nedover Korketrekkeren. Variasjonen i aktiviteter triggert lysten til å komme tilbake, selv om de kanskje brøt noen komfortsoner ved å prøve noe for første gang. De klarte også å sette i sammenheng at det å gjøre noe utenfor egen komfortsone, noe de så som utfordrende da, ga dem en mestringfølelse.

Været ble også, som vi har sett, trukket frem, samtidig som de lo av å se tilbake på det nå. Kipt når det stod på, men kult å se tilbake på. *Været var jo aldri et problem i seg selv, da hadde vi jo ikke kommet tilbake gang på gang.*

Til slutt kom spørsmålet om hvordan de i det hele tatt havnet i organisert friluftsliv, og om de fortsatt er aktive i dag.

4.5 Rekruttering

De fleste minnes at de fikk informasjon gjennom skolen, helsetjenesten eller at foreldrene kjente noen som hadde hatt barn som deltok i Mimos tilbud. Et par husket at informasjonen kom gjennom skolen, men husket også at de hadde hørt andre elever prate om sommerleiren. Det var mange som hadde hørt så mye bra om sommerleirene at det var det de meldte seg på først. Også ble de med i den ukentlige turgruppa etterpå.

En ung kvinne minnes både informasjonen de fikk av skolen, men også flyers og brosjyrer: *Brosjyren husker jeg skikkelig godt, spesielt sommerbildene. Det var bilde av rumperister og banan som ble dratt etter båten, det så så gøy ut. Også hadde den datoer for når sommerklubben var.* Ungdomsklubben fikk hun kjennskap til via venner. En deltager husker at foreldrene fikk en brosjyre i posten.

4.6 Hva sitter de igjen med og er de aktive i dag?

Perioden i livet [barne og ungdomsårene] er helt OK at er over, men husker jeg syntes det var trist at Mimo-tiden var over. Har nok påvirket måten jeg ser på friluftsliv. Var også viktig å bli kjent med og se hvordan andre har det. Det sosiale var viktig. Det fylte et [tom]rom i livet. Transport hadde hjulpet på mer aktivitet i dag. Og det å ha noen å gjøre ting sammen med. Friluftsliv er noe en gjør sammen. Også utstyr, jeg har ikke varme klær. Sliter ikke økonomisk, men bruker penger på andre ting. Sparer til leilighet.

Foto: Tuva Beyer Broch

Den unge mannens beskrivelser gir gjenklang blant mange av de intervjuede. At det å få et fristed, løsrevet fra skolehverdagen, betød mye gjennom oppveksten. En annen ung mann ser tilbake på hvordan deltagelsen påvirket og hjalp han med å slå seg til ro i et nytt land. Mens, en

ung kvinne forteller om hvordan deltagelse åpnet hennes bevegelsesmuligheter. *[Jeg] ble glad i Ingjerstand, visste ikke om det en gang [før Mimo-turen gikk dit].* Hun lærte seg bussruten. Hun beskriver også hvordan hun opplevde forskjellen på støy ute og inne. At å være ute ga *go'følelse*. Som flere, understreker hun at å være med har formet henne, det var en så stor del av oppveksten.

Utfordringene med å være like aktiv i dag er mange. Tid dras enstemmig frem, sammen med hvor viktig det er å ha venner som også liker å være ute. Når de var en del av det organiserte friluftslivet ble alt tilrettelagt, turen var alt planlagt og de kunne bare møte opp. Det er en større terskel å krysse når en blir sittende med all planleggingen alene. Mange ønsker bare å henge med venner, jobbe og tjene penger, mange er studenter, alle har liten tid. To av de unge kvinnene tok med seg interessen ved å melde seg inn i en miljøorganisasjon. Det ble ikke så mye friluftsliv, men de jobbet for naturen og fikk reise litt rundt i Norge. En annen tok et fag som heter tur og miljø på videregående.

Flere har faste mål, som å gå langrenn en gang i året. En av de unge mennene forteller at han var på en 4 timers kanotur i sommer i masse regn, hadde hatet det da han var på Mimo – *men ikke nå i sommer, da var det kult. Det er nok litt fordi jeg var litt dårligere på å kle meg før. Jeg har glede av, men også respekt for naturen. Mimo gjorde meg nysgjerrig, men det opplevde jeg med besteforeldre også. Turene skilte seg fra de med familien da. Vi [deltagere i Mimo] var en gruppe og mer skjedde. Hjemme spilte jeg videospill.*

En drar frem at det er hunden som får han ut, mens andre igjen ser det som *en utfordring å måtte samle litt venner for at jeg skal være aktiv. Så kommer mindre ut enn jeg ønsker. Noen av vennene mine sier at når jeg er i skogen er det som om jeg går på kokain eller noe – for jeg bare YES. Skogen er beroligende. Jeg går til og fra skolen [studiested].* På tross av at han kjenner seg glad og ivrig ute, begrenses han av at han ikke har venner som er like ivrige. Kun en mann, trekker frem at han ofte går turer alene, også på ski, men det er sammen med hunden. Han liker roen det gir, innimellom tenker han at han kunne jobbet innen friluftsliv. Flere ser for seg at de vil drive mer med friluftsliv igjen senere i livet. En av de unge jentene som uttrykker at hun ikke er aktiv lenger, men ser for seg at hun kan bli det i fremtiden, har et klart svar når hun får spørsmål om hvor hun føler seg mest hjemme i naturen:

På stranda kan jeg sole meg og slappe av. På fjellet elsker jeg utsikten, jo høyere jeg kommer opp og følelsen av å klare det. Det er en frihetsfølelse på en måte, det å stå over alt. Skitt, dette er Norge liksom, det er skikkelig fint, også tar jeg masse bilder.

4.7 Oppsummerende tanker

Barne- og ungdomsårene defineres ofte som stadier på vei mot voksenlivet, og behandles deretter. Det vil si at de skal læres opp. Mimo klarte å møte ungdom som både var på vei til voksenlivet, og som handlet i kraft av livet deres slik det utfoldet seg der og da. Da de deltok i Mimos tilbud, var de unge mennesker som forsøkte å navigere sin nåtid, en nåtid som ofte overskygger deres tanker om en fjernere fremtid. Dermed skapte Mimo rom og viste tålmodighet for å møte unge mennesker som noen ganger var barnslige, følte seg splittet, forvirrede, glade, verbalt aggressive eller stille. Dette gjorde at det i deres formidling av friluftsliv lå en raushet når det gjelder å definere hva friluftsliv er, og hvordan det bør utføres. Det var blant annet ikke lov med musikk på skogstur, men kanskje var fotballen med, og bålet var alltid der, og ingen måtte være med på én aktivitet. Det var alltid noe å velge mellom, eller de kunne bare bli sittende ved bålet og prate. Bålet som samlingspunkt og sosial arena har vært trukket frem i en rekke andre undersøkelser om naturkontakt for barn i både en uformell og en organisert setting (Skår mfl. 2014, 2016a,b, Wold mfl. 2016)

Ved å la konteksten styre Mimos atferdsregler – som når de lot de sosialt usikre blant ungdommene, på hjemveien etter en sykkeltur, ta av seg hjelmen når de passerte en ungdomsskole –

lot de de unge overleve i deres egen nåtid, de tok hensyn til unges virkelighetsverdener (Broch 2020). Det ble tilrettelagt for at turdeltakerne kunne forestille seg både positive og mindre positive sider ved friluftslivets identitet. I møtet med ungdommen slår Mimo-lederne sammen bysykling og skogsturer, svømming, trampoline og mer til. De tilbyr grønne by-opplevelser så vel som grå gater som forhåpentligvis (ifølge friluftslivsveilederne) kunne frembringe og øke sannsynligheten for å skape bånd mellom ungdom, og mellom ungdom og deres omgivelser. Turene muliggjorde tilbaketrekning, så vel som navigering rundt situasjoner som var identitetstruende. Slik ble Mimo en trygg havn for mange deltagere. Og slik ble det mulig å sosialisere deltagere inn i Mimos egne og bredt definerte institusjonaliserte friluftsliv.

Tilbakeblikket på egen deltagelse som intervjustudien gir, synliggjør behovet for grunnbevilgning for institusjoner som Mimo. Det bør være godt gjort at organisasjonen har en svært positiv innvirkning på mange ungdommers hverdag og introduksjon til helsefremmende friluftsliv. Stabilitet og trygghet skapes over tid. Hovedfunnet i både denne intervjuundersøkelsen og de deltagende observasjonsstudiene er viktigheten av det sosiale: (varige) vennskap, repetisjon og variasjon i aktiviteter og stabile trygge og utdannede ledere Dette oppnås ikke om ikke grunnbevilgningen er høy nok, og et spørsmål er om den egentlig burde være såpass høy at ikke tid, som kunne vært utnyttet i direkte samhandling med målgruppen, må brukes på å sitte og søke om småmidler.

5 Hva bidrar til suksess?

Foto: Odd Inge Vistad

Bakgrunnen for dette delstudiet ligger i kunnskapen som en rekke resurspersoner innehar igjennom arbeidslivet der de jobber med barn/unge, fritid og friluftslivsaktiviteter – enten knyttet til det offentlige eller til frivillig sektor. Ressurspersoner har en «hands-on»-erfaring med barn/unges deltagelse i ulike former for organiserte friluftslivsaktiviteter, og de har direkte erfaringer som vi gi viktige bidrag til kunnskap om barrierer og motiver, rekruttering og årsaker til frafall. Som en del av prosjektet ble det gjennomført kvalitative intervjuer med representanter for friluftsråd og foreninger som er involvert i forskjellige organiserte friluftslivsaktiviteter for barn og unge. Dette kapitlet bygger på disse intervjuene. I intervjuene ble det satt søkelys på målgrupper, rekruttering, barrierer og hva som skal til for varig deltagelse. Hensikten med intervjuene var i første rekke å få bedre innsikt i hvilke faktorer som påvirker om barn/unges deltagelse i organiserte friluftslivsaktiviteter og hva som kjennetegner barrierer for deltagelse (f.eks. sosioøkonomisk status, bosted og demografi (kjønn, alder), sosiokulturell bakgrunn, «tidsbruk-konkurrentene»). I lys av dette ble det under intervjuene også drøftet hvilke utfordringer og

muligheter som finnes når det gjelder rekrutteringen og varig deltagelse. En viktig målsetning med intervjuene var i tillegg å få bedre kunnskap om organisering av aktiviteter og samarbeidsrelasjoner når det gjelder det offentlige (slik som barnehager og skoler), friluftsråd og foreninger. Når det gjelder varig deltagelse har de intervjuede begrensede erfaringer, ettersom de aller fleste organiserte aktivitetene har kort varighet med de samme deltakerne. Vi presenterer her intervjuer av nøkkelpersoner i friluftslivsforeninger og friluftsråd. Mye oppmerksomhet er rettet mot det som omtales som utsatte grupper eller grupper med utfordringer, og som i liten eller ingen grad har erfaring med friluftsliv.

5.1 Metode

Et relativt stort antall representanter for foreninger og friluftsråd ble invitert til å delta (n=24). Ettersom det er vanskelig å få til å samle større grupper på et bestemt tidspunkt, ble resultatet 8 deltakere fordelt på to grupper. I tillegg ble det gjennomført to individuelle intervjuer. Samlet sett mener vi informantene dekker en bredde og et erfaringsgrunnlag som gir en god oversikt over feltet det dreier seg om. Alle intervjuer ble utført med utgangspunkt i en semi-strukturert intervjuguide. Semi-strukturert vil si en liste over temaer og problemstillinger som skal tas opp i intervjuene, men at deltakerne også står fritt til å ta opp relevante ting de er opptatt av, samt at det legges opp til utveksling av erfaringer og meninger blant de intervjuede i grupper. Gruppeintervjuene varte i om lag 2 timer, mens de individuelle intervjuene ble gjennomført i løpet av ca. 45 minutter. Gruppeintervjuene tok preg av samtale og diskusjon mellom deltakerne, men strukturert av en intervjuguide. De individuelle intervjuene ble gjennomført med samme intervjuguide. I tillegg ble de intervjuede invitert til å kommentere/reflektere over noen av de viktige punktene som kom fram i gruppeintervjuene. Alle intervjuene ble tatt opp på lydfil, og deretter analysert ut fra de overordnede temaene for intervjuene. I de tilfellene vurderinger og meninger ble uttrykt på en

måte som godt illustrerer viktige poenger som ble diskutert eller framlagt i intervjuene, er disse tatt ut som sitater og brukt i denne teksten. Informantene har en bred representasjon og det er kun 4H, Skiforeningen, lokale Friluftsråd og noen lokallag innenfor andre organisasjoner som ikke deltok i intervjuene. Vi bemerker at friluftsrådene og andre har en skjevhet ved at de gjerne er lokalisert rundt befolkningskonsentrasjoner i urbane strøk, mens andre organisasjoner som NJFF dekker også de mer landlige områdene.

Deltakere i gruppeintervjuer:

Gruppe 1: (Fysisk møte, Gardermoen)

- Harald Østby (HØ), *Mental helse Ungdom* (MU). Helgeopplegg for ungdom med store livsmestringsproblemer og dårlig psykisk helse.
- Erling Husby (EH), *Norsk speiderforbund* (NSF), ansvar for opplæring. Bruker naturen som arena og er medlem av Norsk Friluftsliv.
- Ragnhild Angard (RA), *Norsk friluftsliv* (NF), prosjektleder for suksessfulle tiltak i skole, barnehage og SFO.
- Annika Ljungström (AL), *Oslofjorden friluftsråd* (OFFR). Betjener 32 kommuner og har en rekke relevante aktiviteter som flere kurs henvendt til barnehager, skoler og SFO. Dette har foregått under paraplyen natur- og friluftsviledning, herunder et omfattende opplegg med friluftsskoler.

Gruppe 2: (Gjennomført på Teams)

- Rebekka Braaten (RB), *Polarsirkelen friluftsråd* (PF), prosjektleder. Virksomheten er sentrert rundt samarbeid med grunnskolene og barnehagene i medlemskommunene; lærende nettverk for skole og for barnehage. samt helsefremmende skoler. grunnleggende ferdigheter i snø.
- Knut Berntsen (KB), *Salten friluftsråd* (SF), friluftspedagog. Mange prosjekter, slik som Helsefremmende skole og barnehage. basecamp for ungdom og friluftsskole.
- Stein-Roar Slotterøy (SRS), *Dalane friluftsråd* (DF), friluftspedagog. Friluftsskoler og sommerleir. Forpliktende samarbeid med barnehager, skole og SFO.
- Janne Johnsen (JJ), *Midt-Agder friluftsråd* (MF), prosjektleder og friluftsvileder. Stor aktivitet med mange prosjekter, samt omfattende opplegg rundt naturskoler.

Deltakere i individuell intervjuer:

- Kristin Oftedal (KO), *Den Norske Turistforening* (DNT), fagsjef barn og ungdom.
- Anne-Mette Kirkemo (AMK), *Norges Jeger- og Fiskeforbund* (NJFF), fylkessekretær Buskerud JFF.

5.2 Målgrupper og aktiviteter

Å være ute i natur, enten det er skog eller grønne lunger i byer, er en viktig del av oppveksten for mange. I dag er det stadig færre barn og unge som gis anledning til dette, og færre barn og unge deltar i friluftsliv (Dervo mfl. 2014, Skår mfl. 2016). Årsakene til den synkende deltagelsen er sammensatt. Urbanisering fører til at grønne områder i nabolag blir færre og mer fragmenterte. Sammenlignet med noen få tiår tilbake tilbringer de aller fleste barna lengre dager i barnehager og skolefritidsordningen. Dessuten blir barns fritid i økende grad preget av organiserte aktiviteter som tilbys av det offentlige, frivillige organisasjoner og av kommersielle interesser (Skår mfl. 2016b).

En stor andel av befolkningen lever i større boliger enn tidligere. Dette gir barn og unge muligheten til å tilbringe mer tid og utøve flere aktiviteter i hjemmet enn det som var tilfellet før. Moderne kommunikasjonsteknologi medfører at mange ulike underholdningstilbud er tilgjengelig innenfor husets fire vegger. Mobiltelefonen med stadig tilvekst av applikasjoner som brukes til interaktiv kommunikasjon gjennom tekst, bilder og video, gjør at kontakt med venner og bekjente finner sted på en måte som har endret seg betraktelig. Det er ikke lenger en betingelse i samme grad som tidligere og møtes utendørs. I den grad dette finner sted utenfor hjemmet, skjer det oftere i forbindelse med organiserte aktiviteter eller i semi-offentlige arenaer som kjøpesentre og lignende.

Informantene pekte på at det er viktig å rekruttere og henvende tilbudet til barn og unge som faller mest utenfor deltagelse i friluftsliv.

- *Det er de ungene i dette samfunnet som trenger det mest som er de viktigste for meg å få med, og særlig de som ikke har en familie som danner unger til en hverdag som gjør at de får lov til å være ute og få opplevelser og kunnskap om det å bruke og høste av det naturen gir. Det har vært min motivasjon, og bakgrunnen for det er at vi ser at vi har et samfunn der faktisk 25 % av samtlige barn i hvert årskull ikke fullfører videregående skole, og blir marginalisert. Da er det de små tiltakene som friluftsrådene får til sammen med andre friluftslivsorganisasjoner blir viktige. Og til forskjell fra idrett kan vi lage en mestringsarena der hver enkelt finner sitt nivå. Her møtes ungene med en helt annen anerkjennelse. (KB)*

Det ble i den forbindelse understreket at det blant tilbudene til barn og unge må finnes opplegg med en lav terskel slik at det fra begynnelsen av er en «kort vei» til mestringsfølelse.

- *Vi må vite hvordan vi når de som trenger det mest. Natur er ikke en prestasjonsarena. Opplegget må fokusere på mestring gjennom gode opplevelser ute og med trygge voksne. (JJ)*

Det ble også lagt vekt på de organiserte friluftslivsaktivitetene for barn og ungdom i sin alminnelighet skal representere et alternativ til den prestasjonsorienterte idretten, som er langt mer.

5.2.1 Lav inntektsfamilier og kulturell bakgrunn

I første rekke er det barn i familier med lav inntekt og lav utdanning som rammes av utviklingen som er beskrevet ovenfor. Disse er oftere bosatt i byområder uten god tilgang på grønne områder og har gjennomgående minst erfaring med friluftsliv (Skår mfl. 2014). Barn fra familier med god inntekt får hyppigere anledning til å ta del i flere ulike fritidsaktiviteter. De kan prøve ut forskjellige ferdigheter, har et større nettverk og får i større grad sjanse til å utforske ulike sosiale miljøer og bli en del av større sosiale nettverk (Wold mfl., 2020). I tillegg kommer en kulturell faktor ved at en del innvandrergupper føler seg fremmede ovenfor norske friluftslivstradisjoner og norsk natur. Befolkningen med innvandrerbakgrunn har betydelig lavere deltagelse i friluftsliv enn andre (Dervo mfl. 2014, Figari mfl. 2009). Krange and Bjerke (2011) og Figari mfl. (2009) framhever at årsakene til denne forskjellen kan finnes i sosioøkonomiske faktorer, i mangel på sosial og kulturell kunnskap om friluftslivstradisjoner og i kulturelle forskjeller med tanke på mål og mening med friluftsliv (Skår mfl. 2016a), men også utenforliggende faktorer som at friluftsliv knyttes til øvre middelklasse og hvit hudfarge i motsetning til for eksempel fotball (se Broch 2020).

Det er en overvekt av barn og unge uten erfaring med friluftsliv som kommer fra familier med liten utdanning og lav inntekt, og eventuelt med en kulturell bakgrunn, som bidra til manglende forkunnskap både om friluftsliv i sin alminnelighet og med lite kjennskap til hva det organiserte friluftslivstilbud står for. Med bakgrunn i disse erkjennelsene, som med årene har blitt godt kjent, var de intervjuede samstemte om at barn fra det man ofte benevner som ressursvake familier er den viktigste målgruppen.

5.2.2 Funksjonshemmede

Med få unntak legges det lite til rette for at folk med funksjonshemninger kan delta i organiserte friluftslivsaktiviteter (Bischoff mfl. 2007). Følgelig var flere av de intervjuede opptatt av at folk med ulike former for funksjonshemming faller utenfor og at dette er en viktig målgruppe.

Gjennom de siste årene har friluftslivsorganisasjoner og andre (speider, 4H) utformet flere typer opplegg for funksjonshemmede. Likevel finnes det mange barrierer for denne gruppen.

Et eksempel som kom fram i et av gruppeintervjuene er at Mental Helse har et eget opplegg for ungdommer med store problemer når det gjelder livsmestring og som sliter sterkt psykisk. Noen ganger i året samles 10-15 ungdommer på Åkersætra i Innlandet fylke (leies av DNT). Her legges det opp til svært enkle aktiviteter ettersom det dreier seg om ungdommer som har store mestingsproblemer i nær sagt alle livsaspekter. Det er viktig å ha en lav terskel for å bli med på aktiviteten allerede som inngang til aktiviteten siden erfaringer viser at det ikke er uvanlig at deltakere trekker seg under reisen før de ankommer.

5.2.3 Barn og unge generelt

Mens deltagelse i både uorganisert og organisert friluftsliv ser ut til å minke (Dervo mfl. 2014), øker deltagelse i ulike typer av organiserte fritidsaktiviteter generelt (Skår & Krogh 2009, Sandberg, 2012, Mjaavatn, 2013). Dette innebærer at en større andel av fritiden brukes på tilrettelagte og organiserte aktiviteter, som f.eks. idrett. Mange foreldre ser på dette som viktig for barnas utvikling, og legger større vekt på dette organiserte friluftslivstilbudet (Wold mfl. 2020). Et viktig moment er også tidspress som følge av moderne livsstil (Skår mfl. 2016a). Dette skapes av mange forhold, som foreldres lange arbeidsdager og eventuell lang reisevei til arbeidsplassen, organisering av deltagelse i organiserte aktiviteter, skolearbeid og mobiltelefonbruk som en tids-tyv (Wold, mfl., 2020, Skår mfl., 2016a). Ikke minst i hushold der det bare er en foreldre og flere barn, krever organisering av hverdagen mye tid. Følgelig bør man være oppmerksom på at liten deltagelse i friluftsliv ikke utelukkende har sammenheng med såkalt sosioøkonomisk ressurs-svakhet, kulturelle barrierer eller marginalisering (f.eks. funksjonshemninger).

5.3 Rekruttering: Muligheter og barrierer

5.3.1 Lav terskel, nærområder og familier

De intervjuede var samstemte i at rekruttering av barn og unge bør involvere familier og at lavterskel tilbud i nærområder er en god vei å gå.

AL legger vekt på at det rent kunnskapsmessige ikke skal stå i forgrunnen. I stedet legger man vekt på at glede og positive opplevelser, og at kunnskap kommer med dette. Dette inspirere til å utforske mer på egenhånd siden.

- *Hva er målet? Jo man kan tenke seg at barna skal lære seg så og så mange arter eller at de skal lære seg friluftslivkunnskap om å slå leir og tenne det fineste bålet. Jeg har gått veldig mye tilbake på det og tenkt at det vi gjør når vi møter skoleklasser er å gi dem glede og positive opplevelser sammen med andre. Og at de får gode kroppslige opplevelser og merker at det er gøy å bli litt sliten. Dette er helt på basisnivå. Da hender det vi får tilbakemeldinger om at dette var den beste skoledagen noensinne. (AL)*

Når det gjelder organiserte aktiviteter i nærområdene mente mange at desto nærmere der folk bor, jo større blir deltagelsen og sjansen for varig deltagelse. Nærområdesatsing er ikke minst relevant med tanke på familier med lav inntekt, ettersom transport kan være en betydelig utgift. Listen over eksempler på familiebaserte aktiviteter i nærområder kunne vært lang. Her utgjør DNT og NJFF to av mange mulige eksempler:

DNT har aktiviteter gjennom Barnas Turlag (BTL) fram til og med 12 år (medlemskap koster per 2022, 0-12 år 140 kr), og DNT ung fra 12 til 26 år (medlemskap koster per 2022, 13-18 år 210 kr, 19-26 år 350 kr). BTL er familiebasert og søker å nå fram til folk uten nevneverdig erfaring med naturopplevelse. DNT har også et opplegg med Turboklubber (Turbo er maskot for BTL) som blant annet har kveldsarrangementer i nærmiljøet. En viktig målsetning er å skape gode sosiale arenaer.

DNTs *Kom deg ut dagene* er en suksess. På landsbasis deltar ca. 90 000 hvert år. Arrangementene legges som hovedregel til nabolag/nærområder, har en lav terskel og er familieorientert. Der det er bruk for utstyr, har man låneordninger. I håp om at dette skal inspirere til fortsatt /økt deltagelse deles det i etterkant ut flyers med lokalt tilpasset informasjon, f.eks. om Barnas Turlag etc. *Opptur* for 8. klassingen har den fordel at man gjennom skolen når alle. Ca. 35 000 elever deltar hvert år og blir kjent med et turmål i nærmiljø.

I Buskerud fylkeslag av NJFF samarbeider flere lokalforeninger om aktiviteter for barn og unge. Dette gjelder spesielt et jakt- og fiskekurs, som arrangeres ukentlig. Gjennom et slikt lokallags-samarbeid får man til et tilbud til alle ungdommer i fylket. Det legges vekt på å skape et godt miljø blant deltakerne. Kursene arrangeres rett etter skoletid og det serveres mat.

Lokalforeninger i Buskerud JFF har også arrangementer på kveldstid eller helg med f.eks. fluebinding, fuglekassebygging, fangstkasser og fugleleik. Ressurser på lokallagsnivå er begrenset, og man er avhengig av ildsjeler. Sentralt er det flere ulike prosjekter rettet mot barn og ungdom. Dette baseres på tilrettelegging for fylkeslag og lokallag, som kan søke midler. Tilbudene varierer fra et svært lavt terskelnivå til avanserte camper der det er fokus på jakt og med overnatting. Dette er ikke helt gratis, men er sponset av fylkeskommunen og med midler fra NJFF sentralt. Dalane friluftsråd har gratisplasser på friluftskole og sommerskoler for de som har mest behov. Årsakene behandles konfidensielt. Midt-Agder friluftsråd henvender seg gjennom kommunekontakter direkte ut til familier med svak økonomi for å rekruttere til sommerskoler. I samarbeid med kommuner (BUPP/barnevernet) «håndplukker» Oslofjorden friluftsråd barn etter søknad. Friluftskolene har uansett en klar dominans av barn og unge fra ressurssterke familier. Det fører også lett til at de som rekrutteres fra denne gruppen føler seg utenfor og mindreverdige. Vi kan konkludere med at det arbeides bredt og aktivt for å rekruttere barn og unge fra familier med relativt få ressurser, men at de ressurssterke familiene er overrepresentert selv i lavterskeltilbudene. Funnet peker mot komplekse årsakssammenhenger, som ikke enkelt lar seg overvinne av innretningen på arrangementene som tilbys.

5.3.2 Barnehager og skoler som rekrutteringsarena

Det finnes et utstrakt samarbeid mellom friluftsråd og foreninger som organiserer friluftslivsaktiviteter på den ene siden og barnehager, skoler og kommunale instanser på den andre siden. Det blir lagt vekt på å utvikle disse etablerte kanalene. Her framheves barnehager og skoler som spesielt viktig. En viktig grunn er at dette er den beste måten å nå alle på. Dette er i tråd med Gurholt mfl. (2020) sin studie fra Oslo, der de konkluderer med at nett- og papirinformasjon i første rekke er rettet mot voksne som allerede er medlemmer.

Barn og ungdom er i slike sammenhenger avhengig av å ha foreldre eller andre voksne som kjenner organisasjonene og kan lede dem til informasjonen som finnes.

- *Jo nærmere du er en person som er med i en organisasjon enten det er foreldre, en venn eller en leder, desto større sjanse for at du har leiet inn i organisasjonen og aktivitetene der. Skal man nå nye grupper må man møte opp på skolen. Det holder ikke med nettinno når man ikke har noen til å leie seg inn i det. (RA)*
- *Vi har best erfaringer med bruk av skole/barnehage for rekruttering. Her når man alle. Gjennom facebook nås bare de aktive. (RB)*

Med andre ord når aviser, brosjyrer og sosiale medier stort sett fram til de som er aktive fra før, mens barnehage og skole er den viktigste arenaen for å nå ut til de som fra før står utenfor.

Et av mange eksempel på samarbeid mellom foreninger og skolen er Buskerud JFF som samarbeider med barnehager, grunnskole og videregående skoler. Fylkeslaget har en heltidsansatt friluftslivkonsulent med ansvar for dette. Det kan dreier seg om alt fra turer ute i naturen til høstingsfriluftsliv. Noen steder finnes det tilbud om jakt som valgfag i videregående. F.eks. finnes det ved en skole jakt som valgfag. I den forbindelse får elever som har tatt jegerprøve instruksjon.

5.3.3 Rekruttering av barn og unge med innvandrerbakgrunn

Barnehage og skole er den arenaen man lettest når barn og unge med innvandrerbakgrunn, ifølge de intervjuede. I en studie av barn og unges deltagelse i friluftsliv i Oslo viser Gurholt mfl. (2020) til at familier i visse innvandrergrupper kan preges av usikkerhet og manglende tillit overfor offentlige instanser og frivillige organisasjoner. Ofte finnes det heller ikke tilstrekkelig forkunnskap til å forstå hva invitasjoner til å delta i friluftslivsaktiviteter innebærer. Samtidig er det slik at tilliten til aktivitetstilbud som er gratis og inngår som del av skolens tilbud er høy blant innvandrergrupper.

Representanten for Norsk friluftsliv påpekte at det i dag finnes satsinger på minoritetsgrupper i en rekke foreninger og friluftsråd. Imidlertid er det et problem at mange gjerne forbinder foreninger med en form for friluftsliv som de oppfatter de ikke har erfaring og kunnskap til å være en del av. Det er derfor viktig å få tydelig fram at tilbudene er for alle og at terskelen er lav.

- *Satsinger på minoritetsgrupper finnes i flere organisasjoner. Det er viktig å få vist at tilbudene er for alle. Men man må finne fram til riktig kode. Folk ser alltid forestillinger om hva tilbudene er og for hvem. Vi må finne måter å brette dette ned på (RA)*

Med andre ord må rekruttering av deltakere finne sted gjennom bruk av informasjon som forstås av flest mulig. Derfor kan det være fordelaktig å få til samarbeid med foreninger eller personer som har den samme innvandringsbakgrunnen, både med tanke på språk, kulturelle koder, og som dermed er bedre rustet til å formidle hva aktiviteten innebærer.

Når det gjelder rekruttering av barn og unge med innvandrerbakgrunn, var flere av informantene opptatt av betydningen av å engasjere foreldrene. Familieaktiviteter kan være en trygg innfallsport for barna. Dette kan også gjelde foreldre som er utrygge på hva det vil innebære å sende ungene ut i naturen sammen med fremmede. Noen påpeker at mødre ofte er spesielt viktig, ikke minst når det gjelder visse innvandrergrupper der kvinnene har mest å gjøre med barn og unge i hverdagen. I slike tilfeller er det også vesentlig å informere og tilrettelegge slik at aktivitetene ikke oppfattes å bryte med kulturelle og religiøse normer og verdier.

DNT Oslo og Omegn har hatt et samarbeidet med Tøyen Sportsklubb om å arrangere barnefamilieturer i sommerferien. Turene er gratis og DNT stiller med turledere. Rekruttering skjer gjennom Tøyen Sportsklubb. Opplegget er rettet mot barnefamilier i området. Det er ingen påmelding til turene, og de første 50 deltagerne får plass. Aktivitetene har faste dager, de reiser med kollektiv transport og man kan ha med barnevogn. Turene arrangeres med jevne mellomrom, noe som har medvirket til kontinuitet og at mange deltok flere ganger over tid.

DNT i Oslo har vært aktive i tilknytning til en bestemt boligblokk «med utfordringer» i bydelen Sankt Hanshaugen. Her har barn/ungdommer blitt rekruttert til sommerleir, og der deltakende ungdommer utdannes som ledere. Rekruttering har funnet sted ved å gå rundt og ringe på dører. Dette arrangementet har blitt gjennomført i to år på rad og regnes som vellykket. Samtidig knytter det seg et dilemma til denne typen arrangement. På den ene siden kan aktiviteter som arrangeres spesielt for grupper med innvandrer bakgrunn lette rekrutteringen, men samtidig kan det

også virke ekskluderende, og virke mot sin hensikt, siden arrangementet henvender seg kun til innvandrere.

- *En av målsetningene med disse prosjektene er å skape nettverk blant deltakerne. Opplevelsen av å tilhøre et friluftslivsmiljø kan redusere usikkerhet og gi følelse av å høre til i en friluftslivsarena. Samtidig er det et dilemma om man skal satse på rene innvandreropplegg eller ikke. Det kan lett virke motsatt av integrering. På den andre siden blir terskelen for deltagelse og introduksjon til friluftsliv lavere. (KO)*

Buskerud JFF har et integreringsprosjekt som er støttet av Miljødirektoratet, der barn og unge tilbys turer i naturen og introduksjon til fiske og jakt. Disse arrangementene foregår både i fritiden og gjennom skoler og skjer i samarbeid med Drammen DNT som lenge har vært aktive når det gjelder rekruttering av barn og unge med innvandrerbakgrunn. Gjennom dette samarbeidet er det opprettet et subsidiert tilbud om jegerprøve for innvandrere, etter at DNT kom med forespørsel om det. Her har man også rekruttert ungdommer med innvandrerbakgrunn til tillitsverv i NJFF sine lokallag.

5.3.4 Personer med funksjonshemninger

Det ble framhevet at mange med funksjonshemning tar for gitt at de ikke kan delta. Følgelig er det ikke tilstrekkelig med tilpassede aktiviteter. Det er også viktig med informasjon, og ikke minst dialog med den enkelte i forkant for å finne ut hvordan aktiviteten kan tilpasses den enkeltes utfordringer.

- *Dette er en stor sekk. Alt fra astma via lett psykisk utviklingshemming til sterk bevegelsehemmede. Derfor er det vanskelig med generelle føringer og tiltak for en så sammensatt gruppe, og det blir fort til et ressurspørsmål. (KB)*

Med andre ord er det lite meningsfullt å operere med generelle føringer og tiltak for en så vidt sammensatt gruppe. Det kan være lett å tenke at barn og unge med funksjonshemninger må møtes av en spesielt lav terskel. Imidlertid er dette en problematisk tenkemåte. Delvis avhengig av hva slags funksjonshemninger det er tale om, kan mestringsgraden være høy dersom det legges individuelt godt til rette for det. Behovet for dialog og individuell tilpasning (f.eks. ledsager) må sees i lys av at funksjonshemmende er en svært uensartet gruppe ettersom det omfatter alt fra personer med «astma via lett psykisk utviklingshemming til sterk bevegelsehemmede».

5.3.5 Utstyrsspørsmålet

I mange tilfeller er foreldrenes bidrag i form av transport, utstyr og påmelding til organiserte aktiviteter av betydning. Barn i familier med en god inntekt får oftere anledning til å ta del i flere ulike fritidsaktiviteter. Følgelig er de ofte fra før godt utstyrt med tanke på både bekledning og utstyr til en rekke forskjellige aktiviteter. Selv om mange organiserte aktiviteter er gratis eller koster relativt lite, og det finnes muligheter for lån av utstyr, vil f.eks. egnede friluftslivsklær kunne utgjøre relativt stor utgift for familier med dårlig økonomisk kapasitet. Det ble i lys av dette lagt vekt på at tilbudene ikke må være for utstyrskevende, og at låneordninger er svært viktig. Slike ordninger bør ikke utelukkende være myntet på tanke på familier med svak økonomi. Selv familier med brukbar inntekt vil være betenkt over å skaffe utstyr som man ikke vet om vil bli brukt mer enn et par ganger.

- *Det er viktig at det ikke er utstyrskevende, og at det er noen man kan skaffe selv eller låne gjennom Bua. Så lenge det er sko som fungerer er mye vunnet. Det er også mulig å låne utstyr. Inkludert klær for å unngå å bli kalde og våte. Dette er viktig for rekruttering av barn- og unge fra familier med dårlig økonomi. Uansett kan man ikke forvente at familier har fullt opp av alt utstyr. (JJ)*

Utlån av utstyr kan altså være et viktig element i rekrutteringsprosessen. Der BUA¹ ikke strekker til, har mange (enten det er frivillige foreninger eller friluftsråd) egne låneordninger. Spesielt for de frivillige foreningene kan dette være ressurskrevende. Dette gjelder ikke bare utgifter til innkjøp, men også frivilliges kapasitet til organisering. Det ble derfor uttalt ønsker om at kommunene i større grad kunne bidra med låneordninger.

5.3.6 Digitalisering

At barn og unge fra såkalte ressursvake familier er en viktig målgruppe er det gode grunner for. Samtidig bør man ha i tankene at selv om deltagelse i friluftsliv i stor utstrekning dreier seg om en sosial arv, kan det også være viktige samfunnsendringer som påvirker interesse for og deltagelse i friluftsliv. Ikke minst kan det ha betydning at den uorganiserte fritiden har endret karakter, hovedsakelig som følge av teknologiske endringer og velstandsøkning. I lys av dette ble det i intervjuene nevnt at det er en tendens til at barn faller av i løpet av ungdomsskolen, noe som delvis kan ha sammenheng med det som er diskutert ovenfor.

- *Det er mange som faller i fra i løpet av ungdomsskolen. Dette er en viktig målgruppe. (RB)*
- *Barn er mindre ute i fritida. Det er mobiltelefon og PC-skjerm. Det er viktig å motivere og tilby friluftsliv til barnehager, skole og foreldre/familier, for å motvirke dette (RA).*

Mobiltelefonen har et stort anvendelsesområde og har bidratt betydelig til endringer i fritiden. Mange ser på den som en tidstyv. Likevel står vi ikke her nødvendigvis ovenfor en barriere for deltagelse i organiserte friluftslivstilbud. Blant de intervjuede var det ingen som anså mobiltelefoner som et problem for deltagelsen. Fra skolen er barn vant med at telefonen skal legges bort. Derfor skal det ikke mye til før man får til dette under friluftslivsaktiviteter også. Samtidig vil foreldre at barna skal være tilgjengelige. Løsningen i mange familier i dag er at man tillater mobiltelefon og forsøker å holde barnas oppmerksomhet borte fra den - løsningen innen organisert friluftsliv er som oftest det samme, men organisasjonene ser også større muligheter til å bruke digitale midler som en større del av selve aktiviteten.

Mobiltelefonen gir dessuten muligheter til å lage aktiviteter der den kan brukes aktivt og dermed potensielt gjøre aktivitetene mer attraktive.

- *Gjøre det kult og gøy, konkurranse med telefonen. Geocatching er et eksempel, men vi har ikke vært flinke nok med dette. Nøkkelen til å gjøre det interessant kan ligge i dette, som for eksempel Seek & Find. Det har vært en suksess med mange deltakere uten friluftslivserfaring. De tar bilde av koder, og bruker kart på mobil. Vi kunne ha gjort mer her. Men været kan begrense denne type aktivitet. Så hvordan skal vi gjøre det attraktivt i uvær? (JJ)*

Her blir det altså understreket at mobilen kan gjøres til et viktig redskap. Barn er vant til å orientere seg gjennom mobilen og bruk av App'er kan appellere. Deltagelsen i stolpejakt har økt voldsomt, og er et eksempel på hvordan mobilapper kan mobilisere familier. Flere av de som ble intervjuet løftet fram mulighetene som ligger i å opprette digitalvennlige turruter. *StikkUt* på Vestlandet, som har en egen app, ble framholdt som et godt eksempel på dette.

Det var imidlertid stemmer som tok til orde for at digitalisering ikke er noen «quick-fix» i denne sammenhengen. Et vesentlig aspekt ved friluftsliv er å gjøre noe som er annerledes fra hverdagen og at man erfarer en langsom tid. Dessuten er opplevelsene man får ved å gjøre ting i

¹ BUA er en nasjonal ideell organisasjon som har ordninger med lån av utstyr til sport og friluftsliv.

naturen nært knyttet til kroppslige erfaringer, noe som innebærer at friluftsliv også er noe som «læres» langsomt.

- *Friluftsliv er langsomt, man trenger tid for å komme inn i det (KO).*

På den andre siden er det ikke til å komme forbi at barn og spesielt ungdom er opptatt av fart og spenning. Derfor er det viktig å finne aktiviteter som appellerer til dette.

- *Det er viktig å spørre ungdommer om hva de ønsker, og være kreativ. Ungdommer ønske seg vannskuter og motor-cross. Som svar på dette la vi opp til en vannsportsdag, med svømming, seiling etc. Dette ble vellykket. (JJ)*

Dette kan knyttes til et mer generelt poeng som Gurholt mfl. (2020) tar opp: Det er viktig at aktivitetene oppleves som meningsfulle, at de gir utfordringer, mestring og opplevelser på måter som vekker lyst til å delta, og ikke minst lyst til å komme tilbake. Hva man kaller aktivitetene og hvordan de presenteres er viktig å tenke over når man skal informere og invitere barn og unge. Aktivitetstilbud må utformes ut fra hvordan mottakere ikke bare har ønsker og preferanser, men også ut fra hva de forbinder med ord og uttrykk som brukes i omtale av tilbudene og foreningene. Et eksempel som aktualiserer dette er DNTs Barnas Turlag. Denne ordningen bærer bud om at DNT har endret seg de siste årene. Mens fokuset tidligere relativt ensidig var rettet mot lange fjellturer, har man i dag utvikler tilbud i nærområdene med lave mestringsterskler. Likevel henger et gammelt image igjen, noe som kan være en barriere for rekruttering.

5.4 Organisering og samarbeid

Generelt ble det gitt uttrykk for at de fleste samarbeidsrelasjoner fungerer bra. Det finnes også eksempler på gode og effektive gjennomføringer på lokalt plan, spesielt i tilfeller der dette er organisert i et gjennomført system. Flere friluftslivsforeninger samarbeider om ulike prosjekter, både sentralt og lokalt, og med en rekke ulike instanser som friluftsråd, Røde Kors, asylmottak, voksenopplæringer, kommuner andre friluftslivsorganisasjoner, men også med kommunale instanser, barnehager og skoler. De frivillige foreningene kan være en viktig arena for rekruttering og deltagelse til friluftsliv, ikke minst i barn og unges nærmiljø. En sentral utfordring ligger i at frivillige organisasjonene både skal opprettholde tilbud som tilsvare behovet og ønskene til sine betalende medlemmer, samtidig som de skal utvikle aktivitetstilbud som samsvarer med samfunnsoppdraget med sosial inkludering.

Samarbeid mellom friluftsrådene og foreninger fungerer i alminnelighet godt. Spesielt gjelder dette friluftsskolene. Imidlertid hender det at man oppfatter at man trækker i hverandres bed når friluftsråd og foreninger hver for seg oppretter tilbud til barn og unge. Det ble likevel framhevet at samarbeid mellom friluftsråd og frivillige organisasjoner gjennomgående fungerer godt.

- *Vi som er i Friluftsrådene er betalt, og vi må arbeide for å motivere de frivillige til å bidra. Det er på en måte forskjellige banehalvdeler. Vår rolle er å legge til rette for at frivillig sektor innenfor friluftsliv skal få lov og blomstre og gjøre det de har lyst til. (KB)*

Representanter for friluftsrådene understreket at det er i samarbeidet med lokale lag og foreninger at de får vist fram tilbudene som finnes og dermed betydningen av å videreføre tilbudene i samarbeid med foreninger over tid.

- *Det er å videreføre tilbud, samle erfaringer, utvikle og utvide samarbeid med lokalt forankrede organisasjoner som har relevante aktiviteter og tilbud – dykkerklubb, snorkleklubb. DNT etc. - og som kjenner barna og ungdommene. Om det fører til rekruttering er et annet spørsmål. (JJ)*

Samtidig ble det framholdt at det er mindre komplisert å samarbeide med kommuner enn med foreninger. Årsaken er i hovedsak at foreningene står ovenfor et ressurs spørsmål fordi det er basert på frivillighet, og at de har ofte nok mellom hendene fra før. Med andre ord oppstår det noen ganger et misforhold mellom friluftsrådene som profesjonaliserte og foreningene som er basert på frivillighet.

En gjenganger var at det er viktig med langsiktighet i samarbeid, og der står barnehager og skole sentralt. Samarbeid mellom friluftslivsorganisasjoner og skole- og barnehage er ofte svært godt. Likevel finnes det tilfeller der skoleledelse og lærere viser lite interesse. Dette kan ha å gjøre med at de er godt nok kjent med og vet hva tilbudene består av. I tillegg kommer det at læreplanene gir lite rom for innsnitt. Det ble framholdt at mye avhenger av den enkeltes lærers interesser og engasjement. Skolen er også en viktig informasjonsarena, ettersom den når ut til alle. I de tilfellene man får til opplegg i skoletiden fungerer det som regel godt. Men her står det også på kommunes politiske vilje:

- *Det er vanskelig å komme inn i skolen. Uteundervisningen blir ikke alltid forstått. Noen tenker på det som utegrilling. Ikke alle kommuner har politisk vilje til reelt samarbeid. I alt 23 kommuner betaler medlemskontingent til OFFR. Av og til kan man høre klager på at de ikke får noe igjen for det, men det er fordi kommunen ikke selv har samarbeidsvilje nok. (AL)*
- *De mangler forståelse for at det er mange fag som kan trekkes utendørs. Vi har også kunst- og kultur, men mange er ikke spesielt mottakelig for at det kan gjøres utendørs. Vi samarbeider med en kunstner som også er marinbiolog, og barna maler med olje i fjære. Dette er jo fin tverrfaglighet. (AL)*

Samarbeid med skolene i kommunene er viktig, blant annet fordi det i hovedsak er gjennom kommune kontakter man kommer i direkte kontakt med familier med dårlig økonomi eller med barn som av ulike grunner befinner seg i utsatte posisjoner. Her er det flere kommunale instanser som er relevante: Friluftslivskontakter, folkehelsekoordinatorer, helsesøstre, BUPP og barnevern. Personlig engasjement i kommuneadministrasjonene og politisk vilje framholdes som avgjørende for et vellykket samarbeid. Samtidig har friluftsrådene og foreningene et ansvar for at både skolene og kommunale instansene blir bedre kjent med tilbudene som finnes og hvilke muligheter disse gir.

I den forbindelse ble det understreket at det er opp til friluftsrådene å vise at det de gjør er nyttig. Det ble også nevnt at friluftsrådene ikke alle steder er godt kjent og at mange ikke er klar over hva de kan tilby. Derfor er det viktig å gjøre seg synlig i media.

- *Friluftsrådene er ikke like godt kjent over alt. I sør er vi mest kjent for å disponere 1 000 dekar i tidligere Søgne kommune. Vi jobber stadig med å bli mer synlige, og samarbeider med lokaler aviser om dette. (JJ)*

Det var stor enighet om betydningen av å holde fast ved de etablerte rekrutteringskanalene – barnehage, skole, voksenopplæringa, etc. I den forbindelse ble det lagt vekt på å ha oversikt over hvem som har ansvar og hvem man bør kontakte.

I intervjuene kom det fram at det arbeides med å utvikle nye aktivitetstilbud og nye måter å profilere og rekruttere deltakere på. Likevel hemmes mye av dette ved at det mangler et helhetlig system, og at det verken innafor kommunale institusjoner, friluftsråd eller foreninger finnes en infrastruktur som er god nok. I enda større grad gjelder det samme forholdet i relasjonene mellom disse aktørene. Som Gurholt mfl. (2020) påpeker gjennom eksempler fra Oslo, har folkehelse- og frivillighetskoordinatorer fokus på utarbeidelse av overordnede planer, virkemidler og tiltak som skal være kunnskapsbaserte. Imidlertid er oppmerksomheten når det gjelder gjennomføringen mye svakere. Mye av initiativene overlates til friluftsråd og foreninger. Dermed koker det hele lett ned til et ressurs spørsmål, og mye ansvar overlates til ildsjeler.

Buskerud JFF pekte på en utfordring som synes å være felles for både friluftsråd, foreninger og kommuner. I dette fylkeslaget finner informasjon og rekruttering i hovedsak sted på et lokalt nivå. Aktivitetssystemet er på plass, men tilbudene er ikke ensartet nok til å rekruttere bredt og ikke alle lokallag er i stand til å stable noe på beina. Årsaken er at det på lokalt nivå ikke finnes et godt system. I hovedsak er aktivitetene som tilbys basert på ildsjelers initiativ og innsats. Informasjon skjer stort sett gjennom munnhell og gode anbefalinger, ofte gjennom sosiale medier. Derfor er det trolig mest barn og unge fra fiske- og jaktmiljøer som rekrutteres. I løpet av et år deltar bortimot 10 000 barn og unge i et eller annet arrangement eller aktivitet. Problemet er at man ikke har ressurser og et system til å følge det opp.

Foto: Vegard Gundersen

5.5 Varig deltagelse

Informantene var samstemte i at organiserte aktiviteter med lav terskel som gir anledning til mestring på egne premisser er en forutsetning for gjentagende og varig deltagelse. I tillegg ble et godt sosialt miljø og muligheten for å danne sosiale nettverk ansett som spesielt viktig for de som ikke har familie med friluftssinteresser.

- *Viktig at barn lærer å være ute på en måte som gjør at de føler de har kontroll og er trygge. Derfor er det også viktig at terskelen ikke settes for høyt og at det er fravær av konkurranse. Mestring skal dreie seg om å håndtere ting på egen hånd, på egne premisser. (KO)*
- *Miljø og nettverk er viktig, spesielt for dem som ikke har familie som har friluftssinteresser. (KO)*

Voksne må være gode forbilder og unngå å framstille friluftsliv som en livstilskonkurranse gjennom bruk av dyre klær og kule Instagram og Facebook-meldinger.

- *Felles opplevelse av natur er en sterk arena for relasjonsbygging. Og det er voksenrollen som er den store faktoren som gjør en forskjell når det gjelder om ungene blir engasjert, om ungene får mestringsopplevelse, om ungene lærer og om ungene blir anerkjent som den de er, at voksen greier å se bakom ungen. Hvordan vi møter og har relasjoner til ungene er helt avgjørende. (KB)*

Videre var noen opptatt av betydningen av å gå gjennom familier.

- *Det er viktig å rekruttere foreldre, å få foreldrene engasjert. Da kan vi også få barna med videre (KB)*

Det ble fra friluftsrådene side pekt på at deltagere ikke engasjerer seg i langsiktige prosjekter og at det fra deres ståsted derfor er svært vanskelig å si noe om varig deltagelse. Ett kurs er ikke nok. Kursdeltakerne må følges opp etter det første kurset, med invitasjon til å bli med videre på aktivitet, turer og frivillig arbeid. Uten oppfølging er det fare for at det ikke skjer noe mer.

Norges speiderforbund bruker naturen i utstrakt grad som arena. I motsetning til andre friluftslivsforeninger og friluftsrådet står speiderforbundet ikke overfor de samme utfordringen med varig deltagelse ettersom grupper samarbeider over år og det oppstår en intern solidaritetsdynamikk og en sterk identitet som speidere. Dette er vanskeligere å få til i mye av det andre organiserte friluftslivet ettersom de som rekrutteres i få tilfeller deltar i aktiviteter over tid. Samtidig bør friluftsrådene og foreningene forsøke å finne måter der organiserte friluftslivstilbud kan bidra til å etablere det sosiale nettverket og identitet som friluftslivsutøver. Med Barnas turlag er DNT kanskje i nærheten av noe slikt gjennom at familiebaserte aktiviteter har et mål som strekker seg utover å tilby erfaring med gode naturopplevelse. Målsetningen er også at barna skal utvikle en identitet knyttet til natur og friluftsliv.

5.6 Oppsummering

- Mye oppmerksomhet er rettet mot det som omtales som utsatte grupper eller grupper med utfordringer, og som i liten eller ingen grad har erfaring med friluftsliv. I hovedsak tenker man da på barn og unge med innvandrerbakgrunn og/eller fra familier med lav inntekt.
- I intervjuene var det samstemmighet om at rekruttering gjennom barnehage og skole er viktig for å nå ut til utsatte grupper. Rekruttering gjennom friluftslivsorganisasjoner og sosiale media når for det meste de som er aktive fra før.
- Rekruttering gjennom personer /foreninger som springer ut av innvandremiljøer kan være et viktig tiltak. Det varierer i hvilken grad foreninger har greid å få til dette.
- Det er et dilemma i hvilken grad egne tilbud for innvandrergrupper virker positivt med tanke på integrering. Fordelene er at aktivitetene kan tilpasses forutsetningene deltakerne har, samt at det kan føles tryggere og være med. Ulempen er at det i hovedsak ikke virker integrerende.
- Det eksisterer et problem ved at mange av aktivitetene varer over kort tid. Ressurssituasjonen i lokallag som baserer seg på frivillighet og er avhengig av ildsjeler. Det svekker mulighetene for langsiktig og varig oppfølging
- Det er viktig å få formidlet at friluftslivsaktivitetene som tilbys har en lav terskel og kan tilpasses den enkeltes nivå, samt at tilbudet skiller seg fra idrettens prestasjonsorientering
- I skolesammenheng går man bort fra ensidig kunnskapsfokus. I stedet er man mer opptatt av at barn skal føle glede over å ha skole ute.
- Det er mange ulike samarbeidsrelasjoner mellom friluftsrådene, friluftslivforeningene, skolevesenet og kommuner. Slike prosjekter er stort sett vellykket, men det er en ulempe at det i for stor grad avhenger av personlig interesse og av ildsjeler. Spesielt når lokallag er involvert i samarbeid kan det strande på manglende ressurser. Følgelig ble det etterlyst en bedre organisatorisk infrastruktur når det gjelder samarbeid mellom friluftsråd, foreninger og kommunale instanser.
- Det kan være vanskelig å få innpass i skolene. Delvis har dette å gjøre med stramme og rigide timeplaner. Skolens manglende interesse og liten politisk interesse i kommunene kan også være en utfordring.
- Voksenrollen ble mye betont, som forbilde og som skaper av gode relasjoner og miljø
- Ut fra tanken om at deltagelse i friluftsliv i stor grad er familiebasert, ble det lagt vekt på at man bør søke å rekruttere familier, og ikke barn/ungdommer alene. Når det gjelder flerkulturell integrering kan familiefokus også gjøre sitt til at deltagelse i aktiviteter føles tryggere og mer akseptabelt.
- Digitalisering kan være et nyttig utgangspunkt for å utforme nye typer aktiviteter, og for å tilføre allerede etablerte aktiviteter noe nytt.

6 Deltagelse og ikke-deltagelse i organisert friluftsliv

Resultater fra en kvantitativ panelundersøkelse

Foto: Vegard Gundersen

Dette kapitlet omhandler resultater fra en undersøkelse utført blant foreldre om barns deltagelse i organisert friluftsliv og friluftslivsaktivitet.

6.1 Metodikk og utvalg

Undersøkelsen ble administrert til et landsrepresentativt panel av markedsanalysefirmaet Norstat. Undersøkelsen var nettbasert og respondentene svarte direkte via pc, mobiltelefon eller nettbrett. Til sammen fikk 4105 personer invitasjon til å delta i undersøkelsen og 1244 personer startet utfylling av skjemaet. I alt 75 personer ble screenet ut (hadde ikke barn i alderen 6-19 år) og 36 ble definert som quota full. De sistnevnte betyr at det er noen respondenter som ikke bidrar til å øke representativiteten, eller sagt på en annen måte, de bidrar til å øke skjevheten i materialet og tas dermed ut. Med disse justeringene blir antall reelle respondenter 1133, hvorav 10 % avbrøt utfyllingen før de var ferdig. Til sammen deltok 1002 foreldre i undersøkelsen (24 % svarprosent), og som dermed utgjør materialet for dette

kapitlet. Vi redegjør i 6.1.1 for representativiteten i utvalget ved å teste for nøkkeltall fra målpopulasjonen.

For å unngå at bare de som har barn som er med i en friluftslivsorganisasjon eller som er spesielt interessert i temaet valgte vi en nøytral beskrivelse av undersøkelsen – nemlig at den handlet om barns fritidsaktiviteter. Dette mener vi er en legitim beskrivelse av innholdet, selv om hovedfokuset er på friluftsliv. Vi fikk en god, og så langt vi har grunnlag for å tolke det, en ganske representativ fordeling av foreldre som har barn som er eller har vært med i en friluftslivsorganisasjon og foreldre som har barn som aldri har vært med i en friluftslivsorganisasjon (se mer under 0). I sine panelundersøkelser gir Norstat respondentene mulighet til å karaktersette undersøkelsene på en skala fra 1 til 5. Både tema og lengde blir vurdert. Denne undersøkelsen fikk en samlet tilfredsskår på 4,3 (på en skala fra 1 til 5, der 5 er best), det samme gjorde tematikken. Dette tilsier at ingen følte seg «lurt» av at beskrivelsen av temaet/innholdet i undersøkelsen.

Undersøkelsen inneholdt noen spørsmål om foreldrene, men i all hovedsak ble foreldrene bedt om å svare om og på vegne av sine barn. De ble innledningsvis bedt om å svare for det eldste barnet, dersom de hadde flere barn i alderen 6-19 år. Dersom flere hadde svart for det yngste barnet ville vi trolig fått færre som både var med i en friluftslivsorganisasjon eller hadde sluttet, samt færre som reelt ville kunne gi oss innsikt i hvorfor barnet ikke hadde vært med i en friluftslivsorganisasjon, det kunne for eksempel rett og slett skyldes at de var yngre og ikke hadde «rukket» å være med på noe enda.

6.1.1 Representativitet og sosio-demografiske bakgrunnsvariabler om barn og foreldre

Vi sammenlignet respondentutvalget med tall fra SSB for å se om det var skjevheter mellom utvalget i undersøkelse og den norske populasjonen. Vi har tatt i utgangspunkt i data oppgitt om barna, og vi har sett på barnas alder, geografi, kjønn og type husholdning (se tabell 6.1.), i tillegg til forelderens etnisitet.

Den geografiske fordelingen² i utvalget samsvarer godt med den norske barnepopulasjonen. Det var noen færre fra Vestlandet og noen flere fra Oslo i utvalget enn i populasjonen, men forskjellene var relativt små og vi anser derfor den geografiske fordelingen i materialet å være tilfredsstillende. Kjønnfordelingen for barna det var svart for samsvarte også godt med barnepopulasjonen, det var marginalt færre jenter det ble svart på vegne av enn det som er den reelle andelen. Når det kommer til alder er de yngre barna noe underrepresentert, mens ungdommer er noe overrepresentert. Spesielt er 16-17 åringene overrepresentert, mens 7-9 åringer er særlig underrepresentert. I noen av analysene deler vi barna inn i barn (6-12 år) og ungdommer (13-19 år). Fordelingen i materialet var 40 % barn og 60 % ungdom. At det er en overvekt av ungdom skyldes trolig også at vi ba foreldrene svare for det eldste barnet. Fordelingen på en- og flerhusholdning samsvarte også godt med det vi finner i den norske populasjonen, der i overkant av 3 av 4 barn bor i en-en-husholdning, mens om lag 25 % bor i flere husholdninger³.

Tabell 6.1. Representativitet for utvalget sammenlignet med den norske populasjonen (sistnevnte tall er hentet fra SSB sin statistikkbank).

	Den norske populasjonen	Utvalget	Forskjell
6 år	7,0	6,1	-0,9
7 år	7,1	4,2	-2,9
8 år	7,3	4,7	-2,6
9 år	7,4	4,6	-2,8
10 år	7,3	6,2	-1,1
11 år	7,1	6,0	-1,1
12 år	7,2	7,6	0,4
13 år	7,0	7,9	0,9
14 år	7,0	8,1	1,1
15 år	7,0	8,0	1,0
16 år	6,9	11,3	4,4
17 år	7,0	13,4	6,4
18 år	7,4	8,2	0,8
19 år	7,4	3,9	-3,5
Nord-Norge	8,9	9,6	0,7
Midt-Norge	13,8	14,4	0,6
Vestlandet	22,0	20,0	-2,0
Østlandet	30,7	30,0	-0,7
Sørlandet (inkl. Telemark og Vestfold)	14,0	12,9	-1,1
Oslo	10,6	13,2	2,6
Barnet bor i en-husholdning ⁴	76,7	77,9	1,2
Andel jenter 6-19 år	48,6	46,3	-2,3

Foreldrene som har besvart undersøkelsen er i alderen 22 til 77 år (median var 45). Det var noen flere mødre enn fedre som deltok (52,1 %). Andelen innvandrere (SSB⁵) utgjør 17 % av

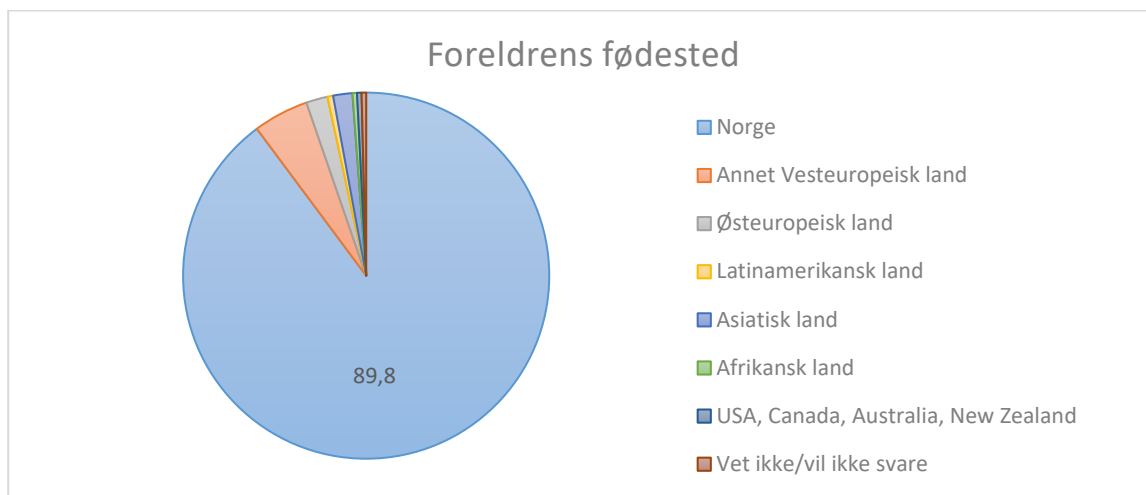
² Geografisk bosted er kategorisert etter hvor forelderen som besvarte undersøkelsen er bosatt. Vi finner ingen signifikante forskjeller mellom geografisk tilhørighet for de barna som bor i et hjem vs. flere hjem eller geografisk tilhørighet og om forelderen som besvarte har eneforsørger eller ikke.

³ SSB skriver følgende: «Når vi ikke skiller mellom gifte og ugifte foreldre, ser vi at andelen barn som bor sammen med begge foreldrene sine var ganske stabil fra 2005 (74,9 prosent) til 2020 (76,7 prosent).»

⁴ 0-17 år hentet fra SSB: [Barn og unges familier \(ssb.no\)](https://ssb.no/barn-og-unges-familier)

⁵ SSB definerer innvandrere slik: *Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre (Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre - SSB)*. I vår undersøkelse har vi kun spurt respondenter (altså forelderen som besvare undersøkelsen) om hvilket land vedkommende er født i – vi har altså ingen kjennskap til deres foreldre eller besteforeldre. Vi antar likevel at sammenligningsgrunnlaget er relativt likt.

befolkningen 20 år eller eldre i Norge. I undersøkelsen vår utgjør ikke-norskfødte foreldre i alt 10,2 % (Figur 6.1). Barn med foreldre født i land utenfor Norge er dermed underrepresentert i datagrunnlaget, men dette tallet er likevel langt høyere enn det man har vært i stand til å inkludere i andre tilsvarende undersøkelser (se f.eks. Skår mfl. 2014). Med unntak av dette anser vi at utvalget representerer den norske populasjonen på en tilfredsstillende måte, det har derfor ikke vært nødvendig å vekte⁶ materialet i analysene.

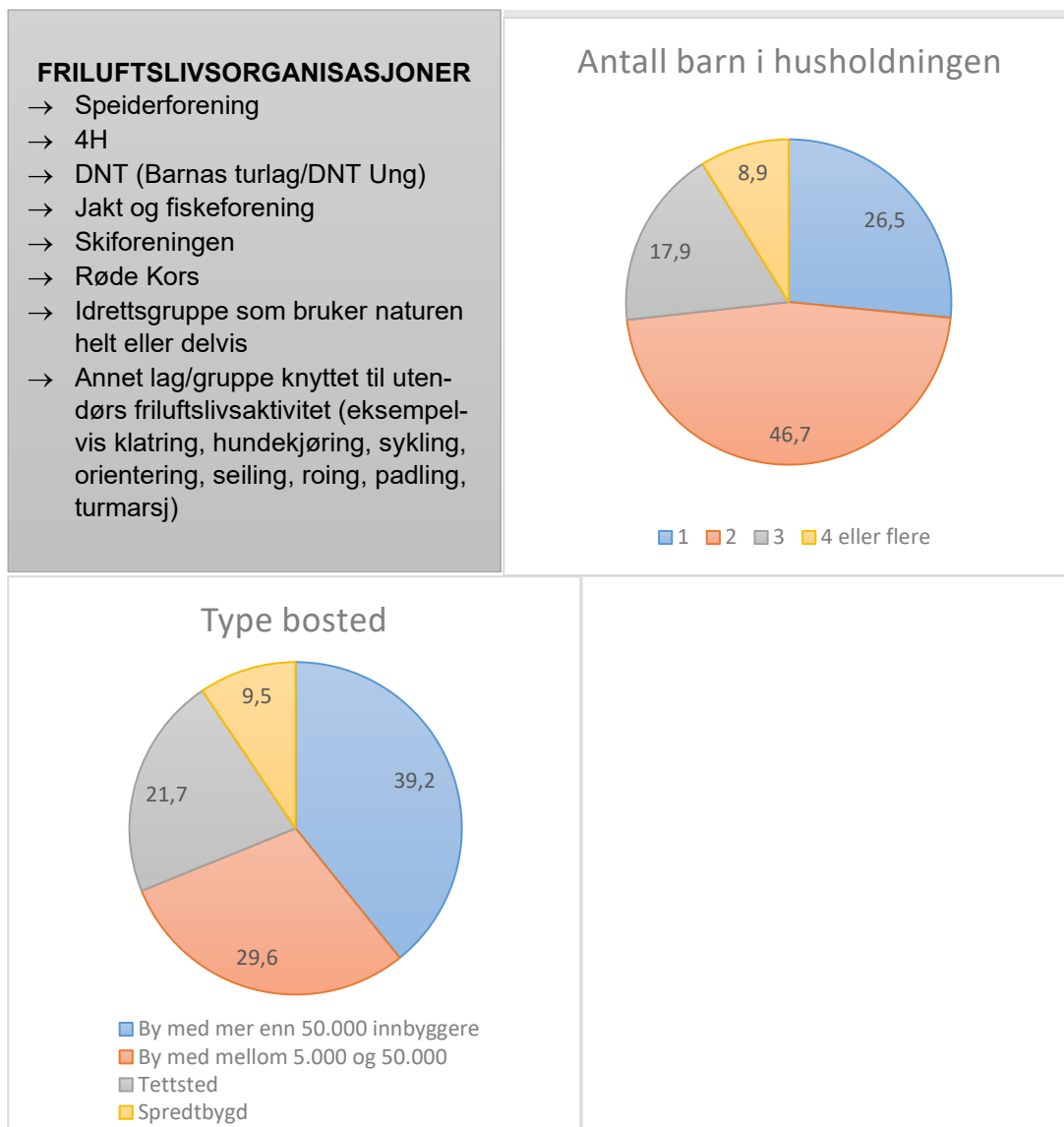
Figur 6.1. Forelderens (respondentens) fødeland, oppgitt i prosent (n=1002).

Foreldrene ble bedt om å oppgi hvor mange barn som bodde i husholdningen og hva slags type bosted barnet bodde på. De aller fleste har flere barn i husholdningen og det mest vanlige er at det er to barn⁷ (Figur 6.2). I alt 70 % bodde i byer, hvorav 40 i større by og 30 % i mindre. Ytterligere en av fem bodde i tettsteder, mens bare 10 % bodde i spredtbygde strøk⁸.

⁶ Å vekte materialet er å gi noen respondenter større vekt i presentasjonen for å speile populasjonen på en enda bedre måte.

⁷ Tallene er ikke direkte sammenlignbare med tall fra SSBs statistikkbank fordi det ikke går an å skille ut aldersgruppa 6-19 år spesifikt. Barn i aldersgruppa 0-6 år vil trolig i større grad ha færre søsken enn det barn i aldersgruppa 6-19 år har, og andelen som bor i husholdning med 1 barn er også lavere i befolkningen enn det våre data viser for aldersgruppa 6-19 år. Vi kan derfor ikke vurdere representativiteten direkte. Men vi ser i SSBs statistikkbank at de aller fleste barn har søsken og at 1 søsken er det vanligste. Dette ser vi også i våre data.

⁸ Tall fra SSB er ikke direkte-sammenlignbare, men her finner vi at for den norske befolkningen som helhet bor 18 % i spredtbygde strøk, mens 82 % bor i tettsteder eller byer. Definisjonen av tettsted i SSBs statistikk er definert som tettsted der det bor minst 200 personer og der avstanden mellom hus normalt ikke overstiger 50 meter. I vår undersøkelse har vi ikke operert med slike definisjoner, kun de kortfattede beskrivelsene som er vist i figuren. Dette gjør at tallene ikke er direkte sammenlignbare, men de bør likevel gi en pekepinn og vi vil si at fordelingen vi har i utvalget vårt virker å være relativt representativ.

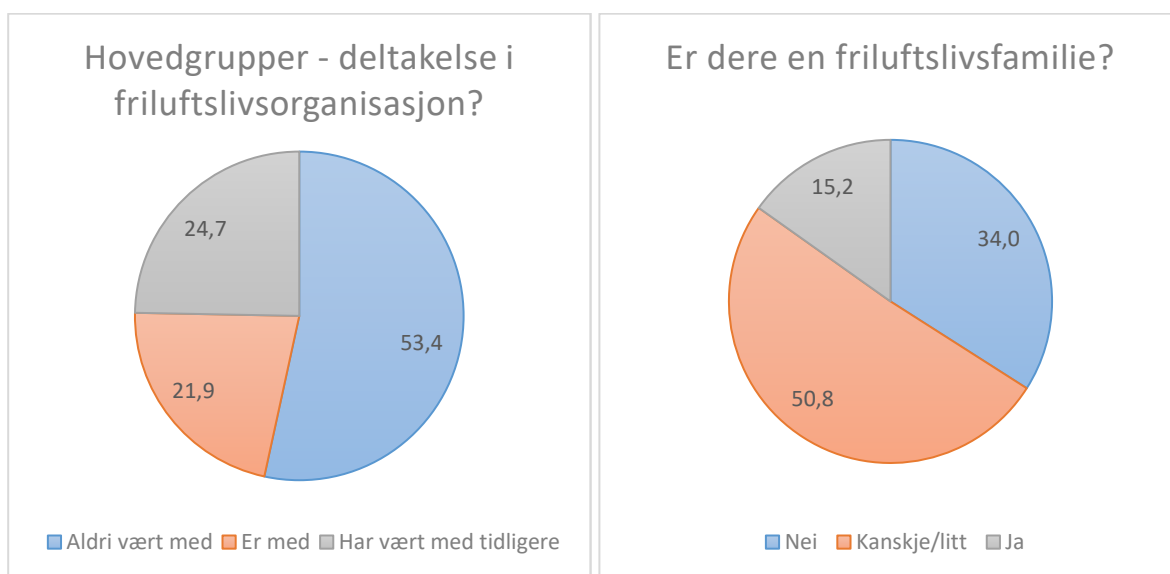

Figur 6.2. Barnas husholdning til venstre og type bosted til høyre, begge oppgitt i prosent (n=998)

6.2 Om barna som foreldrene svarte for

Et viktig utgangspunkt for undersøkelsen var å innhente kunnskap både om de barna som **deltar** i organisert friluftslivsaktivitet, de som har **vært med tidligere** og de som **aldri har vært** med. Disse utgjør de tre hovedgruppene av barn representert i undersøkelsen. Hva som er en friluftslivsorganisasjon, kan selvsagt diskuteres, og avgrensingene er ikke nødvendigvis entydig. I undersøkelsen ble spesifikke organisasjoner listet opp, i tillegg til eksemplifisering av aktiviteter som kan inngå i mer «utypiske organisasjoner». Svaralternativene og eksemplene som ble brukt vises i boksen til høyre.

Dataene viser at 22 % av barna var med i en av de nevnte friluftslivsorganisasjonene, mens 25 % hadde vært med tidligere (se **Figur 6.3**). Det vil si at drøyt halvparten (53,4 %) oppga at barnet aldri hadde vært med i en friluftslivsorganisasjon. Til sammenligning var det kun 18 % som aldri hadde vært med i en idrettsklubb, og 46,5 % var med i en idrettsklubb på nåværende tidspunkt.

Figur 6.3. Hovedgrupper av barna gruppert etter om de er med, har vært med tidligere eller aldri har vært med i en friluftslivsorganisasjon til venstre (n=998). Foreldrens vurdering av om de er en friluftslivsfamilie til høyre (n=1002). Begge oppgitt i prosent.

Det var ingen signifikante forskjeller mellom de tre hovedgruppene når det gjaldt barnets kjønn, bosted (spredtbygd – by), om de bodde i et eller flere hjem, geografi, husstandens samlede inntekt og forelderens⁹ fødeland eller forelderens¹⁰ alder. Det var imidlertid signifikant forskjell når det gjaldt alder, der de som var med i en friluftslivsorganisasjon var noe yngre enn de som aldri hadde vært med, som igjen var yngre enn de som hadde vært med tidligere. Dette indikerer at deltagelse i friluftslivsorganisasjonene er vanligere i litt yngre alder, noe vi også finner indikasjoner på når det gjelder deltagelse i organiserte aktiviteter generelt (Bakken 2019, Wold mfl. 2020).

Dersom vi ser på organisasjonsdeltagelse generelt viser dataene at 63,3 % av barna er med i en organisasjon i dag (alle former for organisasjoner, inkl. friluftsliv) og det er kun 5,9 % som aldri har vært med i en eller annen form for organisert aktivitet. Dette resultatet er i tråd med Ungdata (Bakken 2020). Det er en høyere andel av barna 6-12 år som er med (81,2 %) enn blant ungdommen, der deltagelsesandelen 51,8 %. Nordbakke (2019) fant et noe høyere tall i aldergruppen 6-12 år, der i alt 92 % av barn deltok i organiserte aktiviteter. Tallet for ungdom

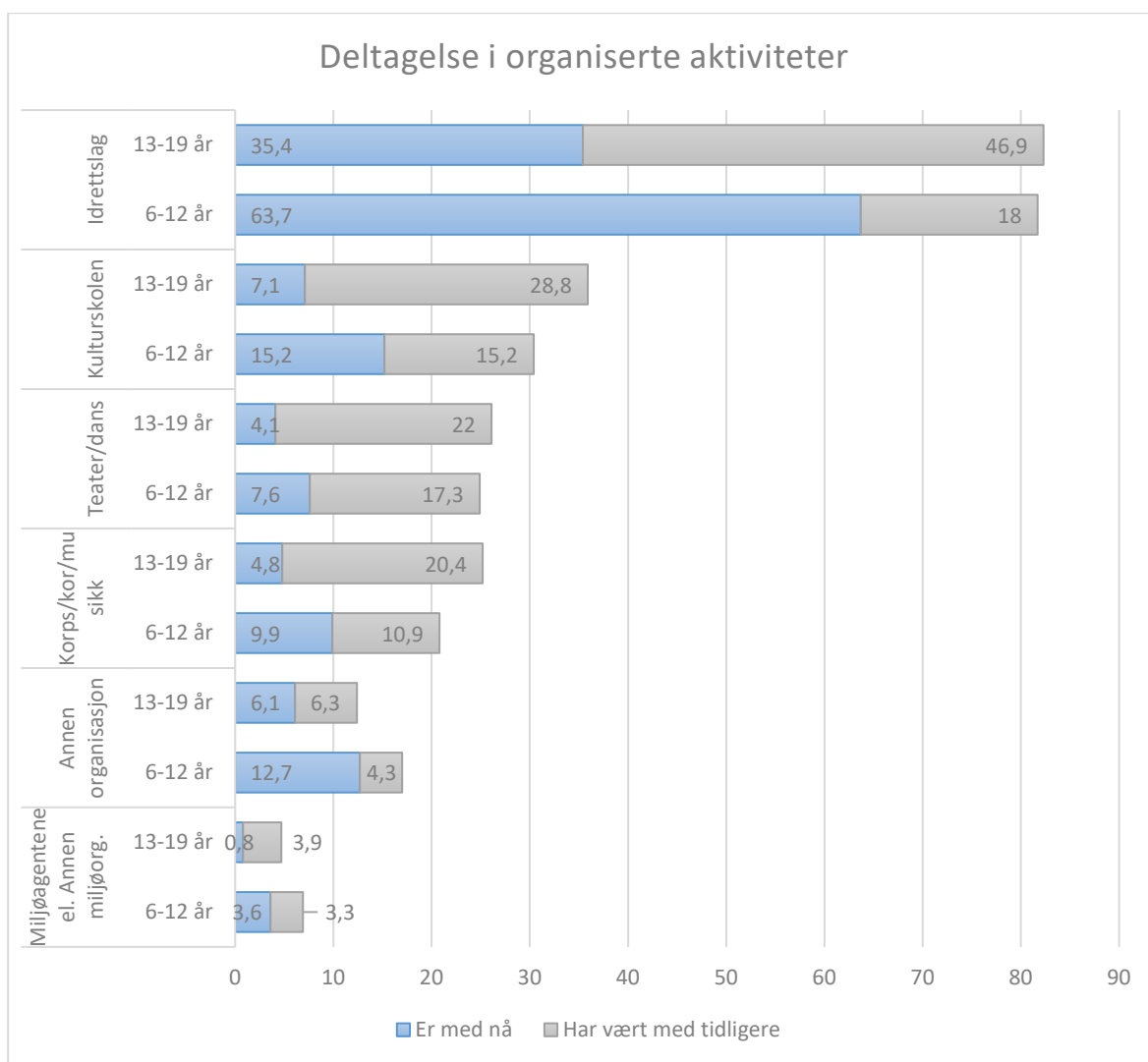
⁹ Den foreldereren som besvarte undersøkelsen. Det var knappe 10 % av foreldrene som var født i et annet land enn Norge (n=90). Fordi antallet foreldre med fødested i et annet land enn Norge var så lavt er det ikke statistisk forsvarlig å sjekke for variasjoner mellom mer spesifikke geografiske verdensregioner.

¹⁰ Den foreldereren som besvarte undersøkelsen

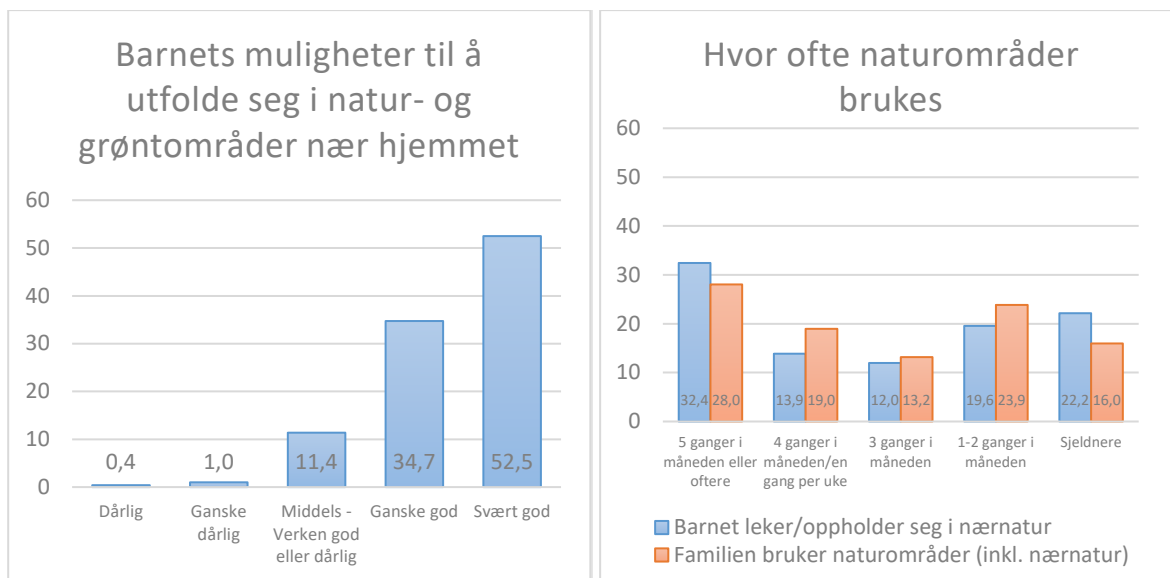

(12-19 år) stemmer ganske godt overens med ungdomsdata (Bakken 2019). Se for øvrig Wold mfl. (2020) for mer inngående diskusjon av denne form for deltagelse. Når det gjelder andre former for organisert aktivitet utenom friluftsliv er det idrettslag/klubb som er det mest vanlige, etterfulgt av kulturskole og samlegrupper andre organisasjoner (se **Figur 6.4**).

Vi spurte om forelderen anså at det var en «friluftslivsfamilie». Begrepet ble ikke definert, men foreldrenes egen vurdering tilsier at mange selv synes de helt eller delvis er en friluftslivsfamilie. Dette er en helt subjektive vurderinger, og det er nok slik at friluftsliv er et positivt ladet ord som mange ønsker å være en del av. Likevel var det kun 15 % svarte at de var en friluftslivsfamilie, mens halvparten oppga at de kanskje var det. En tredjedel av barna kommer dermed ikke fra det foreldrene vil kalle en friluftslivsfamilie (se **Figur 6.3**). Foreldrene vurderer videre at i all hovedsak at barna har gode muligheter til å utfolde seg i natur- og grøntområder nær hjemmet, da 78 % svarte at de mener mulighetene er gode eller svært gode. 11,5 % mente de var middels, mens bare 1,4 % svarer dårlig/svært dårlig (Figur 6.5). Dette er omtrent det samme som foreldre oppga i tilsvarende nasjonal foreldreundersøkelse i 2013 (Skår mfl. 2014). Et viktig funn fra foreldreundersøkelsen i 2013 er at ganske få barn oppsøker natur- og grøntområder i det daglige (Gundersen mfl. 2016), men at de hyppigere bruker egen hage, gatemiljø eller lekeplasser. Så selv om foreldrene rapporterer god tilgang til naturområder, blir de i liten grad brukt av barn, og hvis de blir brukt er det de yngste barna som er mest ute i naturområder sammen med voksne.

Figur 6.4. Deltagelse i ulike former for organisert aktivitet, vist i prosentandel av de to aldersgruppene 6-12 år og 13-19 år – både for deltagelse nå og tidligere deltagelse (Samlet $n=1002$, n 6-12 år = 394, n 13-19 år=608).

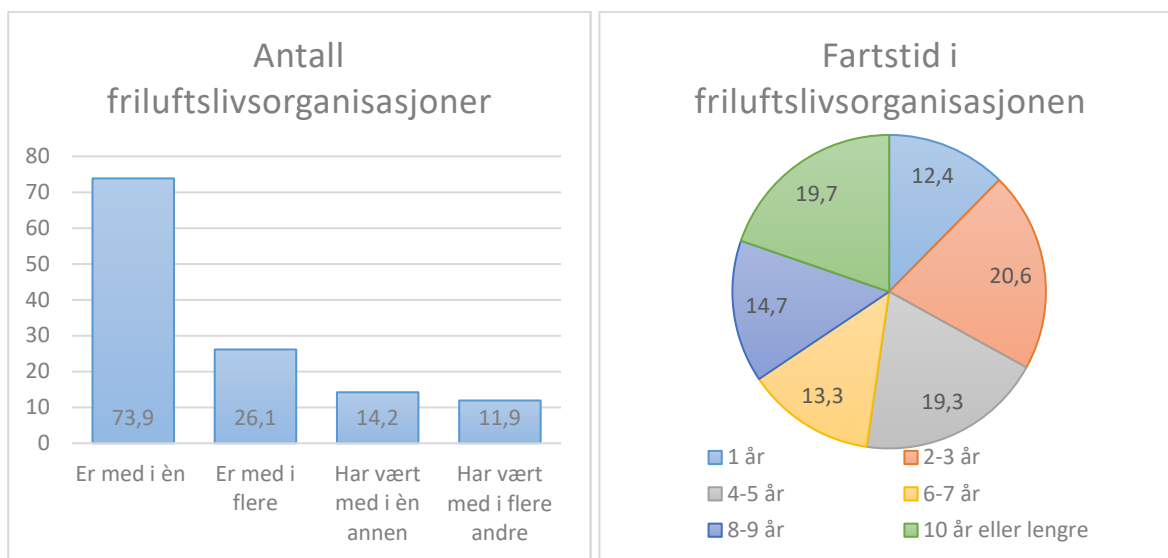

Figur 6.5. Foreldrenes vurdering av barnets muligheter til utfoldelse i natur- og grøntområder nær hjemmet (n=1002) og hvor ofte naturområder brukes av barnet og familien (n=1002) – begge oppgitt i prosent.

6.3 Deltagelse: om de som er aktive i en friluftslivsorganisasjon

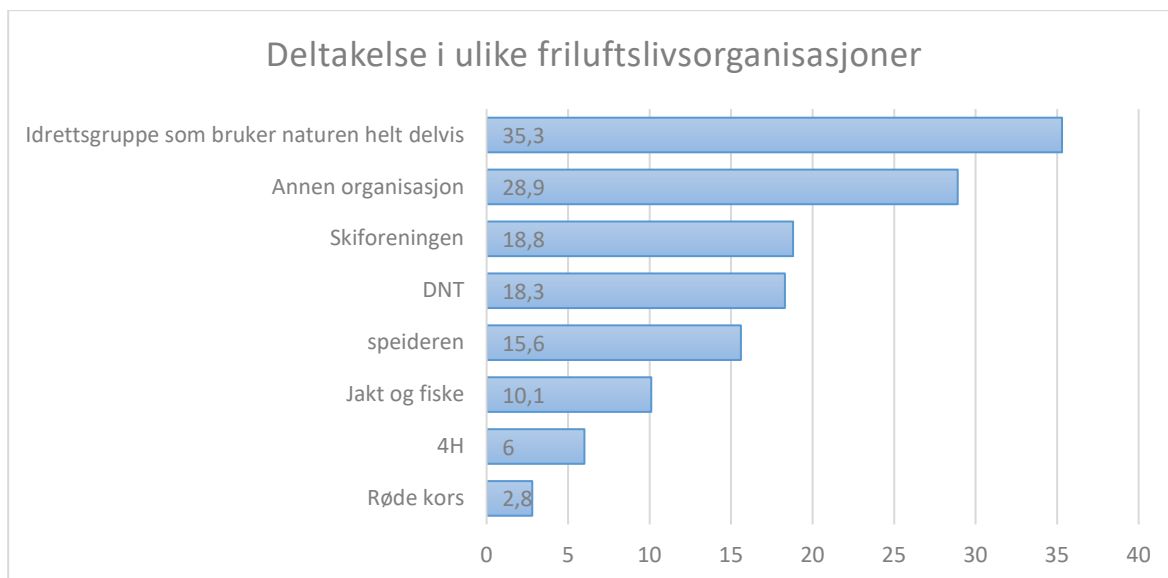
Blant de som var med i en friluftslivsorganisasjon var det en liten overvekt av gutter, andelen var 56,9 %. Forskjellen var imidlertid ikke signifikant, slik at det likevel er riktig å si at gutter og jenter deltar i like stor grad. De aller fleste (74 %) er med i én friluftslivsorganisasjon, mens 26 % er med i flere ulike organisasjoner (Figur 6.6). 14,2 % hadde vært med i minst én annen friluftslivsorganisasjon tidligere og 12 % hadde vært med i flere andre friluftslivsorganisasjoner tidligere. Når vi ser på hvor lenge barna har vært med¹¹ i organisasjonen ser vi at det er stor variasjon. Det kanskje mest overraskende er at hele 20 % har vært med i 10 år eller lengre. Dette kan indikere at mange de som melder seg inn i en friluftslivsorganisasjon er medlem lenge, men dette blir mer diskutert der vi presenterer data på de som har slutta (se kap. 6.5). Men det er viktig å være klar over at medlemskap i seg selv ikke sier så mye om aktivitetsnivået, da det også finnes en god del ganske passive medlemmer.

Figur 6.6. Hvor mange friluftslivsorganisasjoner barna er med i til venstre og hvor lenge de har vært med til høyre, begge oppgitt i prosent (n=218).

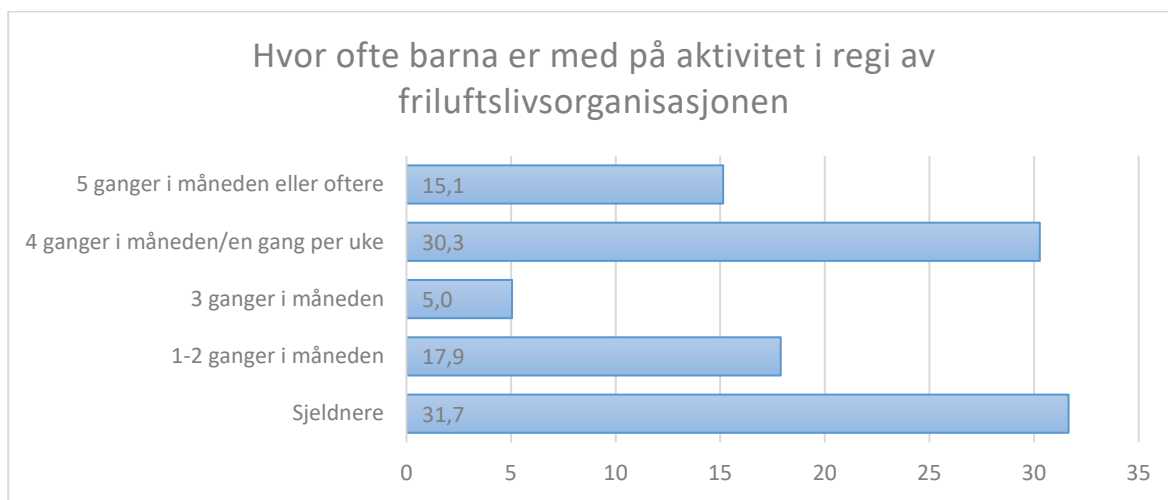
Figur 6.7 viser den prosentvise fordelingen i de ulike friluftslivsorganisasjonene. En av tre var med i en idrettsgruppe som bruker naturen helt eller delvis, mens knappe 30 % var med i en annen organisasjon enn de spesifikke friluftslivsorganisasjonene som ble nevnt (eksemplifisert som utendørs friluftslivsaktivitet: se boks figur 6.2). Blant de spesifikke friluftslivsorganisasjonene var det Skiforeningen og DNT som flest var med i – i overkant av 18 % var med i hver av disse. 15 % var med i speideren og 10 % i en jakt- og fiskeforening. 4H og Røde Kors hadde de laveste oppslutningene, hhv. 6 og 3 % var med i disse. Prosentandelen overstiger 100, noe som betyr at flere av barna var med i mer enn en friluftslivsorganisasjon.

¹¹ Respondentene ble bedt om å oppgi hvilket år barnet startet i den siste friluftslivsorganisasjonen de nå er med i. 2020 er her omkodet til 1 år, 2019 til 2 år osv.

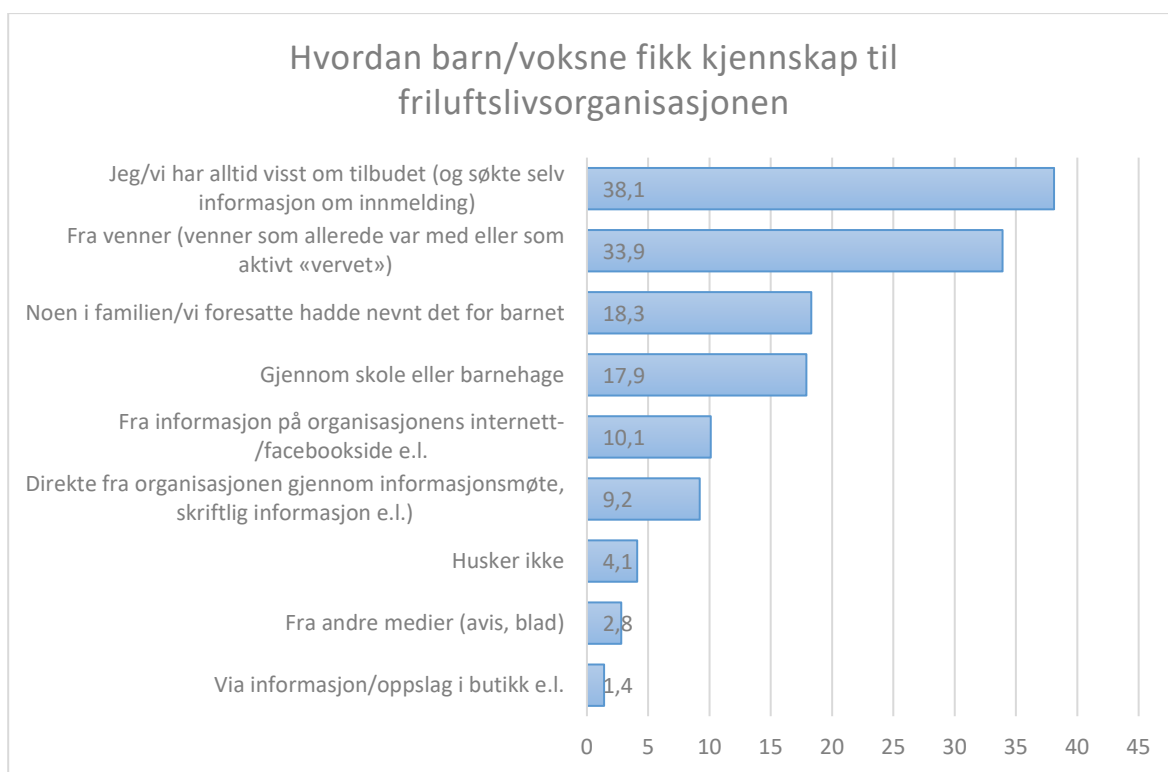
Figur 6.7. Hvilken Friluftslivsorganisasjon barna er med i (n=218).

I 40 % av tilfellene var det barnet som selv hadde bestemt at hun/han skulle begynne i friluftslivsorganisasjonen, mens det i 60 % av tilfellene var forelder(e) som hadde foreslått (likt for gutter og jenter). Hvor hyppig det er aktivitet i organisasjonen varierer (Figur 6.8). I alt 45 % deltok ukentlig eller oftere. Samtidig var det så mange som en av tre som deltok sjeldnere enn en gang i måneden.

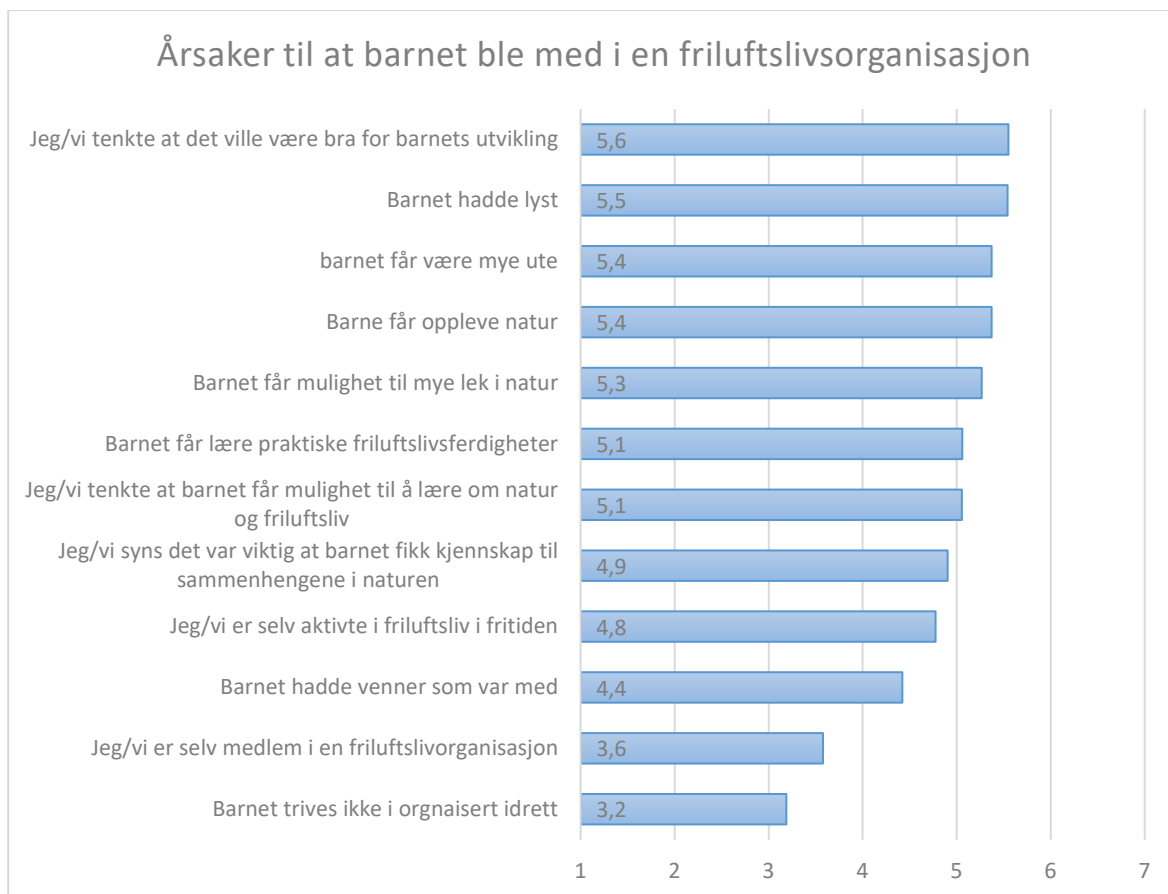
Figur 6.8. Hvor ofte barna deltar i aktivitet i regi av friluftslivsorganisasjonen (n=218)

Vi ser at rekruttering i stor grad skjer fordi foreldre kjenner til organisasjonen/tilbudet og selv søker informasjon om innmelding eller fordi barnet får kjennskap fra venner som er med (se Figur 6.9). Å få kjennskap via medier, informasjonsoppslag eller infomøter i regi av organisasjonene er mindre vanlig.

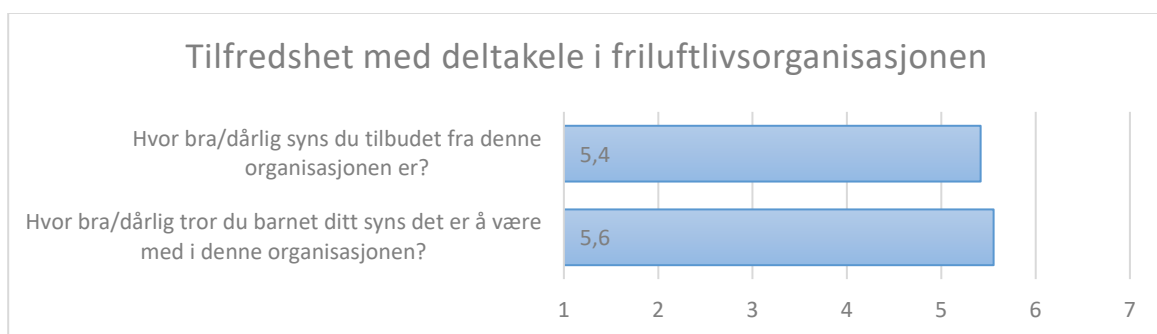
Figur 6.9. Hvordan barnet/de voksne fikk kjennskap til friluftslivsorganisasjonen. Oppgitt i prosent, det var mulig å krysse av flere svaralternativer slik at samlet prosent overstiger 100 (n=218).

Vi listet opp 12 mulige årsaker til at barnet ble med i friluftslivsorganisasjonen (Figur 6.10), og ba foreldrene om å oppgi hvor viktig disse hadde vært. Ni av årsakene må sies å ha vært viktig, dersom vi ser på gjennomsnittskårene samlet – og det var egentlig ganske små forskjeller i viktighetsgraden mellom de fleste av dem. At foreldrene tenker at det å delta i en friluftslivsorganisasjon er bra for barnets utvikling var den viktigste årsaken, etterfulgt av at barnet selv hadde lyst, og at barnet får være ute og får oppleve natur. Lek vs. det å lære om naturen eller praktiske friluftslivsferdigheter anses like viktig av foreldrene, mens det at barnet får kjennskap til sammenhengene i naturen er også viktig. At foreldrene selv er med i en friluftslivsorganisasjon var ikke viktige i det hele tatt for om lag 1 av 3, men øvrige av foreldrene spredte seg godt ut og oppga svært varierende grad av viktighet her. At 1 av 3 oppgir dette som helt uviktig kan indikere både at de selv ikke er med i en friluftslivsorganisasjon, eller at deres deltagelse ikke har betydning for at barnet er med. At foreldrene selv er aktive i friluftsliv er en viktigere årsak enn at de er med i en friluftslivsorganisasjon, og også dette må sies å være en viktig årsak. At barnet ikke trives i organisert idrett fikk en gjennomsnittskår på 3,2, men her er det ganske stor spredning i svarene. I overkant av ¼ sier at dette ikke var viktig i det hele tatt. Det var ingen forskjeller for gutter og jenter når det gjaldt de opplistede årsakene.

Figur 6.10. Hvor viktig ulike årsaker var til at barnet begynte i en friluftslivsorganisasjon. Oppgitt som gjennomsnittskår på en skala fra 1 ikke viktig i det hele tatt til 7 svært viktig. (n=218).

Foreldrene er gjennomgående fornøyd med tilbudet fra organisasjonene og de tror også at barnet er fornøyd (se Figur 6.11). Det er ingen korrelasjon mellom barnets alder eller hvor lenge barnet har vært med og tilfredshet - verken for barn eller foreldre. Foreldre til jenter er signifikant noe mer fornøyde en foreldre til gutter.

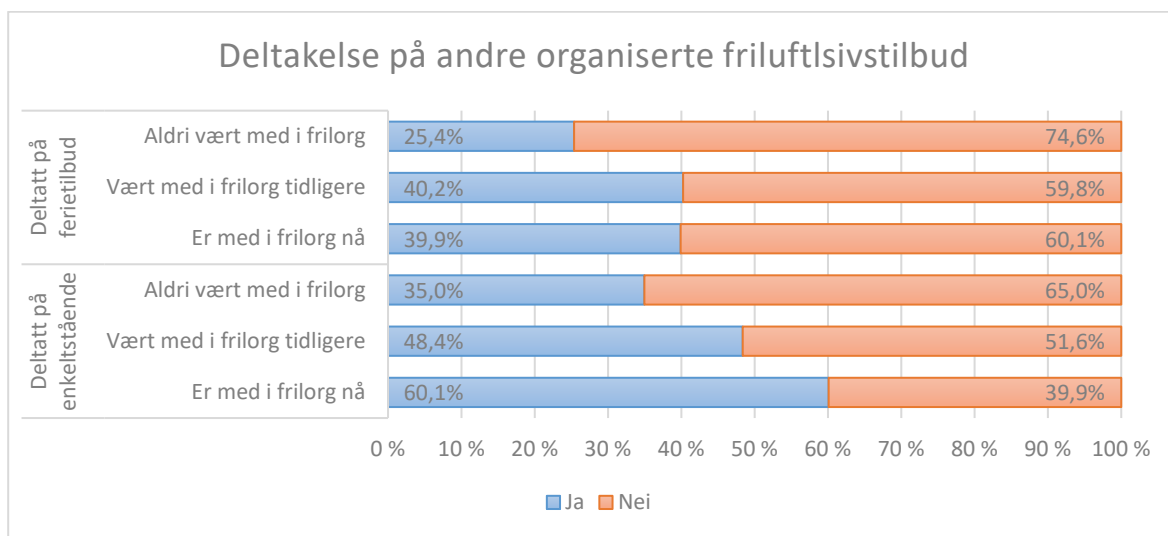

Figur 6.11. Hvor bra barn og foreldre synes tilbudet i den friluftslivsorganisasjonen de er med i er, oppgitt som gjennomsnittskår på en skala fra 1 svært dårlig til 7 svært bra (n=218).

6.4 Deltagelse i andre former for organisert friluftsliv

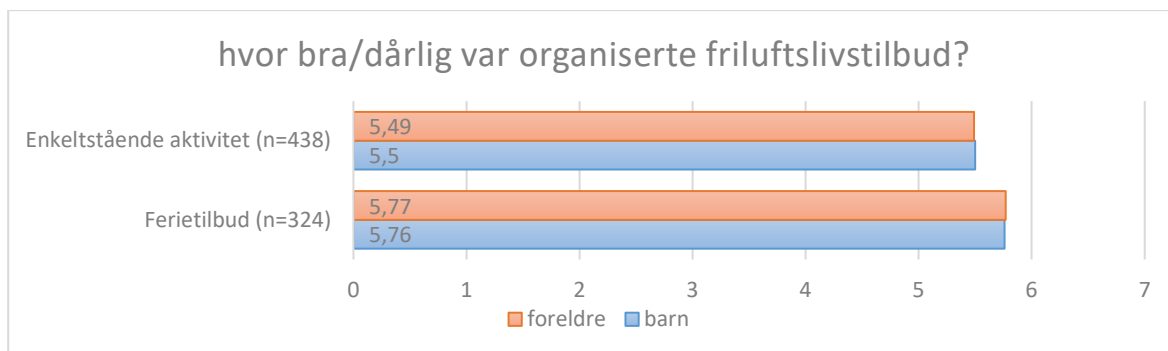
Vi spurte også om barna hadde deltatt i andre organiserte friluftslivstilbud, enten i ferie eller på enkeltstående arrangement kveld eller helg (Figur 6.12). De fleste av slike tilbud krever ikke medlemskap i noen forening for å kunne delta. I alt 32,2 % av barna hadde deltatt på et ferietilbud der friluftsliv/det å være ute i naturen var en viktig del av tilbudet. Enda flere – 43,7 % – hadde vært med på enkeltstående helge- eller kveldsarrangement med fokus på friluftsliv og natur. Hvorvidt barna er med eller tidligere har vært med i en friluftslivsorganisasjon, ser ut til å øke sannsynligheten for at de også deltar på slike former for organiserte friluftslivstilbud. Blant de som aldri har vært med i en friluftslivsorganisasjon var andelen som hadde deltatt på ferietilbud 25,4 %, mens den tilsvarende andelen var på ca. 40 % for de som var eller tidligere hadde vært med i en friluftslivsorganisasjon. Tilsvarende var andelen som hadde vært med på et enkeltstående arrangement 35 % for de som aldri hadde vært med i en friluftslivsorganisasjon, mens den var henholdsvis 50 % og 60 % for de som er eller tidligere hadde vært med¹².

Figur 6.12. Om barna eller familien har deltatt på andre organiserte tilbud der friluftsliv/det å være ute i naturen er en viktig del av arrangementet, enten i ferier eller på enkeltstående helge- eller kveldsarrangement. Vist for de tre ulike hovedgruppene av barn.

Foreldrene ble bedt om å tenke tilbake på de gangene barna eller familien hadde vært med på enkeltstående arrangement eller ferietilbud, og oppgi hvor fornøyd både de selv var med tilbudet/ne og hvor fornøyd de trodde barnet deres hadde vært. Foreldrene er gjennomgående fornøyd med både enkeltstående arrangement og ferietilbudene. De er også av den oppfatning at barnet deres synes tilbudene var bra (se **Figur 6.13**). På enkeltstående arrangement var foreldrene til barn som er med i en friluftslivsorganisasjon noe mer fornøyd enn de som ikke har barn med i en friluftslivsorganisasjon. Foreldrene til barn som var med i en friluftslivsorganisasjon trodde også at barnet deres var mer fornøyd enn det foreldre til de barna som tidligere hadde vært med trodde.

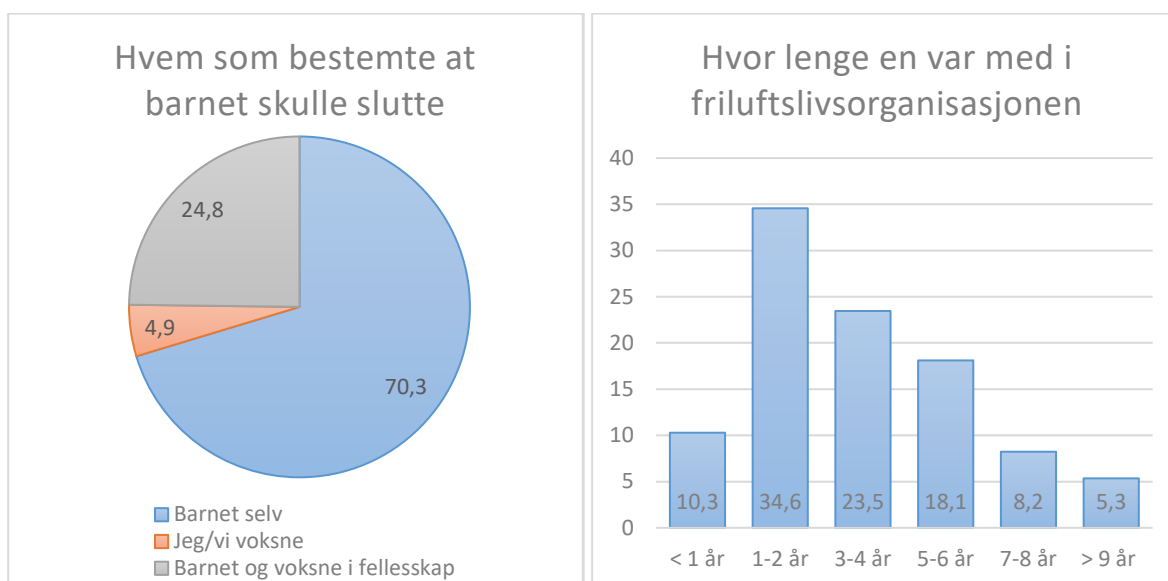
¹² Forskjellene mellom de tre hovedgruppene av respondenter var signifikante for begge de to formene for organiserte friluftslivstilbud. Ferietilbud: $\chi^2(2) = 24,560$ ($p < 0,001$). Enkeltstående: $\chi^2(2) = 42,283$ ($p < 0,001$)

Figur 6.13. Hvor bra er organiserte friluftslivstilbud, vist som gjennomsnittskår på en skala fra 1 svært dårlig til 7 svært bra.

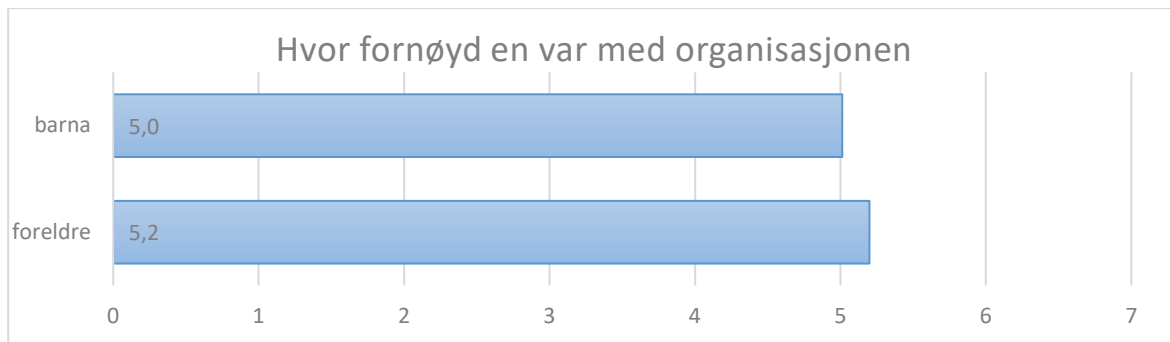
6.5 Frafall: Om de som tidligere var med i en friluftslivsorganisasjon

Som nevnt innledningsvis hadde 25 % av barna tidligere vært med, men nå slutta i en friluftslivsorganisasjon (**Figur 6.3**). I de aller fleste tilfellene var det barnet selv som bestemte seg for å slutte (70 %), samtidig var det i en del tilfeller en avgjørelse som ble gjort av barn og voksne i fellesskap (se **Figur 6.14**). I 5 % av tilfellene var det foreldrene som avgjorde at barnet skulle slutte. Gjennomsnittsalderen for når barna sluttet var 11,5 år og da hadde de i snitt vært med siden de var 8 år – altså totalt tre år. Omtrent en av tre sluttet etter 1-2 år, og omtrent like mange hadde sluttet etter 5 år eller mer. Det er altså ganske store variasjoner. Aldersspennet varierte også stort, både når det gjaldt da de startet og da de sluttet i organisasjonen - fra 1 til 16 år.

Figur 6.14. Hvem som bestemte at barnet skulle slutte i friluftslivsorganisasjonen til venstre og hvor lenge de var med til høyre, begge oppgitt i prosent (n=246).

Foreldrene ble bedt om å tenke tilbake på tida da barnet var med og oppgi både hvor fornøyd de selv var og hvor fornøyd de trodde barnet hadde vært, med tilbudet den gang. Både foreldre og barn hadde vært fornøyd (se **Figur 6.15**), men skåren er så vidt lavere for både barn og voksne enn blant de som er med i dag (se **Figur 6.15**).

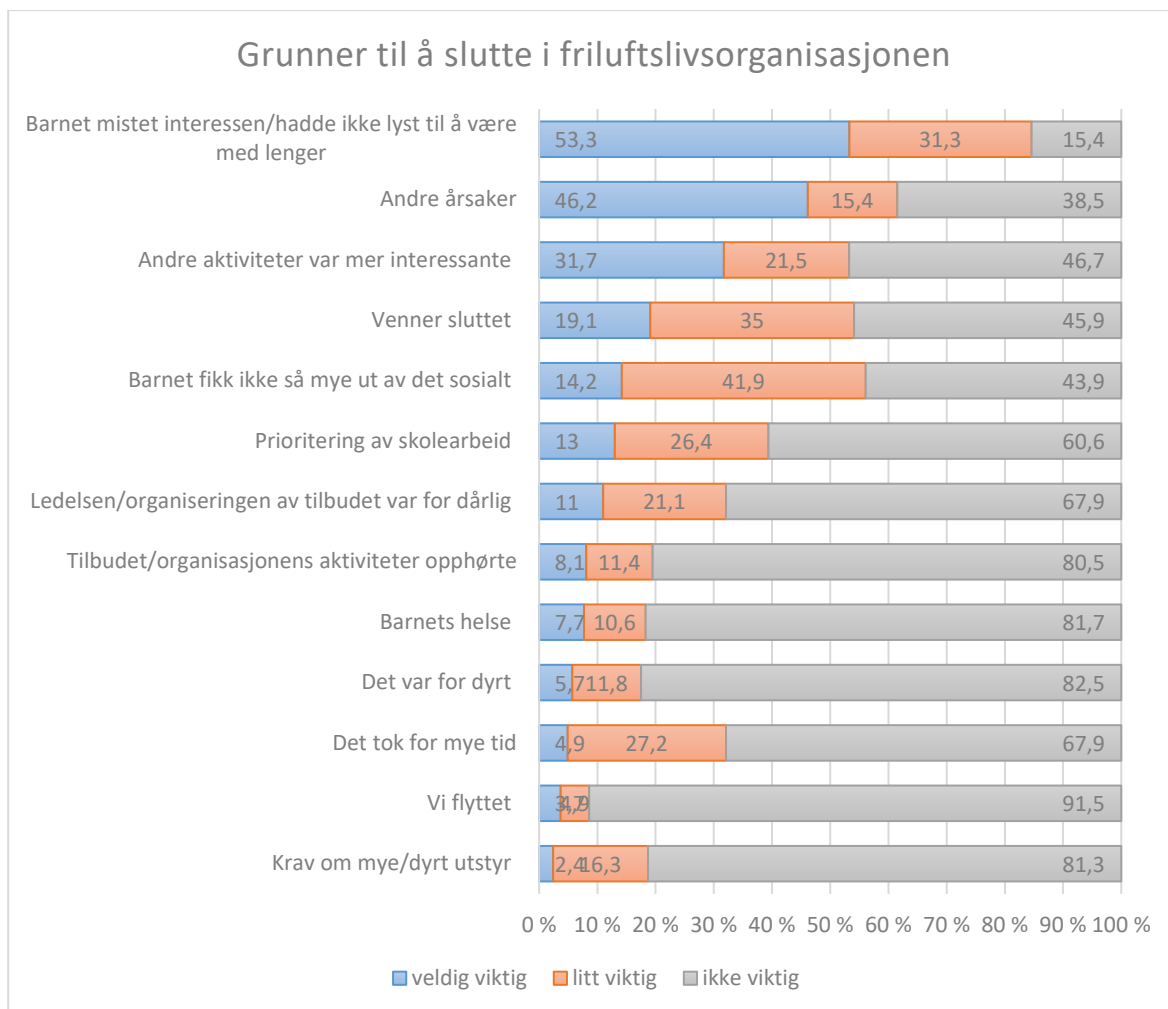
Figur 6.15. Hvor fornøyd barn og foreldre var med organisasjonen den gang de var med, oppgitt som gjennomsnittsskår på en skala fra 1 svært dårlig til 7 svært bra (n=246).

For å få bedre innsikt i hva som er årsaker til at barn/unge slutter i friluftslivsorganisasjonene listet vi opp noen mulige årsaker og ba foreldrene angi hvor viktig disse hadde vært for at barnet hadde sluttet (Figur 6.16). Den klart viktigste årsaken var at barnet mistet interessen eller ikke hadde lyst lenger, 85 % oppga at dette var svært eller litt viktig. Det var også mange som oppga andre årsaker som både viktig og litt viktig. Her hadde foreldrene mulighet til å utdype og vi ser følgende stikkord kan beskrive svarene her: andre eller for mange aktiviteter (prioritering), fokus på prestasjon, dårlig organisering, alder/for gammel for tilbudet, mobbing/utestenging, hadde ikke lyst lenger, skjerm/gaming, korona, for mye dugnadsarbeid, lite variasjon i aktiviteter, flytting, at organisasjon var religiøs. I alt 60 % av årsakene i det åpne spørsmålet knytta til at barn slutta var på grunn av at de startet med andre aktiviteter. Her burde foreldrene heller ha krysset av for utsagnet: *andre aktiviteter var mer interessante*.

Vi hadde også et åpent spørsmål der vi spurte om det var noe annet som kunne gjort at barnet hadde fortsatt å være med i organisasjonen. Omtrent halvparten svarte nei, vet ikke eller svarte ikke i det hele tatt på spørsmålet. Blant de som svarte var det to forhold som gikk igjen: det sosiale; som at venner hadde fortsatt, at flere venner var med eller at det sosiale hadde fungert bedre. Det andre var at organiseringen eller ledelsen hadde vært bedre. I tillegg ble forhold som flytting, prioritering eller kollisjon med andre aktiviteter, rimeligere tilbud og pandemi nevnt. Se for øvrig vedlegg 1 for alle svarene på dette spørsmålet.

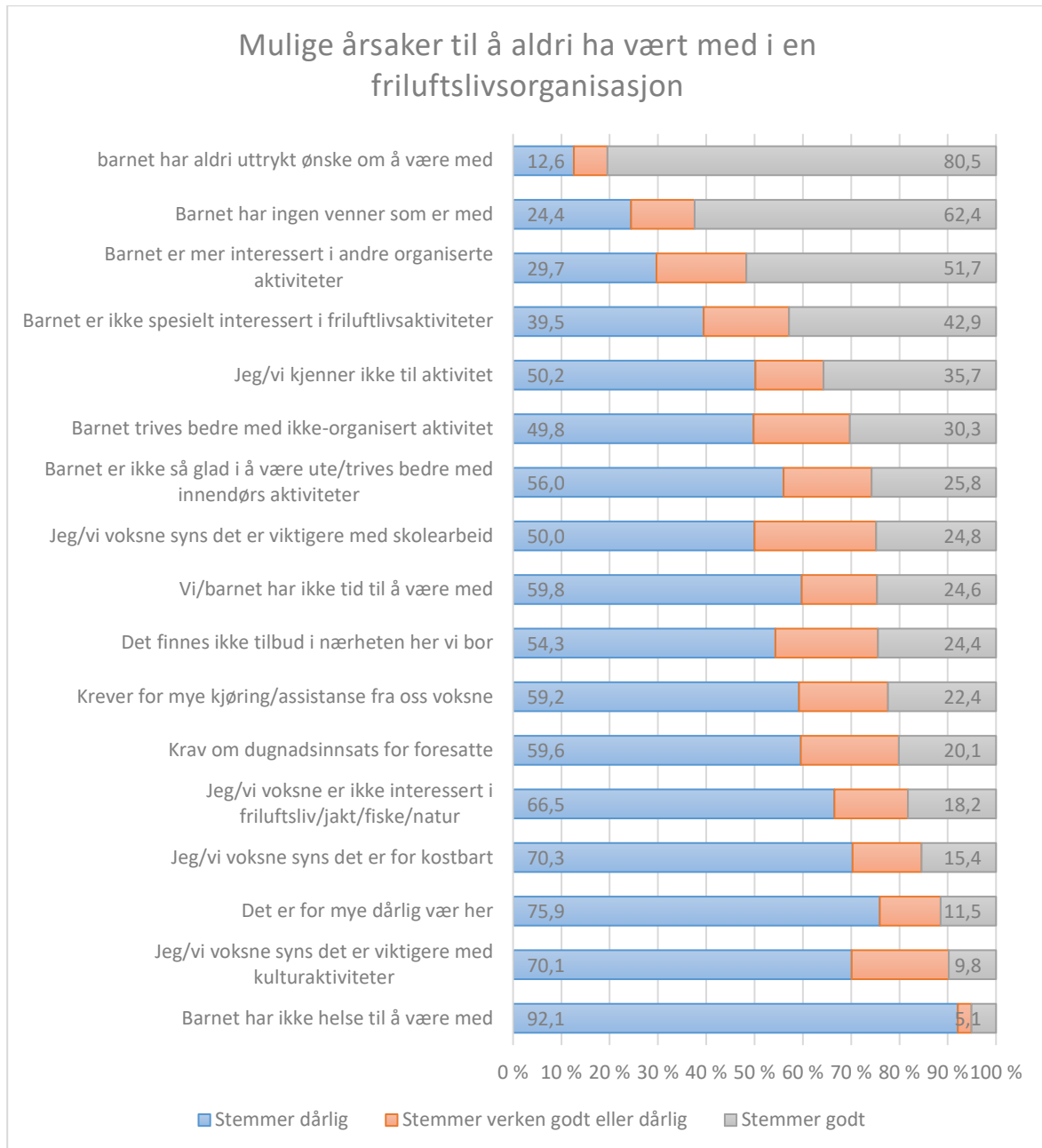
Foto: Vegard Gundersen

Figur 6.16. Hvor viktig ulike grunner var for at en valgte å slutte i friluftslivsorganisasjonen, oppgitt i prosent (n=246).

6.6 Rekruttering: Om de som aldri har vært med i en friluftslivsorganisasjon

Vi ønsket å komme nærmere en forståelse av hva som er årsakene til at barn ikke er med i en friluftslivsorganisasjon. Foreldrene ble bedt om å svare på hva som var årsakene til dette. Det ble listet opp 17 mulige årsaker og de ble bedt om å oppgi hvor godt disse stemte for barnet (se Figur 6.17).

Figur 6.17. Årsaker for å aldri ha vært med i en friluftslivsorganisasjon, her i en tredelt visning der den opprinnelige syvdelte svarskaalen fra 1 stemmer svært dårlig til 7 stemmer svært godt er endret i visningen. Svaralternativene 1-3 er slått sammen til stemmer dårlig, svaralternativ 4 som stemmer verken godt eller dårlig og svaralternativene 5-7 er slått sammen til stemmer godt (n=534).

Det er en ganske store variasjoner i svarene til foreldrene og årsakene ser derfor ut til å være ganske ulike fra barn til barn. Det at barnet aldri hadde uttrykt et ønske om å være med var den klart viktigste grunnen til å ikke være med, hele 80 % mente at dette stemte godt. Også det at barnet ikke hadde venner som var med var en viktig årsak for mange, mens rundt halvparten sa at en viktig årsak var barnet er mer interessert i andre aktiviteter. Det var overraskende stor andel av foreldrene som svarte (43 %) at barnet ikke er interessert i friluftslivsaktiviteter, så dette kan vise seg å være en styrende faktor for mange av de andre svarene som er gitt. Hvis barnet har opplagte preferanser for å ikke holde på med friluftslivsaktiviteter, vil det være helt avgjørende at foreldrene motiverer barna til deltagelse (Skår mfl. 2016a,b,c). Men dette kan også være motsatt, at fordi foreldrene er lite opptatt av friluftslivsaktiviteter samtidig rapporterer at barna er lite interessert, mens den egentlige grunnen er at de selv ikke løfter frem dette og motiverer barna. Men på spørsmålet om vi voksne ikke er interessert i jakt, fiske og natur svarer jo hele 67 % at dette stemmer dårlig. Personlige preferanser og motivasjon er uansett viktig for om barna er med eller ikke i organiserte aktiviteter, sammen med strukturelle forhold som for eksempel at barnet har en svært organisert hverdag og er med på andre organiserte aktiviteter eller ikke har tid på grunn av skolearbeid. Om lag 1 av 4 foreldre oppga at det ikke finnes tilbud der vi bor. Det er dermed viktig at organisasjonen har gode tilbud i av der barna bor. Det er verdt å legge merke til at følgende forhold ser ikke ut til å være avgjørende for om barnet er med eller ikke: kjøring/assistanse, dugnadsinnsats, for kostbart, dårlig vær, heller kulturaktiviteter og barnets helse. Vi sier ikke at dette er uviktige forhold, og som sammen kan gi nok motstand til at barna ikke er med. Det er jo også en ganske stor andel av barna som trives best med inneaktiviteter, og det kan også være slik at det er ganske mange barn som trives best med ikke-organiserte aktiviteter. Hvis dette innebærer at barna leker ute og har større grad av fri lek i nabolaget, gjerne sammen med andre, vil jo dette være til det positive og som er vist i andre undersøkelser (Skår mfl. 2016a).

Blant de som aldri hadde vært med i en friluftslivsorganisasjon var det langt flere som oppga at de ikke var noen friluftslivsfamilie (44 %) enn det som var tilfelle for de som hadde barn som enten var eller tidligere hadde vært med (hhv. 14 og 31 %). Samtidig oppga foreldrene at det at de selv ikke er interessert i friluftsliv/jakt/fiske/natur ikke er en viktig årsak til at barna ikke deltar i organiserte friluftslivsaktiviteter.

6.7 Oppsummering

- Den nasjonale foreldreundersøkelsen har gjennomgående god representativitet på målte faktorer (n=1002).
- Hele 20 % har vært med i en i friluftslivsorganisasjon i mer enn 10 år.
- Rekrutteringen til friluftslivsorganisasjoner skjer hovedsakelig ved at man alltid har visst om tilbudet, eller fått vite det gjennom venner eller andre som har nevnt dette.
- Viktig motivasjon for å bli med i en friluftslivsorganisasjon er knyttet til positive sider ved det å leke/være ute i natur og at det er bra for barnets utvikling.
- Foreldrene er gjennomgående fornøyd med tilbudet fra friluftslivsorganisasjon og de tror også at barnet er fornøyd.
- Foreldrene er gjennomgående fornøyd med både enkeltstående arrangement og ferietilbudene gitt av en friluftslivsorganisasjon.
- Når det gjelder frafall var det i de aller fleste tilfellene barnet selv som bestemte seg for å slutte.
- Den mest utbredte grunnen til at barnet slutta går på personlig motivasjon, de mistet interessen og hadde ikke lyst til å være med lenger.
- De viktigste grunnene til at barna aldri har vært med i en friluftslivsorganisasjon handler også mest om personlig motivasjon.

7 Barn og unges friluftsliv under Korona

7.1 Innledning

Foto: Vegard Gundersen

Å være ute i naturen, enten det er skog, parker eller andre grønne og blå områder, er en viktig del av oppveksten i Norge (Skår mfl. 2016a). Tallrike forskningsstudier har vist at barns lek og samhandling med naturen er viktig for deres utvikling, helse og sosialt velvære (f.eks. Keniger mfl. 2013, Chawla 2015, Skår mfl. 2016b). I mange land, er imidlertid barns tilgang til naturen begrenset og også avtagende på grunn av urbanisering og ekspansjon av byer, infrastruktur og industri, og dette er i forskningen fremhevet som en viktig årsak til at naturopplevelser blant barn er utrydningstruet i den vestlige verden (Soga & Gaston 2016, Soga mfl. 2018). Til tross for at Norge har stort press på arealene, er tilgang til naturområder god i både tettbygde og spredtbygde strøk (Skår mfl. 2014). Ifølge en norsk undersøkelse har så mange som 97 % av barna (6-12 år) tilgang til skogsområder, innen gang- eller sykkelavstand fra hjemmet (Gundersen mfl. 2016). Barn leker og oppholder seg imidlertid mye oftere i «grå» arealer i nabolaget slik som gate, lekeplass eller byrom, sammenlignet med skog, strender og andre naturtyper. Tidligere studier tyder på at

fysisk aktivitet blant barn er bedre i løpet av organiserte dager med barnehage, skole og SFO, sammenlignet med helgedager og ferier (Brazendale mfl. 2017). Dette funnet støttes av resultater fra en norsk nasjonal undersøkelse som viser at institusjoner som barnehage, skole og SFO, samt ulike organisasjoner innen friluftsliv og idrett, har stor betydning for naturkontakt, lek og fysisk aktivitet blant barn og unge (Skår mfl. 2016). Med dette som bakteppe gir koronapandemien og de tiltakene som ble iverksatt med redusert tilgang til institusjoner og organisasjoner, en verdifull mulighet til å studere effektene dette hadde på barns bruk av naturområder.

For å undersøke nærmere hvilke effekter pandemien har hatt på barn og unge sin lek og naturkontakt gjennomførte vi en nasjonal spørreundersøkelse som var rettet mot foreldre og omsorgspersoner som har barn i alderen 6-19 år.

Under den første koronabølgen ble det i Norge, som i de aller fleste land, stengt ned en rekke institusjoner og organiserte aktiviteter, også skoler og barnehager. I tillegg var det nasjonale restriksjoner på hvor man kunne reise, samt regler for å holde avstand til andre folk (Venter mfl. 2020). Den første nedstengingen 12. mars 2020, omfattet blant annet stenging av skoler, innendørs idretts- og treningssenter, stengning av restauranter og barer, pålagt arbeid på hjemmekontor, kun tillatt å reise innen hjemkommunen, mens bruken av utearealer, samt lokale offentlige rom og butikker var tillatt å bruke (Barton mfl. 2020). Den 20. april 2020 ble det en delvis oppheving av tiltak inkludert gjenåpning av barnehager, etterfulgt av åpning av 1-4 klasser på skolen den 27. april. Den 1. juni ble de aller fleste tiltakene opphevd, inkludert gjenåpning av barer og kulturarrangement.

I dette kapittelet tar vi sikte på å teste hypotesen om at nedstengningen og perioden mellom 12. mars og til januar 2021 hadde effekter på barns naturbruk og -kontakt, inkludert lek, aktivitet og sosialisering, og vi forsøker også å teste om nedstengningen har hatt mer varige effekter på barns naturbruk (Venter mfl. 2021). Tatt i betraktning tidligere forskning som viser at barn har

mest naturkontakt i organisert tid, undersøker vi om naturbruken gikk ned under pandemien. Siden barna var mye mer hjemme, er det rimelig å anta at under nedstengningen var fritidsaktivitetene altså mer opp til de enkelte foreldre eller omsorgspersoner. Om dette stemmer, var omsorgspersoner helt avgjørende for i hvilken grad barnet påvirkes til å delta i lek eller ulike aktiviteter utendørs. Med andre ord forventer vi at det er stor forskjell mellom de familiene som er vant til og ønsker å være ute med barna, og de familier som ikke ønsker dette eller er vant med å tilbringe mye tid utendørs.

Videre er det grunn til å tro at det raskt innarbeides vaner for tidsbruken til barna i en slik situasjon, der foreldrene også kan ønske å holde barna mer inne på grunn av smitterisiko. Dette vil kunne medføre større legitimitet blant foreldrene for økt skjermbruk hos barna, og tilsvarende mindre tid til utelek. Spørsmålet her blir om slike endringer i tidsbruk og innetid gjør at barnets relasjon til utearealer og naturområder endrer seg og vedvarer også i situasjoner der det ikke er fare for smitte. I de tilfeller der foreldrene rapporterer endringer i naturbruk blant barn og ungdom (6-19 år) ønsker vi å teste dette mot en del bakgrunnsvariabler slik som bosted, demografi, og tilgang til natur. For å teste disse problemstillingene la vi inn noen ekstra spørsmål knyttet til situasjonen under koronaen i den nasjonal representativ foreldrestudie som er presentert i kap. 6. Vi spurte foreldrene om barnas bruk av natur i perioden under den første nedstengningen (12. mars til 20. april) og ti måneder senere (januar 2021) sammenlignet med situasjonen før pandemien.

I dette kapittelet tar vi sikte på å besvare følgende forskningsspørsmål:

- Hvordan var barn og ungdoms utendørsaktivitet under den første nedstengningen i mars 2020 og over de påfølgende ti månedene sammenlignet med før pandemien?
- Hvordan endret barns utendørsaktivitet seg på tvers av sosio-demografi gjennom pandemien?
- Hvordan håndterte familiene og barn/ungdom at barnehage, skoler, SFO og organisert idrett og friluftsliv ble stengt?

7.1.1 Barns tilgang til natur i Norge

For å kunne besvare spørsmålene over trengs dypere forståelse av den norske konteksten, som også vil kunne bidra til å sammenligne funn med land utenfor Norge. Det er minst tre årsaker som gjør Norge interessant for å studere effekten av korona-nedstengning på barns bruk av naturområder. **For det første** er allemannsretten et viktig trekk ved friluftslivet i Norge (og i Finland og Sverige) (Hammitt mfl. 1993). Folk har fri, men med visse forpliktelser, tilgang til både private og offentlige utmarksarealer (Friluftsloven 1957), og dette gir større muligheter til å ferdes fritt i nærmiljøet og i mer avsidesliggende områder enn i de fleste andre land. Oppslutningen om allemannsretten i befolkningen er også meget sterk (Øian mfl. 2018). **For det andre** er befolkningen svært aktiv i friluftslivet. I alt deltar over 97 % av barn og unge i en eller annen form for friluftsliv minst én gang i året, og dette har vært relativt stabil de siste tiårene (Statistisk sentralbyrå 2020). Men selv om deltagelsen har vært stor har antall turer hatt en nedgang blant barn og unge siden den første undersøkelsen ble gjennomført i 1997 (Skår mfl. 2016). Norske friluftslivstradisjoner skiller seg kanskje ikke så mye fra praksisen i andre land, men kjennetegnes av stor oppslutning i befolkningen og at naturen brukes med enkle midler. Friluftslivet skiller seg dessuten fra sport og idrett ved fravær av konkurranse (Odden 2008). **For det tredje** har Norge store naturområder, og er sammen med Finland et av landene i Europa som har mest natur i omgivelsene der folk bor (Konijnendijk 1999). Dette var den viktigste årsaken til at det ikke var nødvendig å hindre tilgang til grøntområdene i Norge under nedstengningen, slik tilfelle var i de fleste andre europeiske land i løpet av den første smittebølgen (Geng mfl. 2020). Stenging av parker og andre grøntområder i byene ellers i Europa begrenset i stor grad befolkningenes mulighet til å bedrive fysisk aktivitet i naturen og friluftsliv (Barton 2020). I Norge ble grøntområdene sett på som en mulighet for å søke tilflukt, for å unngå smitte under pandemien, i motsetning til

land der stor konsentrasjon av folk i parkene i byene ga stor smittefare (Shoari mfl. 2020). Fordi det er store naturarealer, for eksempel rundt Oslo, ga disse områdene gode muligheter for å holde avstand til andre brukere, og det ble dokumentert at folk spredde seg mer ut i terrenget under pandemien sammenlignet med før (Venter mfl. 2020). I tillegg ga mulighetene til å bruke naturen under pandemien positive helseeffekter, både bedre fysisk og mental helse.

Ifølge tidligere forskning trekker foreldrene frem tidsklemma som en viktig hindring for barnas bruk av natur og grøntområder på grunn av stor konkurranse med organiserte fritidsaktiviteter og skolearbeid, og at det prioriteres å gjøre andre ting inne i hjemmet slik som skjermaktiviteter (Skår mfl. 2016, Wold mfl. 2016). Undersøkelsene viser også at biltrafikk utgjør et viktig hinder for barnas bruk av nærmiljøet (Skår mfl. 2014). Foreldre som vurderer trafikksituasjonen der de bor som ganske god eller svært god, har barn som bruker nærmiljøet langt mer enn de som har en mer krevende trafikksituasjon (Skår mfl. 2014). Undersøkelsen indikerer også at de foreldrene som er klar over fordelene med at barna leker ute, gjerne selvstendig i fri lek, også har de samme bekymringene for trafikksituasjonen som de foreldrene som ikke tenker at det er viktig at barna leker ute. Et viktig unntak her er at foreldrene ser på bruk av parker og lekeplasser som trygge lekesteder, og dette viser at tilgang til trygge og tilrettelagte lekeområder er viktigere når trafikksituasjonen er usikker (Skår mfl. 2016). Et annet interessant funn som er relevant i denne sammenheng, er at foreldre til 10-12 åringer i større grad enn foreldre til 6-9 år synes det er viktigere å motivere til gode prestasjoner på skolen og også at de deltar aktivt i organiserte idretts- og fritidsaktiviteter, enn å være ute i natur og grøntområder på egen hånd. Dette viser at foreldrene mener at dagen bør struktureres mer når barnet blir eldre. Sammenlignet med for noen tiår tilbake, tilbringer de aller fleste barn nå lengre dager i barnehager og på SFO. I tillegg preges barns fritid i økende grad av organiserte aktiviteter som tilbys av det offentlige, frivillige organisasjoner og av kommersielle interesser (Skår mfl. 2016). Et interessant spørsmål her er hvordan tidsklemmen slår ut under pandemien.

7.1.2 Barns bruk av naturen før og etter koronapandemien

Det er etter hvert tallrike studier som har vist at grøntområder og natur er ettertraktet i befolkningen, og at disse fungerer som en form for grønne tilfluktsrom under pandemien (Day 2020, Kleinschroth & Kowarik 2020, Samuelsson mfl. 2020, Venter mfl. 2020, Weed 2020), og det viktige er også at den økte bruken av slike arealer har vedvart selv i perioder med lav smitte i befolkningen (f.eks. Venter mfl. 2021). En viktig betraktning er at alle disse studiene, nesten uten unntak, ensidig omfatter den voksne befolkningen. Hvordan utendørsaktiviteten blant barn og ungdom under pandemien har endret seg er lite undersøkt. Vi har ikke funnet studier som har sett på endringer i barns lek og opphold i naturområder gjennom pandemien. Det er god grunn til å anta at det er god sammenheng mellom uteopphold/lek og nivået på fysisk aktivitet, slik at mindre lek ute gir mindre fysisk aktivitet for de minste barna. Det er flere forskningsartikler som har vist at koronapandemien har ført til mer inaktivitet og stillesittende aktiviteter hos barn på grunn av reduserte muligheter for fysisk aktivitet og også at kravet om minsteavstand har hindret barna i å leke eller drive med sport sammen (Moore mfl. 2020, Schmidt mfl. 2020). Det er også grunn til å anta at det tar lang tid å komme tilbake til situasjonen med lek og opphold utendørs, slik den var før pandemien startet (Fegert mfl. 2020). Vi har funnet få studier av effekten koronapandemien har hatt for fysisk aktivitet, men de studiene som er funnet støtter disse antakelsene.

For eksempel viste en studie fra Shanghai som sammenlignet data fra 2 426 barn og unge, før og under pandemien, at fysisk aktivitet ble drastisk redusert (fra 540 til 105 minutter ukentlig), samtidig som stillesittende tidsbruk økte betydelig, fra 170 til 450 minutter (Xiang mfl. 2020). En studie av 823 sekstenåringer fra Kroatia viste at nivået av fysisk aktivitet gikk ned, og at denne nedgangen var sterkest i urbane områder (Zenic mfl. 2020). I Canada ble 109 barn med medfødt hjertesykdom utstyrt med skritteller, og resultatene viste at det totale antall skritt gikk ned med 21-24 % i løpet av nedstengningen i slutten av mars og begynnelsen av april 2020 sammenlignet med samme periode i 2019 (Hemphill mfl. 2020). Fra Italia fant vi en studie av 41 barn mellom 6 og 18 år med fedmeproblemer som viste at fysisk aktivitet ble redusert med nesten 2,5 timer per uke (Pietrobelli mfl. 2020). Vi inkluderer også to studier som undersøkte nivå av fysisk

aktivitet i forhold til anbefalt aktivitet i perioder med restriksjoner. En studie fra Shanghai viste at nivået av fysisk aktivitet falt fra 60 % for de barna som tilfredsstilte anbefalt krav før pandemien, til 17,7 % under pandemien (Xiang mfl. 2020). En annen studie fra Canada viste at bare 18 % av 1472 barn og ungdom (5 -17 år) fulgte anbefalingene for fysisk aktivitet under korona-pandemien (Guerrero mfl. 2020). En annen studie som brukte det samme materialet (n=1472) viste at enda færre tilfredsstilte anbefalingene (flere parameter inkludert), bare 4,8 % (2,8 % jenter, 6,5 % gutter) av barna og kun 0,6 % (0,8 % jenter, 0,5 % gutter) under korona-restriksjonene (Moore mfl. 2020). Barn og ungdom hadde lavere nivåer med fysisk aktivitet, mindre utetid, langt større bruk av skjermtid og også mer søvn under pandemien (Moore mfl. 2020). Faktorer som hadde betydning for om barna og ungdommene holdt på med fysisk aktivitet var foreldrene sin oppmuntring og støtte, og engasjement for dette, samt om de hadde hund eller ikke, hadde størst betydning. Selv om familier brukte mindre tid på fysisk aktivitet og mer skjermtid, rapporterte flere foreldre at barna fikk nye hobbyer og nye sosiale relasjoner, først og fremst gjennom sosiale medier. Disse (noe tilfeldige) internasjonale studiene bruker forskjellig metodikk slik at det er vanskelig å sammenligne og overføre kunnskapen. Representativiteten i flere av utvalgene er dessuten svak. I tillegg er det som tidligere nevnt store forskjeller mellom land når det gjelder innførte tiltak og restriksjoner under pandemien. I de fleste land var det i perioder fullstendig nedstengning inkl. portforbud og da sier det seg selv at det blir liten utendørsaktivitet, sosialt liv og også organiserte aktiviteter for å drive med fysisk aktivitet, også for barn og unge. Norge skiller seg ut med stor tilgang på gode uteområder for lek og fysisk aktivitet under hele pandemien. Den nasjonale studien som her er gjennomført vil da danne et godt grunnlag for å studere barns lek og opphold utendørs i løpet av pandemien de første 10 måneder.

7.2 Metode

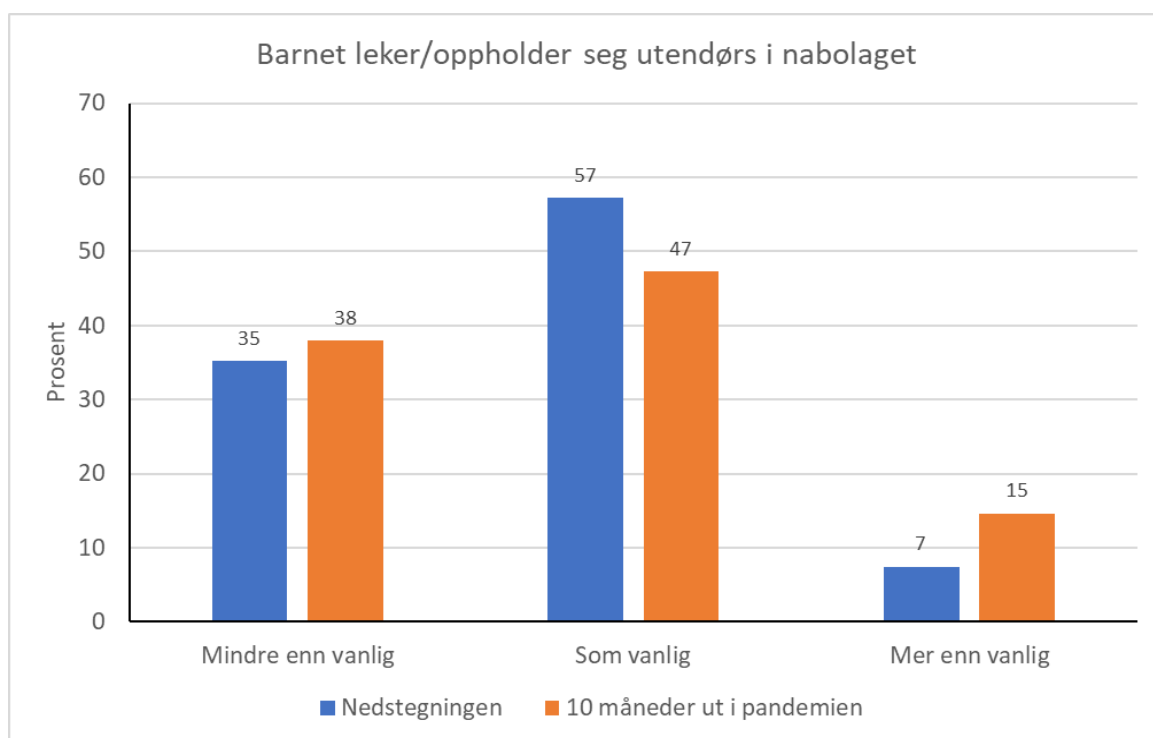
For detaljer rundt metode og representativiteten i materialet presentert her, se kap. 6. Målpopulasjonen vår var alle foreldre eller omsorgspersoner for barn og ungdom i alderen 6-19 år i Norge. I alt seks spørsmål om naturbruk i koronapandemien ble inkludert i den nasjonale undersøkelsen. Vi spurte foreldrene om deres bruk av natur hadde endret seg i løpet av pandemien sammenlignet med situasjonen før pandemien: Den første perioden med nedstengning (12. mars 2020) og i januar 2021, 10 måneder inn i pandemien. Vi ba foreldrene vurdere følgende spørsmål: «Kryss av for det som stemmer best for hvordan situasjonen var for barnet/dere i begynnelsen av korona-pandemien da skoler/barnehager og fritidstilbud var stengt.» og med svaralternativene «mindre enn vanlig», «som vanlig» og «mer enn vanlig» for følgende tre utsagn: 1) Barnet lekte/oppholdt seg utendørs i nabolaget, 2) Barnet lekte/oppholdt seg i naturområder, og 3) Vi som familie tilbrakte tid utendørs i naturområder. Det samme spørsmålet ble gjentatt, men nå skulle foreldrene svare på situasjonen da de fylte ut skjemaet, altså i januar 2021. I tillegg spurte vi spørsmålet: «Hvordan tror du ditt barn opplevde det at fritidstilbudene ble stengt i begynnelsen av pandemien?» og med 7 utsagn som foreldrene skulle vurdere langs en balansert Likert-skala, 1 helt uenig – 7 svært enig, og spørsmålet «Vil du si du merker noe i dag som er annerledes sammenlignet med før koronapandemien når det gjelder barnets fritid/fritidsaktiviteter?» og med 7 utsagn som foreldrene skulle vurdere langs en balansert Likert skala, 1 helt uenig – 7 svært enig. Bakgrunnsvariabler brukt i analysen var knyttet til bosted, demografi og noen andre faktorer: kjønn, alder, bosted, deltagelse i organiserte friluftaktiviteter (ja eller nei), befolkningstetthet bosted (tett- eller spredtbygde strøk) og samlet husholdningsinntekt. Analysen inkluderer krystabeller med kji-kvadrat, bi-variate regresjoner og t-tester. For all analyse ble signifikansnivået satt til $p \leq 0,05$. Vi har angitt med **stjerne*** i teksten for de sammenhengene som er signifikante.

7.3 Resultater

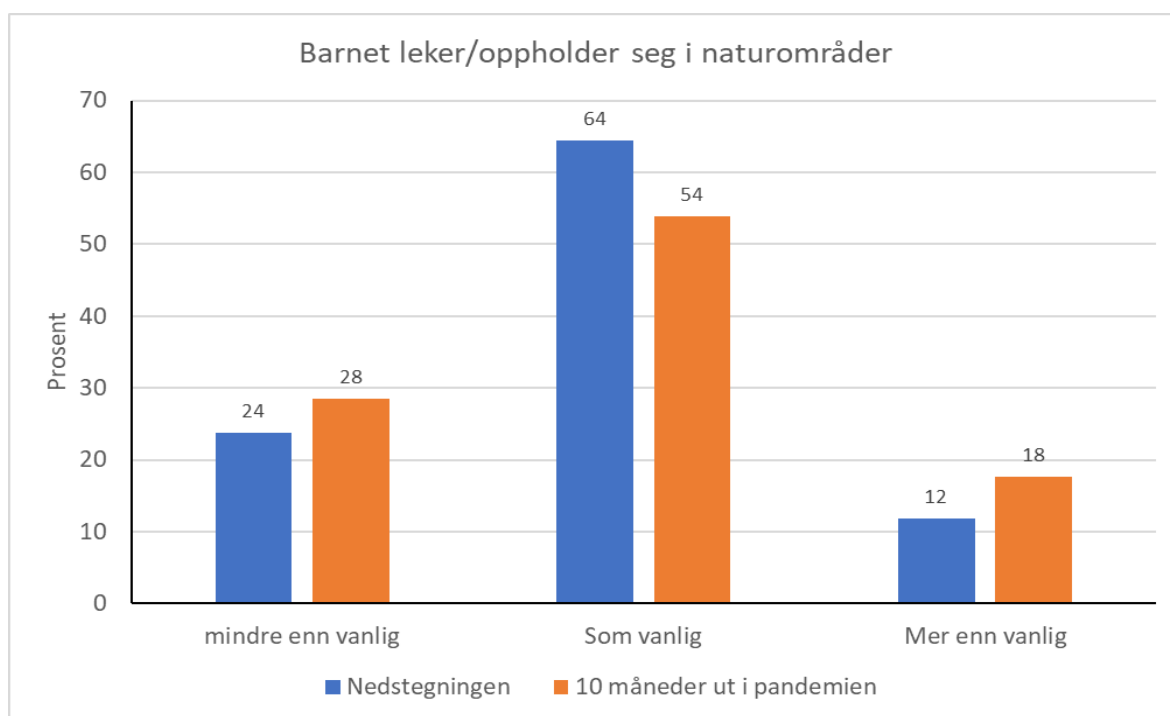
7.3.1 Barn og ungdoms bruk av nabolag og naturområder

Perioden med nedstengning hadde drastiske endringer på barns lek og opphold i nabolaget, og sammenlignet med tiden før pandemien var det hele 35 % av barna som lekte mindre ute, og 10 måneder ut i pandemien var tallet økt til 38 % (Figur 7.1). Tilsvarende tall for naturområder var på henholdsvis 24 % og 28 %, av de som lekte mindre enn vanlig (Figur 7.2). Legg merke til at tallet for de som lekte mindre enn vanlig økte i løpet av pandemiens 10 første måneder. Samtidig var det langt færre som var i nabolaget eller i naturområder mer enn vanlig, tallet her ligger mellom 7 og 18 %. Vi kan dermed konkludere med at foreldrene rapporterte at pandemien medførte redusert opphold og lek i nabolaget og i naturområder.

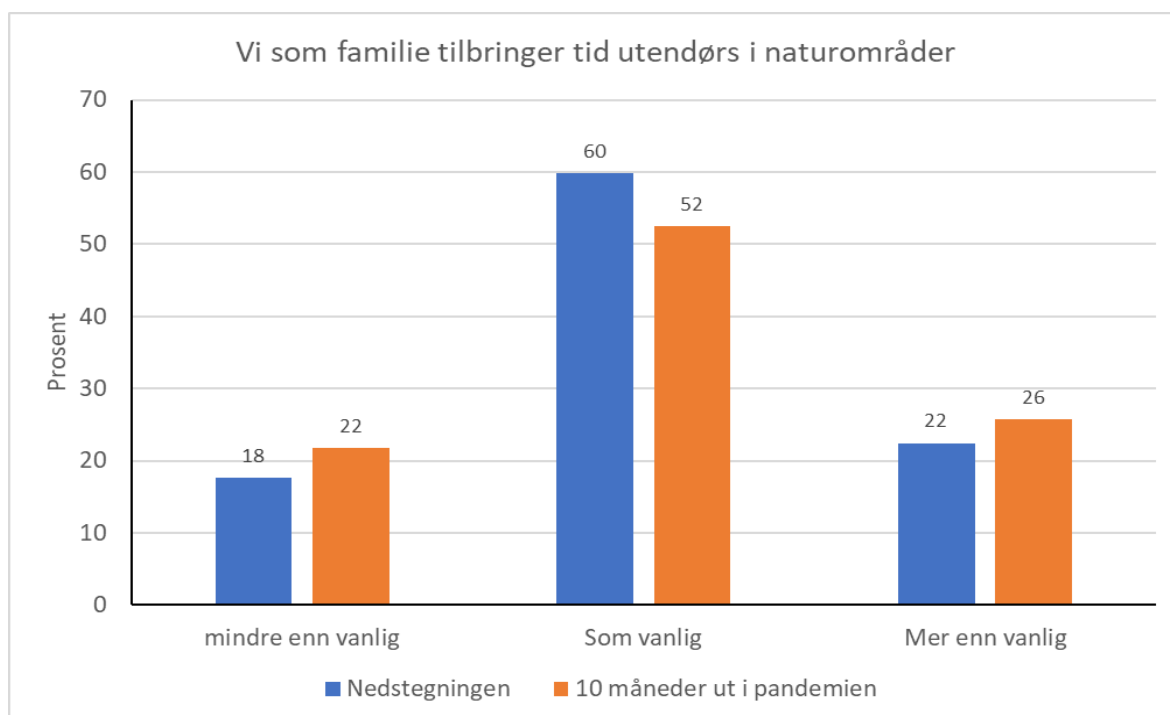
Når det gjelder den tredje kategorien, tid tilbragt utendørs i naturområder med familien, så er bildet annerledes. Her var det en høyere andel som gjorde dette mer enn vanlig enn de som gjorde det mindre enn vanlig (Figur 7.3). Å tilbringe tid i naturen med familien var aktiviteten de fleste gjorde mer enn før pandemien, med en prosentandel på 26 % 10 måneder ut i pandemien.

Figur 7.1. Kumulativ prosentfordeling av foreldrenes vurdering som svar på spørsmålet «Barnet leker/oppholder seg utendørs i nabolaget...» under nedstengningen og 10 måneder ut i pandemien.

Figur 7.2. Kumulativ prosentfordeling av foreldrenes vurdering som svar på spørsmålet «Barnet leker/oppholder seg i naturområder...» under nedstengningen og 10 måneder ut i pandemien.

Figur 7.3. Kumulativ prosentfordeling av foreldrenes vurdering som svar på spørsmålet «Vi som familie tilbringer tid utendørs i naturområder...» under nedstengningen og 10 måneder ut i pandemien.

Vi fant at det var positive sammenhenger mellom alle disse tre kategorier av utendørs aktiviteter: de barna som tilbringer mye tid utendørs i nabolaget tilbringer også mye tid i naturområder og med familien i naturområder. Disse sammenhengene ble påvist både i den innledende nedstengningen og 10 måneder ut i pandemien i januar 2021*.

Vi testet også mønstre av barns bruk for de tre kategoriene over; nabolag, naturområder og med familie, i de to studerte periodene, perioden med nedstengning og 10 måneder ut i pandemien. Dette testet vi opp mot sosio-demografiske bakgrunnsvariabler ved respondentene som kjønn, alder, tettstedsstørrelse, deltagelse i organiserte aktiviteter, tilgang til naturområder og husholdningsinntekt. Under nedstengningen fant vi at de barna som var aktive i organisasjoner som holdt på med utendørsaktiviteter var overrepresentert i de gruppene som brukte mer tid utendørs, og dette gjaldt både i nabolaget* og i naturområder*.

Når det gjelder kjønn fant vi ingen signifikante sammenhenger, verken under perioden med nedstengning for nabolag*, naturområde* og med familie i naturområde* eller 10 måneder ut i pandemien i januar 2021 for nabolag*, naturområde* og med familie i naturområde*.

For alder fant vi derimot signifikante forskjeller for alle de tre aktivitetene under nedstengningen, henholdsvis nabolag*, naturområde* og med familie i naturområde*. Blant de yngste barna (6-8 år) var andelen som var ute mer enn vanlig signifikant høyere enn for de andre aldersgruppene, og dette gjelder alle tre kategorier. For barns lek og opphold i nabolaget og i naturområder var prosentandelene for de som var ute mindre enn vanlig, mye lavere i denne gruppen. Derimot var tidsbruk i naturområder med familie ikke signifikant forskjellig, selv om denne i utgangspunktet ser ut til å ha et annet mønster enn de andre to. Analysene viste også at de eldste ungdommene (16-19 år) hadde signifikant lavere andel som brukte mer tid i naturområder og i naturområder med familien, og på samme tid var prosentandelen av de bruker dette som vanlig på 60 %, mye høyere enn for de andre aldersgruppene. I tillegg fant vi at barn i alderskategorien (9-12 år) var overrepresentert blant de som er i naturen med familien mindre enn vanlig. Dette skyldes at prosentandelen som gjør dette som vanlig, som var på 40 %, var signifikant lavere enn for de andre aldersgruppene. Det var ingen signifikante funn for de yngste ungdommene (13-19 år). 10 måneder ut i pandemien var bildet forandret. For både tidsbruk i naturområder* og tilbrakt tid med familie i naturområder*, fant vi ingen signifikante sammenhenger mellom de ulike aldersgruppene. For tidsbruk i nabolaget* ser vi det samme bildet som for nedstengningen for de yngste barna (6-8 år). De hadde fortsatt signifikant lavere prosentandel som var mindre ute en normalt, men nå var prosentandelen av de som var ute som vanlig signifikant høyere sammenlignet med de eldre aldersgruppene. I tillegg viste det seg at ungdommene (13-15 år) brukte mindre tid enn vanlig i nabolaget sammenlignet med de andre aldersgruppene.

Når det gjelder total husholdningsinntekt i husstanden fant vi en positiv, men svak sammenheng mellom tid bruk i naturen med familien; desto høyere inntekt jo mer tilbøyelig var barnet til å bruke mer tid enn vanlig med familien i naturområder. Denne korrelasjonen ble funnet både under nedstengningen* og 10 måneder ut i pandemien*.

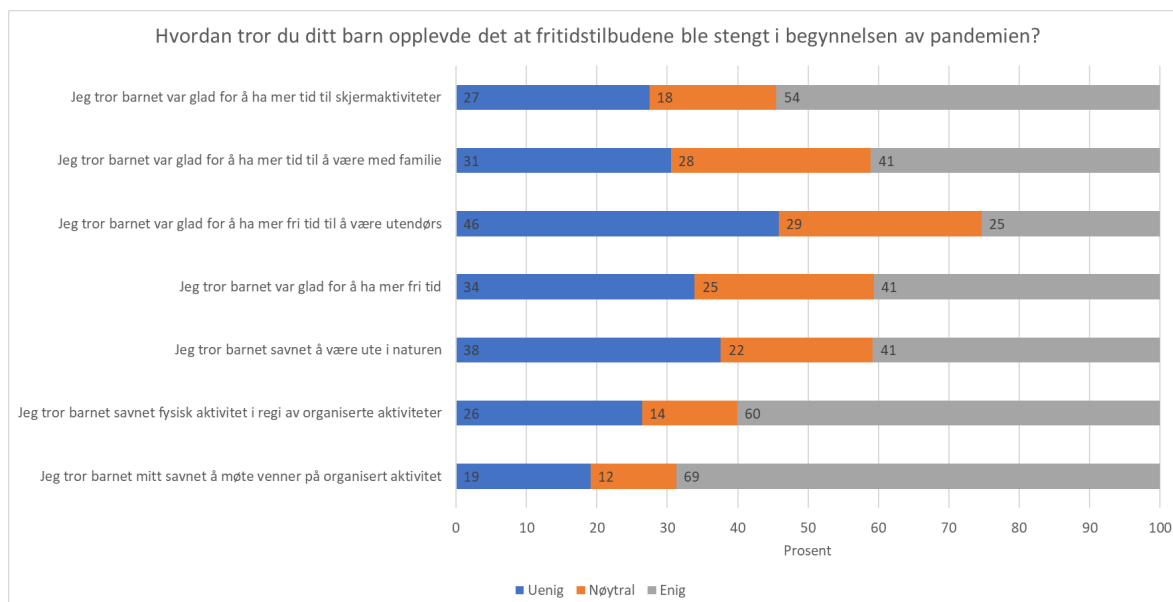
For de familiene som hadde krysset av på å være en aktiv friluftslivsfamilie (merk subjektiv vurdering), hadde signifikant lavere verdier på at de gjorde de tre «aktivitetene» sammenlignet med de som ikke definerte seg som en friluftslivsfamilie, både i løpet av nedstengningen og 10 måneder ut i pandemien for nabolag*, i naturområder* og med familie i naturområder*. 10 måneder ut i pandemien hadde barna til de som definerte seg som friluftslivsfamilie signifikant høyere prosentandeler både lek i naturen og bruke tid med familien i naturen.

Tettstedsstørrelse der barna bor ble kategorisert som 1) by med mer enn 50 000 innbyggere, 2) by med mellom 5000-50 000 innbyggere, 3) mindre tettsteder og 4) spredtbygd. I løpet av nedstengningen fant vi ingen signifikante forskjeller for lek og opphold i nabolag, men for lek og opphold for de barna som bodde i spredtbygde områder var minst negativt påvirket av pandemien*. Likeledes for de som brukte tid med familien i naturområder*, men i tillegg fant vi at de som bor i større byer var mest negativt influert fordi de hadde den høyeste prosentandelen på mindre tid enn vanlig. 10 måneder senere i pandemien hadde de som bodde i spredtbygde strøk signifikant lavere prosentandel for å gjøre alle de tre aktivitetene nabolag*, i naturområde* og med familie i naturområde*.

7.3.2 Barnas aktivitetsmønstre under nedstengning og pandemi

I spørreskjema listet vi opp sju utsagn som omhandlet hvordan barna tilpasset seg situasjonen når organiserte aktiviteter ble stengt. Foreldrene ble spurt om å angi hvor mye de var enig eller uenige i utsagnet langs en balansert sju-delt Likert-skala, men vi forenklet denne til en tredelt skala (Figur 7.4). Nesten 70 % var enig i at barnet deres savnet å møte venner gjennom organiserte aktiviteter, og 60 % mente at deres barn savnet å være fysisk aktive gjennom de organiserte aktivitetene. Barn som er aktive i organiserte aktiviteter skåret signifikant høyere (dog bare svakt) for både savnet venner* og savnet fysisk aktivitet* sammenlignet med de som ikke er aktive i slike organiserte aktiviteter. Mer enn halvparten mente at barna deres likte å bruke mer tid på sosiale medier/skjermaproduktivitet og dette var signifikant vanligere blant gutter sammenlignet med jenter*. De barna som var i en friluftslivsfamilie hadde lavere gjennomsnitt for dette utsagnet enn de som ikke var en del av en friluftslivsfamilie*. Vi må bare understreke at foreldrene selv avgjorde subjektivt om de var en friluftslivsfamilie eller ikke. Nesten halvparten var uenig i at deres barn var glad for å kunne bruke mer tid utendørs i løpet av nedstengningen, mens bare 25 % var enig i dette, men det er også slik at de som er en del av en friluftslivsfamilie* og/eller var aktive i organiserte aktiviteter* influerte dette i en positiv retning (altså de hadde høyere middelerverdier). Generelt så var foreldrene mer delte i vurderingen av om eget barn savnet det å være ute i naturen. Omtrent 40 % som var enige og 40 % som var uenige i dette utsagnet. Merk at dette utsagnet bare ble gitt til foreldrene som hadde barn som var aktive i organiserte aktiviteter. Vi fant ingen signifikante forskjeller relatert til bakgrunnsvariabler for dette utsagnet. Det samme mønsteret på andel enige og uenige ble observert for utsagnet om at deres barn var glad for å ha mer fritid, men her fant vi at dette var mer viktig for gutter* og for de som er aktive i organiserte aktiviteter*. Selv når det kom til utsagnet om at barnet var glade for å tilbringe mer tid sammen med familien, var foreldrene todelte i sitt syn, med en liten overvekt for de som var enig i dette utsagnet. Barn som deltar i organiserte aktiviteter* og barn som er i en friluftslivsfamilie* hadde høyere gjennomsnittsverdi for disse utsagnene.

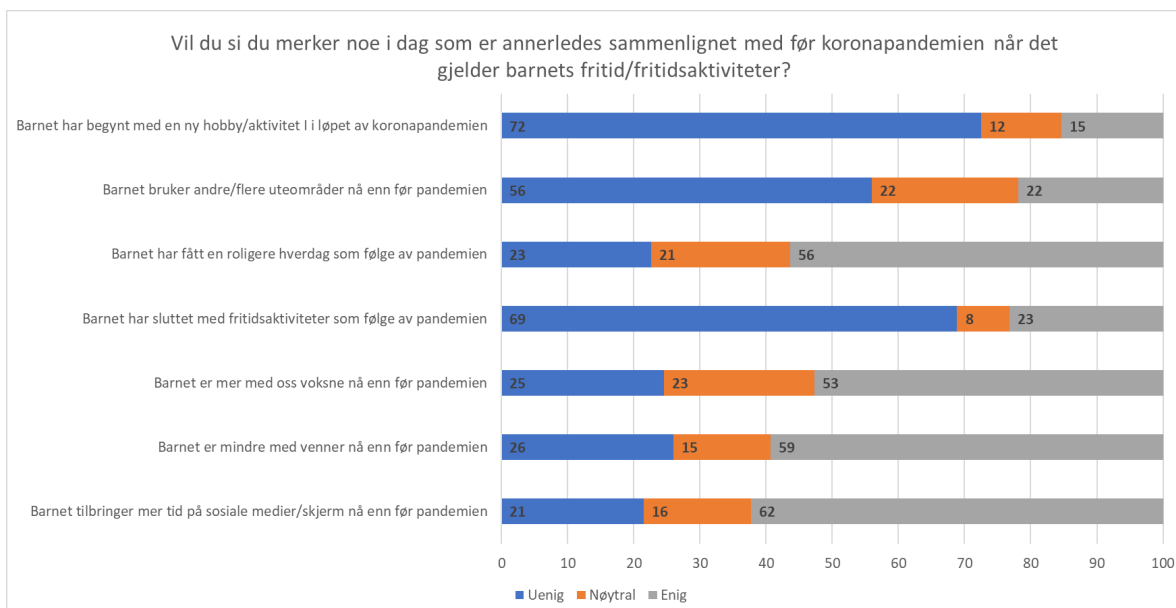
I tillegg til de identifiserte forskjellene for bakgrunnsvariablene, hadde barn (6-12 år) signifikant høyere middelerverdier sammenlignet med ungdommer (13-19 år) for nesten alle utsagn. Unntaket var utsagnet om at barnet savnet å være ute i naturen. Vi fant verken signifikante forskjeller relatert til tettstedsstørrelse eller husholdningsinntekt for noen av disse utsagnene.

Figur 7.4. Foreldrenes vurdering av utsagn knyttet til spørsmålet «Hvordan tror du ditt barn opplevde det at fritidstilbudene ble stengt i begynnelsen av pandemien?» Svaralternativene var opprinnelig en sju-delt balansert Likert skala der 1 var helt uenig og 7 var helt enig, men her er kategoriene slått sammen til 1-3 uenig, 4 er nøytral, og 5-7 til enig.

Vi undersøkte også om foreldrene hadde lagt merke til endringer i barnets fritidsbruk i løpet av pandemien sammenlignet med situasjonen før (Figur 7.5). Som nevnt tidligere så ble spørreundersøkelsen gjennomført i januar 2021 og dermed svarte foreldrene for situasjonen ti måneder inn i pandemien. De fleste barn endret ikke fritidsbruken verken når dette gjaldt ny aktivitet eller deltagelse i den samme aktiviteten under pandemien. Selv om majoriteten av barna var mer eller mindre uanfektet av deltagelse under pandemien, er det verdt å merke seg at nesten 1 av 4 hadde droppet ut av en aktivitet ti måneder ut i pandemien. Barn (6-12 år)*, de som var aktive i organiserte aktiviteter* og/eller var i en friluftslivsfamilie* hadde høyere middelerverdi for å være engasjert i en ny aktivitet under pandemien. Når det gjelder bruken av ulike utendørsarealer, viste det seg at litt mer enn halvparten av barna brukte dette på samme måte som før pandemien, mens rundt 20 % brukte andre arealer enn de vanligvis brukte. De minste barna (6-12 år)*, de som var i en friluftslivsfamilie* og de som var aktive i organiserte aktiviteter* hadde noe høyere middelerverdi, og var dermed mer tilbøyelig til å ta i bruk nye arealer.

Mange barn brukte mindre tid med venner og mer tid med deres familie i pandemien sammenlignet med før og hadde mindre travle dager. Men på samme tid var det mange barn som brukte mer tid på sosiale medier og skjermer enn før pandemien, og de som bodde i store byer og i større tettsteder gjorde dette signifikant mer enn de som bodde i mindre tettsteder og i spredtbygde strøk* og de som var i en friluftslivsfamilie gjorde dette signifikant mindre*. I tillegg observerte vi at også ungdommer (13-19 år) brukte mindre tid blant venner under pandemien* og mer tid på skjermer* enn barn (6-12 år). Vi fant ingen signifikante forskjeller på kjønn for disse spørsmålene. Spørsmålet er om økt skjermtid har sammenheng med foreldrenes hjemmekontor? Vi kan ikke svare direkte på det spørsmålet her, men dataene kan tyde på at tidsklemma vedvarte gjennom ukedagene, og at mange foreldre i Norge i flere perioder måtte håndtere hjemmekontor og også hjemmeskole for barna.

Figur 7.5. Foreldrenes vurdering av utsagn knyttet til spørsmålet «Vil du si du merker noe i dag som er annerledes sammenlignet med før koronapandemien når det gjelder barnets fritid/fritidsaktiviteter? Hvor enig er du i påstandene under?» Svaralternativene var opprinnelig en sju-delt balansert Likert skala der 1 var helt uenig og 7 var helt enig, men her er kategoriene slått sammen til 1-3 uenig, 4 er nøytral, og 5-7 til enig.

7.4 Diskusjon

Hensikten med studien var å identifisere endringer i barn og ungdoms (6-19 år) bruk av naturområder under den første nedstengningen i mars-april 2020 og ti måneder ut i pandemien. Vår studie viser at foreldrene rapporterer store endringer i barns bruk av natur under nedstengningen og at disse mønstrene hadde ytterligere forsterket seg ti måneder ut i pandemien. Den største endringen er at barn i mindre grad brukte nabolaget, men også bruk av naturområder generelt var langt mindre enn før pandemien. Årsakene til at det ble vanskeligere for barn å være ute i nabolaget eller i naturområder er ikke studert her, men ifølge annen forskning kan dette være knyttet til flere forhold. Den viktigste årsaken synes å være at foreldrene er redd for smitte ved å slippe barna sine ut, det vil si de er redde for at barna ikke klarer å opprettholde minsteavstand, men får nærkontakt med andre barn (Moore mfl. 2020, Schmidt mfl. 2020). Men 10 måneder ut i pandemien, på det tidspunkt da foreldrene svarte på skjemaet, var smitten på et lavt nivå og til tross for dette økte altså andel barn som lekte og oppholdte seg ute «mindre enn vanlig» i nabolag og naturområder. Smittesituasjonen er åpenbart ikke hele årsaken, og i andre studier forklarer man endringene med at barna har vendt seg til inneaktiviteter, og særlig økt skjermtid (Moore mfl. 2020). Ved å tillate mer skjermtid oppnår foreldrene bedre kontroll med barna, og dermed også smitterisikoen de utsettes for. Andre studier forklarer nedgangen i utendørsaktivitet med at det har skjedd en endring i holdning og mentalitet. Inneaktiviteter har i løpet av pandemien fått en langt større legitimitet blant foreldrene, og det er vist i andre studier at slike holdninger kan være vanskelig å endre og at det vil ta lang tid å komme tilbake til situasjonen før pandemien, hvis det er målet (Fegert mfl. 2020).

Den største bekymringen med at barna er mer inne og holder på med mer stillesittende aktiviteter gjelder folkehelse og anbefalte aktivitetsnivåer for fysisk aktivitet for barn. Det er etter hvert mange internasjonale studier som har vist at det har vært en drastisk nedgang i fysisk aktivitet blant barn og ungdom i løpet av pandemien, og at dette kan få drastisk konsekvenser for folkehelsen i den oppvoksende generasjonen. Vi viser til litteraturgjennomgangen i kap. 2 for detaljer rundt dette.

Dataene våre viser at om barna holder på med uteaktiviteter i nabolag eller i naturområder er helt avhengig av foreldrenes oppmuntring og støtte. Dette er et resultat som er vist i mange andre studier. Familier som er aktive i friluftsliv og idrett er også aktive på mange andre fronter, som skolearbeid, utelek, organiserte aktiviteter og også tid til skjerm. I dataene våre er det gode sammenhenger mellom de tre hovedspørsmålene knyttet til nabolag, naturområder og med familien på tur i naturområder, som viser at det er familier som er aktive på alle arenaer. Disse resultatene er gjenkjennbare på to spørsmål i undersøkelsen, både på spørsmålet «Vi som familie tilbringer tid utendørs i naturområder» og til de som karakteriserer seg selv som en friluftslivsfamilie. Dette er et mønster som viser at de familiene som er aktive utendørs faktisk fikk økte muligheter i pandemien ved at man for eksempel hadde hjemmekontor, barna var hjemme eller kom tidlig hjem, og familien var mer fleksibel til å komme seg ut på tur. Dette bekrefter et mønster man ser i mange sammenhenger når det gjelder de som er aktive i friluftslivet; de som er aktive på én arena er ofte aktive på mange arenaer. I motsatt fall ble de familiene som ikke er aktive i friluftslivet i utgangspunktet, enda mer passive i en situasjon av pandemi. Det er dermed barna i de familiene som ikke karakteriserer seg selv som en friluftslivsfamilie og som har lite aktive foreldre generelt som har blitt hardest rammet av pandemien, når det gjelder reduserte uteaktiviteter og også redusert fysisk aktivitet. For disse barna er slike aktiviteter i stor grad institusjonalisert, det vil si at aktivitetene foregår i regi av barnehage, skole, SFO eller ulike former for organiserte aktiviteter de er med på i fritiden (se Skår mfl. 2014).

Det er også noen interessante forskjeller mellom barn når det gjelder demografi. Vi fant blant annet at de yngste barna (6-8 år) var mer ute enn vanlig for alle de tre kategoriene av nabolag, naturområder og med familiene på tur i naturområder. Dette viser at familiene med de minste barna hadde mer tid til å gjøre ting sammen, og at det å være ute å leke eller gå tur var en aktivitet som ble gjort hyppigere. Det er foreldrene som har rapportert dette. Spørsmålet er jo

også om disse barna reelt sett har fått mer tid ute i pandemien, fordi en stor del av uteaktiviteten er vist å foregå på institusjoner som skole og SFO, og som vi antar hadde redusert tilbud til uteaktiviteter i løpet av pandemien, enten ved at skolen var stengt i perioder eller at det var store restriksjoner på hva barna kunne gjøre. Vi er uansett litt usikre på hvordan dette slo ut på skolen, var barna mer eller mindre ute som følge av smittesituasjonen når de var på skole og SFO? Vi har ikke funnet noe dokumentasjon på dette. For de eldste ungdommene (16-19 år) derimot var nedgangen i bruk av naturområder tydelig, og denne gruppen holdt i langt større grad på med inneaktiviteter, og da i alt vesentlig skjermtid.

Vi fant en positiv sammenheng mellom tidsbruk i naturområder og husholdningsinntekt, selv om denne var svak. Studier viser ofte en positiv sammenheng mellom hvor aktiv man er i friluftsliv og utdanningsnivå, mens husholdningsinntekt vanligvis slår mindre ut. Vi legger ikke altfor mye vekt på dette funnet i vår undersøkelse. Mer interessant er forskjellene mellom barn som bor i en by, på et tettsted eller landlig. Vi påviste størst negative effekter av nedstengningen under pandemien på barns utelek, i de urbane områdene sammenlignet med de spredtbygde. Dette kan trolig ha sammenheng med tilgangen til natur, men trafikksituasjonen i byene er også viktig for om foreldrene lar barna leke ute eller ikke (se også Skår mfl. 2016). Ti måneder ut i pandemien var situasjonen snudd på hodet og en lavere andel av de som bodde i spredtbygde strøk deltok i alle de tre aktivitetene. Det er med andre ord vanskelig å tolke resultatene. Men her kan vi få hjelp av svarene som ble gitt for utsagnene om pandemien, og vi ser at de som bodde i urbane strøk holdt på med sosiale medier og skjermaktiviteter signifikant mer enn de som bodde i spredtbygde strøk*, mens dette var motsatt 10 måneder ut i perioden. Vi har ingen forklaring på hva som kan være årsakene til disse mønstrene.

Foreldrenes vurderinger av utsagn i undersøkelsene bekrefter på langt på vei kjente mønstre, men vi har tilført mer kunnskap om hvilke effekter pandemien har hatt på barns utendørsaktivitet og kontakt med natur. Vi ser at foreldrene vurderer at barna savner å være fysisk aktiv gjennom organiserte aktiviteter og savner å treffe venner gjennom organiserte aktiviteter. Dette bekrefter også hvor viktig organiserte aktiviteter er for barnets fysiske aktivitetsnivå og sosiale liv i dag, siden de aller fleste deltar på ulike former for organiserte aktiviteter. Nedstengningen, der organiserte aktiviteter stoppet, hadde således i utgangspunktet drastiske effekter på barnets fysiske aktivitet og sosiale liv, men her slo dette ut forskjellig avhengig av om familien er aktive i friluftsliv eller ikke. De familier som var aktive innen friluftsliv hadde en mye større evne til å opprettholde barnets fysiske aktivitet ved å være ute, som vi har vist tidligere.

Det viser seg klart at foreldrene mener det er noen klare effekter på barnets liv som følge av pandemien når de gjør disse vurderingen ti måneder ut i pandemien. Det er overveldende mange foreldre som mener at eget barn ikke har startet med en ny hobby/aktivitet i løpet av pandemien. Det kan se ut til at det har vært liten mulighet for barn å utforske nye arenaer. Vi ser videre at foreldrene vurderer at barnet har fått en roligere hverdag, er mer sammen med de voksne, er mindre sammen med venner og har langt større aktivitet på sosiale medier og skjerm. Foreldrene uttrykker at barnet er glad for å ha mer tid til skjermaktiviteter, og tilsvarende mindre tid ute. Dette er hovedmønsteret av endringene som har skjedd i pandemien.

7.5 Kort oppsummering

- Perioden med nedstengning hadde drastiske endringer på barns lek og opphold i nabolaget, og sammenlignet med tiden før pandemien var det hele 35 % av barna som lekte mindre ute, og 10 måneder ut i pandemien var tallet økt til 38 %.
- Tilsvarende tall for naturområder var på henholdsvis 24 % og 28 %, av de som brukte tid her mindre enn vanlig.
- Tallene for de som brukte mindre tid enn vanlig i nabolaget eller i naturområder økte i løpet av pandemiens 10 måneder.
- Tallene for de som brukte mer tid enn vanlig i nabolaget eller i naturområder var langt lavere enn de som brukte mindre tid enn vanlig, men også dette økte litt i løpet av pandemiens første 10 måneder.
- Det var positive sammenhenger mellom alle de tre kategorier av utendørs aktiviteter, dvs. de barna som tilbringer mye tid utendørs i nabolaget, tilbringer også mye tid i naturområder, og også mye tid sammen med familien i naturområder.
- De barna som var aktive i organisasjoner som holdt på med utendørsaktiviteter var overrepresentert i de gruppene som brukte mer tid utendørs, og dette gjaldt både i nabolaget og i naturområder.
- Blant de yngste barna (6-8 år) var andelen som var ute mer enn vanlig signifikant høyere enn for de andre aldersgruppene, og dette gjelder alle tre kategorier av nabolag, naturområder og med familien i naturområder.
- Det ble også identifisert andre signifikante sosio-demografiske forskjeller som er presentert og diskutert.
- Under nedstengningen var nesten 70 % av de voksne enig i at barnet deres savnet å møte venner gjennom organiserte aktiviteter, og 60 % mente at deres barn savnet å være fysisk aktive gjennom de organiserte aktivitetene. Dette understreker den viktige rollen organiserte aktiviteter har i dag for barn og unges sosiale liv og fysisk aktivitet.
- Informantene var mer delte når det gjaldt spørsmålet om barnet deres savnet å være ute i naturen i løpet av pandemien, med omtrent 40 % som var enige og 40 % som var uenige i denne påstanden.
- En stor andel barn brukte mindre tid med venner og mer tid med deres familie i pandemien sammenlignet med før og hadde mindre travle dager.
- En stor andel barn brukte mer tid på sosiale medier og skjermaktiviteter i løpet av pandemien sammenlignet med tiden før pandemien.

8 Referanser

8.1 Kapittel 1

- Bakken, A. (2019). Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar og hvem slutter i ungdomsidretten? NOVA Rapport; 2/19.
- Breivik, G., & Rafoss, K. (2017). Fysisk aktivitet; omfang, tilrettelegging og sosial ulikhet. Oslo: Norges idrettshøgskole Høgskolen.
- Broch, T. B. (2018). *Equilibrium Poems: An ethnographic study on how experiences in and with Norwegian friluftsliv challenge and nurture youths' emotion work in everyday life.* (PhD). Norges Idrettshøgskole, Oslo.
- Broch, T. B. (2020). *Urbant ungdomsliv, natur og følelser.* Cappelen Damm Akademisk.
- Nordh, H., Vistad, O. I., Skår, M., Wold, L. C., & Bærum, K. M. (2017). Walking as urban outdoor recreation: Public health for everyone. *Journal of outdoor recreation and tourism*, 20, 60-66.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G. I., Pareliussen, I., Stordahl, G., & Tordsson, B. (2014). Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur (8242626456). Tema-hefte 54, 21.
- Skår, M., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016a). How to engage children with nature: why not just let them play? *Children's Geographies*, 14(5), 527-540.
- Skår, M., Wold, L. C., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016b). Why do children not play in nearby nature? Results from a Norwegian survey. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 16(3), 239-255.
- Vaage, O. F. (2015). Fritidsaktiviteter 1997-2014. Barn og voksnes idrettsaktiviteter, friluftsliv og kulturaktiviteter Resultater fra Levekårsundersøkelsene. Rapport 2015/25. SSB.
- Vistad, O.I., Halvorsen, A.-K., Skår, M., Wold, L.C. Nordh, H. & V. Gundersen. (2015). Berre ein liten tur...!? Kunnskapsstatus om indre og ytre hindringar for kvardagsturen. Tidsskriftet Utmark 1&2&S 2014.
- Wold, L. C., Skår, M. & Øian, H. (2020). Barn og unges friluftsliv. NINA Rapport 1801. Norsk institutt for naturforskning.

8.2 Kapittel 2

- Aggerholm, K., & Breivik, G. (2021). Being, having and belonging: values and ways of engaging in sport. *Sport in Society*, 24(7), 1141-1155.
- Allen-Craig, S., Gray, T., Charles, R., Socha, T., Cosgriff, M., Mitten, D., & Loeffler, T. A. (2020). Together we have impact: Exploring gendered experiences in outdoor leadership. *Journal of outdoor recreation, education, and leadership*, 12(1).
- Andersen, P. & A. Bakken (2018). Social class differences in youths' participation in organized sports: What are the mechanisms? *International Review for the Sociology of Sports*.
- Andkjær, S., Høyer-Kruse J. & Arvidsen, J. (2016). Børn og unges hverdagsfriluftsliv. NatureMoves spørreskemaundersøgelse om børn og unges aktiviteter og oplevelser i naturen. Serie: Movements, 2016:2.
- Bakken, A. (2019). Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar og hvem slutter i ungdomsidretten? NOVA Rapport; 2/19.
- Berntsen, H., & Kristiansen, E. (2020). Perceptions of need-support when "having fun" meets "working hard" mentalities in the elite sport school context. *Sports Coaching Review*, 9(1), 1-23.
- Breivik, G., & Rafoss, K. (2017). Fysisk aktivitet; omfang, tilrettelegging og sosial ulikhet. Oslo: Norges idrettshøgskole Høgskolen.
- Broch, T. B. (2020). *Urbant ungdomsliv, natur og følelser.* Cappelen Damm Akademisk.

- Buadir. (2021). Hva skal til for at flere barn og unge får delta i organiserte fritidsaktiviteter? Ungdomspanelets innspill til utforming av en nasjonal fritidskortordning. ISBN: (digital utgave) 978-82-8286-356-8.
- Buadir. (2012). Organisert fritid som møteplass og aktivitetsarena. Hentet fra: https://buadir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Fritid/Organisert_fritid/ (lest 13.01.2022).
- Calogiuri, G., (2016). Natural environments and childhood experiences promoting physical activity, examining the mediational effects of feelings about nature and social networks. *Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(4)
- Dervo, B.K., Skår, M., Köhler, B., Øian, H., Vistad, O.I., Andersen, O. og Gundersen, V. (2014). Friluftsliv i Norge anno 2014 – status og utfordringer - NINA Rapport 1073. 98 s + vedlegg.
- Ellis, C., Beauchamp, G., Sarwar, S., Tyrie, J., Adams, D., Dumitrescu, S., & Houghton, C. (2021). 'Oh no, the stick keeps falling!': An analytical framework for conceptualising young children's interactions during free play in a woodland setting. *Journal of Early Childhood Research*, 1476718X20983861.
- Eriksen, I. & Frøyland, L. R. (2017). Levende drabantbyer. Ungdoms deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter i flerkulturelle lokalsamfunn. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2017:1
- Friberg, J. H. (2005). Ungdom, fritid og deltagelse i det flerkulturelle Oslo. *FAFO-notat. Oslo: Forskningsstiftelsen FAFO*.
- Frøyland, L. R. og Gjerustad, C. (2012). Vennskap, utdanning og framtidsplaner: Forskjeller og likheter blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo. NOVA- rapport 5/2010. Oslo: NOVA - Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Gurholt, K. P., Torp, I. H. D., & Eriksen, J. W. (2020). Studie av friluftsliv blant barn og unge i Oslo: Sosial ulikhet og sosial utjevning.
- Herrero-Arias, R., Lee, E., & Hollekim, R. (2020). 'The more you go to the mountains, the better parent you are'. Migrant parents in Norway navigating risk discourses in professional advice on family leisure and outdoor play. *Health, Risk & Society*, 22(7-8), 403-420.
- Hiltunen, P. (2019). Green exercise for families—What is already known? Literature review for the Naturkraft-projekt.
- Howe, L. A. (2019). Not everything is a contest: sport, nature sport, and friluftsliv. *Journal of the Philosophy of Sport*, 46(3), 437-453.
- Johansen, M. A. (2019). Hvordan skape mening gjennom organiserte turer i naturen blant kvinner med migrasjonsbakgrunn: en kvalitativ studie med fokus på inkludering og helse (Master's thesis, Norwegian University of Life Sciences, Ås).
- Jacobsen, S. E., Andersen, P. L., Nordø, Å. D., Sletten, M. A., & Arnesen, D. (2021). Sosial ulikhet i barn og unges deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter. *Rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor*.
- Jakobsen, A. M. (2000). Motiver innen idrett. (Høgskolen i Bodø Rapport nr.8, 2000). Bodø: Høgskolen i Bodø.
- Kjønniksen, L., Torsheim, T., & Wold, B. (2008). Tracking of leisure-time physical activity during adolescence and young adulthood: a 10-year longitudinal study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 5(1), 1-11.
- Krange, O. og Strandbu, Å. (2004). Ungdom, idrett og friluftsliv. Skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992 til 2002. Oslo: NOVA.
- Lagestad, P., Bjolstad, T., & Saether, E. (2019). Predictors of Inactivity Among Youth in Six Traditional Recreational Friluftsliv Activities. *Journal of Outdoor Recreation, Education and Leadership*, 11(1), 21-37.
- Larsen, Y. (2016). *Et inkluderende fellesskap? - En kvantitativ studie av minoritetsjenter i videregående opplæring i Oslo og deltagelse i idrett* (Master's thesis, Høgskolen i Oslo og Akershus).

- Lovelock, B., Walters, T., Jellum, C., Thompson-Carr, A. (2016). The participation of children, adolescents, and young adults in nature-based recreation. *Leisure Sciences*
- Mjaavath, P. E. (2013). Hva har barn lyst til å gjøre ute?. *BARN-Forskning om barn og barndom i Norden*, 31(1).
- Mutz, M., Müller, J., & Göring, A. (2019). Outdoor adventures and adolescents' mental health: Daily screen time as a moderator of changes. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 19(1), 56-66.
- Mygind, L., Kjeldsted, E., Hartmeyer, R., Mygind, E., Bølling, M., & Bentsen, P. (2019). Mental, physical and social health benefits of immersive nature-experience for children and adolescents: A systematic review and quality assessment of the evidence. *Health & Place*, 58, 102136.
- Myrli, T. R., & Mehus, I. (2015). Ulikhet i rekruttering og frafall i den organiserte idretten i Trondheim. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 15(1).
- Natural England. (2009). *Childhood and nature: A survey on changing relationships with nature across generations*. Cambridgeshire: Natural England. 32 p.
- Obee, P., Sandseter, E. B. H., & Harper, N. J. (2021). Children's use of environmental features affording risky play in early childhood education and care. *Early Child Development and Care*, 191(16), 2607-2625.
- Pedersen, L. E. (2013). Forebygging av frafall i barne- og ungdomsidrett. Bacheloroppgave idrett - spesialisering i trenerrollen. Høgskolen i Hedmark.
- Prieur, A. (2004). *Balansekunstnere. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo, Pax forlag.
- Pfister, G. (2011). "Muslim Women and Sport in Diasporas: Theories, Discourses and Practices – Analysing the Case of Denmark." In *Muslim Women and Sport*, edited by T. Benn, G. Pfister, and H. Jawad, 41–77. New York: Routledge.
- Reitlo, L. Skarsem. (2012). *Deltagelse og frafall i ungdomsidretten*. 2012. ISBN 978-82-7570-308-6.
- Rosa, C., Profice, C. & Collado, S. (2018). Nature Experiences and Adults' Self-Reported Proenvironmental Behaviors: The Role of Connectedness to Nature and Childhood Nature Experiences. *Frontiers in Psychology*. 9. 10.3389/fpsyg.2018.01055.
- Sandbæk, M. & Pedersen, A. W. (red.) (2010). *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009*. Oslo: NOVA Rapport 10/10
- Seippel, Ø. N. (2005). Orker ikke, gidder ikke, passer ikke? Om frafallet i norsk idrett. Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2005:3.
- Seippel, Ø., Strandbu, Å., og Sletten, M. A. (2011). *Ungdom og trening. Endring over tid og sosiale skillelinjer*. Oslo: NOVA.
- Sharpe, E. K., Litwiller, F., & Gallant, K. (2020). Risk, nostalgia and the production of the ideal childhood in online commentary on children's outdoor play. *Leisure Studies*, 39(2), 225-237.
- Skauge, M., & Hjelseth, A. (2021). Organisert idrett og skole som komplementære og konkurrerende arenaer: ulike mønstre for minoritets- og majoritetsungdom? En analyse av hvordan lekselesing, skoleprestasjoner og utdanningsaspirasjoner henger sammen med frafall fra idrettslag. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 2(1), 23-43.
- Skår, M., & Krogh, E. (2009). Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children's Geographies*, 7(3), 339-354.
- Strandbu, Å. (2006). *Idrett, kjønn, kropp og kultur: minoritetsjenters møte med norsk idrett*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Strandbu, Å. og Bakken, A. (2007). *Aktiv Oslo-ungdom. En studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn*. Oslo: NOVA.
- Strandbu, Å., Bakken, A. og Sletten, M. A. (2017). Exploring the minority-majority gap in sport participation: different patterns for boys and girls? *Sport in Society*, 10.1080/17430437.2017.1389056

- Strandbu, Å., Bakken, A., & Stefansen, K. (2020). The continued importance of family sport culture for sport participation during the teenage years. *Sport, Education and Society*, 25(8), 931-945.
- Thorød, A. B. (2012). Er det for dyrt? Om barns deltagelse og valg av organiserte fritidsaktiviteter når familiens økonomi er svak.
- Thurlow, C. (2002). High-schoolers' peer orientation priorities: A snapshot. *Journal of Adolescence*, 25, 341-349.
- Vaage, O. F. (2015). Fritidsaktiviteter 1997-2014. Barn og voksnes idrettsaktiviteter, friluftsliv og kulturaktiviteter Resultater fra Levekårsundersøkelsene. Rapport 2015/25. SSB.
- Wold, L.C., Skår, M. og Øian, H. (2020). Barn og unges friluftsliv. NINA Rapport 1801. Norsk institutt for naturforskning.
- Walseth, K., and Å. Strandbu. (2014). "Young Norwegian-Pakistani Women and Sport." *European Physical Education Review* 20 (4): 489-507. doi:10.1177/1356336X14534361.
- Wang, X., Woolley, H., Tang, Y., Liu, H-y., Luo, Y., (2018). Young children's and adults' perceptions of natural play spaces: A case study of Chengdu, southwestern China. *Cities*, 72, 173-180.
- Ward Thompson, C., Aspinal, P., Montarino, A. (2008). The childhood factor - Adult visits to green places and the significance of childhood experience. *Environment and Behavior*, 40(1), 111-143.
- Ward, K. (2018). What's in a dream? Natural elements, risk and loose parts in children's dream play-space drawings. *Australasian Journal of Early Childhood*, 43(1), 34-4
- Wells, N., Jimenez, F., Mårtensson, F. (2018). Children and nature. (Nature and public health). Ed. Bosch, M., Bird, W. Bell & Bain LTD., Glasgow.
- Ødegård, G., Bakken, A. og Strandbu, Å. (2016). Idrettsdeltagelse og trening blant ungdom i Oslo – Barrierer, frafall og endringer over tid. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G. og Fladmoe, A. (2017). Samfunnsengasjert ungdom. deltagelse i politikk og organisasjonsliv blant unge i Oslo. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

8.3 Kapittel 3

- Aas, Ø, Kalan, S. K., Evju, M. & Vistad, O. I. (akseptert). Comparing vegetation and soil impacts in 1988 and 2020 documents significant increase in negative impacts from recreation and tourism in a Norwegian national park. *Norsk Geografisk Tidsskrift*
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (Vol. 2. utg.). Bergen, Norway: Fagbokforlaget
- Holme, I. M. & Solvang, B.K. (1986). *Metodevalg og metodebruk*. Oslo: TANO AS
- Vistad, O. I. (1995). *I skogen og i skolten - Ein analyse av friluftsliv, miljøoppleving, påverknad og forvaltning i Femundsmarka, med jamføringar til Rogen og Långfjället*. (PhD), Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Wold, L. C., Skår, M. & Øian, H. (2020). Barn og unges friluftsliv. NINA Rapport 1801. Norsk institutt for naturforskning.

8.4 Kapittel 4

- Broch, T. B. (2018). *Equilibrium Poems: An ethnographic study on how experiences in and with Norwegian friluftsliv challenge and nurture youths' emotion work in everyday life*. (PhD). Norges Idrettshøgskole, Oslo.
- Broch, T. B. (2020). *Urbant ungdomsliv, natur og følelser*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Skår, M., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016a). How to engage children with nature: why not just let them play? *Children's Geographies*, 14(5), 527-540.
- Skår, M., Wold, L. C., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016b). Why do children not play in nearby nature? Results from a Norwegian survey. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 16(3), 239-255.

- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G. I., Pareliussen, I., Stordahl, G., & Tordsson, B. (2014). *Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur (8242626456)*. Temahefte 54, 21.
- Wold, L. C., Skår, M., & Gundersen, V. (2016). «Innendørs blir fantasien innestengt»: Om nærnaturens betydning i barns hverdagsliv. 27-40. Retrieved from <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2425868>

8.5 Kapittel 5

- Bischoff, A. Marcussen, J. C. & Reiten, T. (2007). Friluftsliv og helse: en kunnskapsoversikt. Høgskolen i Telemark. Institutt for idrett og friluftslivsfag
- Bjerke, T., & Krange, O. (2011). A walk in the woods: the effects of ethnicity, social class, and gender among urban Norwegian adolescents. *Nordic Journal of Social Research*, 2.
- Broch, T. B. (2020). Urbant ungdomsliv, natur og følelser. Cappelen Damm Akademisk.
- Dervo, B.K., Skår, M., Köhler, B., Øian, H., Vistad, O.I., Andersen, O. og Gundersen, V. (2014). Friluftsliv i Norge anno 2014 – status og utfordringer - NINA Rapport 1073. 98 s + vedlegg.
- Figari, H., Haaland, H., & Krange, O. (2009). Friluftsliv som hverdagsliv. Innvandrerkvinner bruk av utendørsområder i Groruddalen.
- Gurholt, K. P., Torp, I. H. D. & Eriksen, J. W. (2020). Studie av friluftsliv blant barn og unge i Oslo: Sosial ulikhet og sosial utjevning. Norges Idrettshøgskole.
- Mjaavatn, P. E. (2013). Hva har barn lyst til å gjøre ute?. BARN-Forskning om barn og barndom i Norden, 31(1).
- Sandberg, M. (2012). "De är inte ute så mycket" Den bostadsnära naturkontaktens betydelse och utrymme i storstadsbarns vardagsliv.
- Skår, M., & Krogh, E. (2009). Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children's Geographies*, 7(3), 339-354.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G. I., Pareliussen, I., Stordahl, G., & Tordsson, B. (2014). *Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur (8242626456)*. Temahefte 54, 21.
- Skår, M., Wold, L. C., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016a). Why do children not play in nearby nature? Results from a Norwegian survey. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 16(3), 239-255.
- Skår, M., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016a). How to engage children with nature: why not just let them play?. *Children's Geographies*, 14(5), 527-540.
- Wold, L. C., Skår, M. & Øian, H. (2020). Barn og unges friluftsliv. NINA Rapport 1801. Norsk institutt for naturforskning.

8.6 Kapittel 6

- Bakken, A. (2019). Ungdata 2019. Nasjonale resultater. Nova-rapport 9/19. Oslo: Nova, Oslomet.
- Friberg, J.H. (2005). Ungdom, deltagelse og fritid i det flerkulturelle Oslo. Fafo-notat 2005:16.
- Gundersen, V., Skår, M., O'Brien, L., Wold, L.C., Follo, G. (2016). Children and nearby nature: A nationwide parental survey from Norway. *Urban Forestry and Urban Greening* 17: 116–125.
- Nordbakke, S. (2017). Sosial ulikhet i mobilitet blant barnefamilier? TØI rapport 1587/2017 Forfatter: Susanne Nordbakke Oslo 2017 55 s.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G., Pareliussen, I., Stordahl, G. & Tordsson, B. (2014). *Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur. - Temahefte 54. 21 s.*
- Skår, M., Gundersen, V. & O'Brien, L. (2016a). How to engage children with nature: Why not just let them play? *Children's Geographies* 14(5): 527-540.
- Skår, M., Wold, L.C., Gundersen, V. & O'Brien, L. (2016b). Why do children not play in nearby nature? Results from a Norwegian survey. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning* 16(3): 239-255.
- Skår, M., Follo, G., Gundersen, V., Ingebrigtsen, K., Stordal, G., Tordsson, B. & L.C. Wold. (2016c). Barns lek i natur – i spennet mellom selvutfoldelse til kontroll. BARN 2: 39-56.

- Wold, L. C., M. Skår & V. Gundersen. (2016). «Innendørs blir fantasien innestengt»: Om nærnaturens betydninger i barns hverdagsliv. Tidsskriftet Utmark nr 1-2016. (Fagfellevurdert)
- Wold, L.C., Skår, M. og Øian, H. (2020). Barn og unges friluftsliv. NINA Rapport 1801. Norsk institutt for naturforskning.

8.7 Kapittel 7

- Brazendale, K., Beets, M. W., Weaver, R. G., Pate, R. R., Turner-McGrievy, G. M., Kaczynski, A. T., ... & von Hippel, P. T. (2017). Understanding differences between summer vs. school obesogenic behaviors of children: the structured days hypothesis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 14(1), 1-14.
- Fegert, J. M., Vitiello, B., Plener, P. L., & Clemens, V. (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 14(1), 1-11.
- Guerrero, M. D., Vanderloo, L. M., Rhodes, R. E., Faulkner, G., Moore, S. A., & Tremblay, M. S. (2020). Canadian children's and youth's adherence to the 24-h movement guidelines during the COVID-19 pandemic: A decision tree analysis. *Journal of sport and health science*, 9(4), 313-321.
- Gundersen, V., Skår, M., O'Brien, L., Wold, L. C., & Follo, G. (2016). Children and nearby nature: A nationwide parental survey from Norway. *Urban Forestry & Urban Greening*, 17, 116-125.
- Hemphill, N. M., Kuan, M. T., & Harris, K. C. (2020). Reduced physical activity during COVID-19 pandemic in children with congenital heart disease. *Canadian Journal of Cardiology*, 36(7), 1130-1134.
- Moore, S. A., Faulkner, G., Rhodes, R. E., Brussoni, M., Chulak-Bozzer, T., Ferguson, L. J., ... & Tremblay, M. S. (2020). Impact of the COVID-19 virus outbreak on movement and play behaviours of Canadian children and youth: a national survey. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17(1), 1-11.
- Pietrobelli, A., Pecoraro, L., Ferruzzi, A., Heo, M., Faith, M., Zoller, T., ... & Heymsfield, S. B. (2020). Effects of COVID-19 lockdown on lifestyle behaviors in children with obesity living in Verona, Italy: a longitudinal study. *Obesity*, 28(8), 1382-1385.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G. I., Pareliusson, I., Stordahl, G., & Tordsson, B. (2014). Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur. NINA Temahefte 54.
- Skar, M., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016a). How to engage children with nature: why not just let them play?. *Children's Geographies*, 14(5), 527-540.
- Skar, M., Wold, L. C., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016b). Why do children not play in nearby nature? Results from a Norwegian survey. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 16(3), 239-255.
- Skår, M., Follo, G. I., Gundersen, V., Ingebrigtsen, K., Stordal, G., Tordsson, B. S., & Wold, L. C. (2016). Barns lek i natur–i spennet fra selvtutfoldelse til kontroll.
- Soga, M., & Gaston, K. J. (2016). Extinction of experience: the loss of human–nature interactions. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 14(2), 94-101.
- Soga, M., Gaston, K. J., & Kubo, T. (2018). Cross-generational decline in childhood experiences of neighborhood flowering plants in Japan. *Landscape and Urban Planning*, 174, 55-62.
- Soga, M., Yamanoi, T., Tsuchiya, K., Koyanagi, T. F., & Kanai, T. (2018). What are the drivers of and barriers to children's direct experiences of nature?. *Landscape and Urban Planning*, 180, 114-120.
- Soga, M., Evans, M. J., Yamanoi, T., Fukano, Y., Tsuchiya, K., Koyanagi, T. F., & Kanai, T. (2020). How can we mitigate against increasing biophobia among children during the extinction of experience?. *Biological conservation*, 242, 108420.

- Wold, L. C., Skår, M., & Gundersen, V. (2016). «Innendørs blir fantasien innestengt»: Om nærnaturens betydning i barns hverdagsliv. Tidsskriftet Utmark nr 1-2016. (Fagfellevurdert)
- Wold, L.C., Skår, M. og Øian, H. (2020). Barn og unges friluftsliv. NINA Rapport 1801.
- Xiang, M., Zhang, Z., & Kuwahara, K. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on children and adolescents' lifestyle behavior larger than expected. *Progress in cardiovascular diseases*, 63(4), 531.
- Zenic, N., Tair, R., Gilic, B., Blazevic, M., Maric, D., Pojskic, H., & Sekulic, D. (2020). Levels and changes of physical activity in adolescents during the COVID-19 pandemic: contextualizing urban vs. rural living environment. *Applied Sciences*, 10(11), 3997.

9 Vedlegg

Vedlegg 1.

Er det noe som kunne ha gjort at barnet hadde fortsatt å være med i denne organisasjonen?

	Frequency
☐	1
	33
.	2
...	1
At fleire av vennene hadde blitt med lenger ...	1
At flere av vennene også fortsatte	1
At flere jevnaldrende fortsatte.	1
At hun ble inkludert	1
At ikke vennene sluttet.	1
At tilbudet ikke opphørte	1
At vennene fortsatte med dette.	1
At vennene hans hadde blitt med videre og bedre ansatte og ledelse	1
At vennene ikke sluttet	1
At venner fra skolen også var med	1
At vi ble boende	1
Barnet ville prøve noe nytt	1
Bedre ledelse	2
Bedre ledelse og progresjon i aktiviteter	1
Bedre oppfølging fra foreldre	1
Bedre oppfølging, mindre grupper og bedre pedagoger	1
Bedre organisering	1
Bedre organisering. Men det er også uforholdsmessig dyrt og andel til nasjonale delen er svært høy iforhold til andelen til lokallaget	1
Bedre tilbud til de flinkeste	1
Bedre tilrettelagt ift tidspunkt for start av skirenn (slik at msn hadde sluppet dra før jobb) og mye mindre dugnad på foreldre (som feks i helger og ferier som feks jul)	1
Billigere	2
Billigere og mer tilgjengelige tilbud	1
Blitt billigere og et større urbud	1
Blitt nærmere venner med noen der, samt at det ikke hadde blitt stopp pga korona	1
Bredere tilbud enn lommelykt turer	1
Dersom det hadde vært riktig vennekrets.	1
det sosiale miljø var utslagsgivende. Mitt barn opplevde seg ikke inkludert	1

Det var dårlig organisering, sammenslåing av lag fordi mange sluttet, hyppig skifte av trenere, dårligere kvalitet på treningen med økende alder på barna. Hadde det fortsatt som da de var yngre hadde hun ønsket å fortsette.	1
Dyre aktiviteter og krav til utstyr. Ikke alltid på selve aktiviteten, men det sosiale og ekstra aktiviteter. Vi kunne prioritert det, men barnet er sensitivt for ytre press og forventninger. Han var nok bekymret for at hans fritidsinteresser skulle medføre at familien måtte velge bort andre aktiviteter. Dette er den aktiviteten som har medført mest utgifter for oss. I tillegg er det et skjult merkepress, både fra instruktører og venner. Han fikk nesten dårlig samvittighet for at han vokste og trengte nytt utstyr. Han er fortsatt aktiv, men ikke organisert.	1
Egen interesse.	1
Egeninteresse	1
egentlig ikke	1
En bedre kartlegging og overgang fra klubbens side	1
Endring av kolliderende treningstid	1
Flere jenter	1
Flere jevngamle	1
flere på Hans alder som deltok	1
flere turer	1
Flere turer med bestefar	1
Flere venner der	1
Flere venner fra skolen	1
Folk som kunne drive gruppa	1
Forstått at de drev med bredde og ikke topp idrett	1
Gjort det billigere å være med.	1
Gode ledere sluttet	1
Gratis	1
Hadde allerede to andre aktiviteter i uken. Ble litt mye dersom det skulle bli helg i tillegg. Forelder jobber helg.	1
Han slet med å komme inn i gruppen	1
Hvis det hadde vært skolevenner der	1
Hvis flere venner hadde gått der og hvis det ikke var krav om mye utstyr	1
Hvis han hadde hatt mere lyst til det selv	1
Hvis hun hadde fått spille	1
Hvis tilbudet ikke hadde stoppet opp, og hatt mange restriksjoner da det startet opp igjen er det mulig hun hadde fortsatt	1
Hvis venner hadde fortsatt	1
Hvis vi hadde bodd der vi bodde før hadde hun mulig gått lenger på 4H. Hun har også vært innom fotball dans teater taekwondo private sangtimer, kor håndball . Går nå på treningsstudio og enkelte private pt timer. Noe av disse aktivitetene over er for dyrt, og det er ikke alltid nok voksen kapasitet til å se til at barna er snille med hverandre .	1
Ikke det jeg vet.	1

ikke sikker	1
Ingen pandemi	1
Inkluderende trenere. Mer lek og moro.	1
Interesse	1
Ja	1
Ja dersom tilbudet hadde vært en annen dag	1
Ja en annen hovedtrener med fokus på utøveren og ikke på seg selv.	1
Ja, men vi ønsker gå de turene vi Insker	1
Ja. Hadde det vært ei grein med motorcross i 4H så hadde han nok fortsatt.	1
Kanskje	2
Kanskje venner	1
kun forening for yngre barn - naturlig slutt	1
Kunne hatt et bedre samarbeid med andre klubber for å samle fler	1
Lek	1
manglende utbrudd av verdensospennende pandemi	1
Mer aktivisering	1
Mer aktiviteter i området for ungdommer, uten små barna til stede .	1
Mer faglighet og tidligere avslutning. Aktiviteten sluttet klokka 20.00, og det for sent for oss.	1
Mer fokus på de som ikke presterte så bra	1
Mer halltid tilgjengelig slik at ikke korps og håndball samme dag/tid.	1
Mer interesse fra barnet	1
Mer lek, mindre konkurranse fokus	1
Mer og tydelige satsing på bredde, ikke bare topp.	1
Mer snø der vi bor. Frivillig om de vil delta i konkurranser.	1
Mer tilrettelagt for hvilke dag/er det var i uken. Kræsjet med fotballtrening.	1
Mestring	1
Mindre barnegrupper med trygge og omsorgsfulle voksne	1
Mindre digital interesse. Er mye på nett	1
Mindre skriving.	1
Mulig hvis ikke andre aktivitteter hadde truffet på samme tidspunkt, og vi hadde fått med andre venner	1
n/a	1
nei	8
Nei	60
NEI	1
Nei - ren prioritering av aktivitet som til sammen til mye tid	1
Nei det er nok alderen	1
Nei det tror jeg ikke	1
Nei,	1
Nei, gikk nok lei og venner avsluttet.	1

Nei, han ville prioritere skolen da han begynte på ungdomsskolen...	1
Nei, tilbudet ble lagt ned	1
Nei, tilbudet slutter når man blir så gammel	1
Nei, tilbudet var for dårlig.	1
Nei, vil heller vere med familien på fjelltur	1
Nei.	1
Nei. Barnet ble konfirmert og da opphørte aktiviteten naturlig.	1
Nei. Håndballen ble en viktig arena for å være sammen med venner. Mange treni gssøker i uken og da ble det ikke tid til mer.	1
Nei. Kristen tro ligger i bunn for speiderbevegelsen.	1
Nei...begynte med fotball	1
Nri	1
ny trener	1
Næi	1
Om han ikke ble lærling i luftforsvaret, hadde han kunnet fortsette i heimevernets ungdom.	1
Om intressen for ski hadde vært større en intressen for fotball/volleyball og friidrett. - men summen ble for stor så han måtte kutte et sted.	1
Oppfølging ved sykdom, omtanke	1
Organisasjonen ikke opphørte og at venner fortsatte.	1
Press fra oss som foresatte.	1
Stødigere ledere	1
Større engasjement fra trenernes side	1
Ta hensyn til ungdom og deres interesser, ved stor aldersblanding blir de minste prioritert og det blir kjedelig for de større som trenger utfordringer	1
tja, mer spennende og mer tilrettelagt for ungdommen kanskje, men ikke lett det der	1
Trenerene kunne gjort slutt på mobbingen, i stedene for å stå å se på	1
Tror ikke det	2
Tvilsomt	1
Usikker	1
Var mangel på speiderledere. Dersom det kommer nye ledere, så er det aktuelt å begynne igjen.	1
Var plaget av skader og EILO så lot seg ikke gjøre å være med lenger	1
Variert innhold. Her var det det samme som skjedde hvert år. De samme aktivitetene. Lite utfordringer	1
venner	1
Venner	1
vet ikke	3
Vet ikke	6
vi flyttet så tilbudet ble for langt unna	1
Vært mer aktiv selv	1

Yngre ledere som ville være mer ute og gjøre ordentlige speiderting.	1
Økt rekruttering av både barn og voksne. Tydeligere fellesskap	1
Total	246

Norsk institutt for naturforskning, NINA, er en uavhengig stiftelse som forsker på natur og samspillet natur–samfunn.

NINA ble etablert i 1988. Hovedkontoret er i Trondheim, med avdelingskontorer i Tromsø, Lillehammer, Bergen og Oslo. I tillegg driver NINA Sæterfjellet avlsstasjon for fjellrev på Oppdal, og forskningsstasjonen for vill laksefisk på lms i Rogaland.

NINAs virksomhet omfatter både forskning og utredning, miljøovervåking, rådgivning og evaluering. NINA har stor bredde i kompetanse og erfaring med både naturvitere og samfunnsvitere i staben. Vi har kunnskap om artene, naturtypene, samfunnets bruk av naturen og sammenhenger med de store drivkreftene i naturen.

ISSN:1504-3312
ISBN: 978-82-426-4871-6

Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovedkontor

Postadresse: Postboks 5685 Torgarden, 7485 Trondheim

Besøks-/leveringsadresse: Høgskoleringen 9, 7034 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00, Telefaks: 73 80 14 01

E-post: firmapost@nina.no

Organisasjonsnummer 9500 37 687

<http://www.nina.no>

Samarbeid og kunnskap for framtidens miljøløsninger